ફરે તે ચરે!

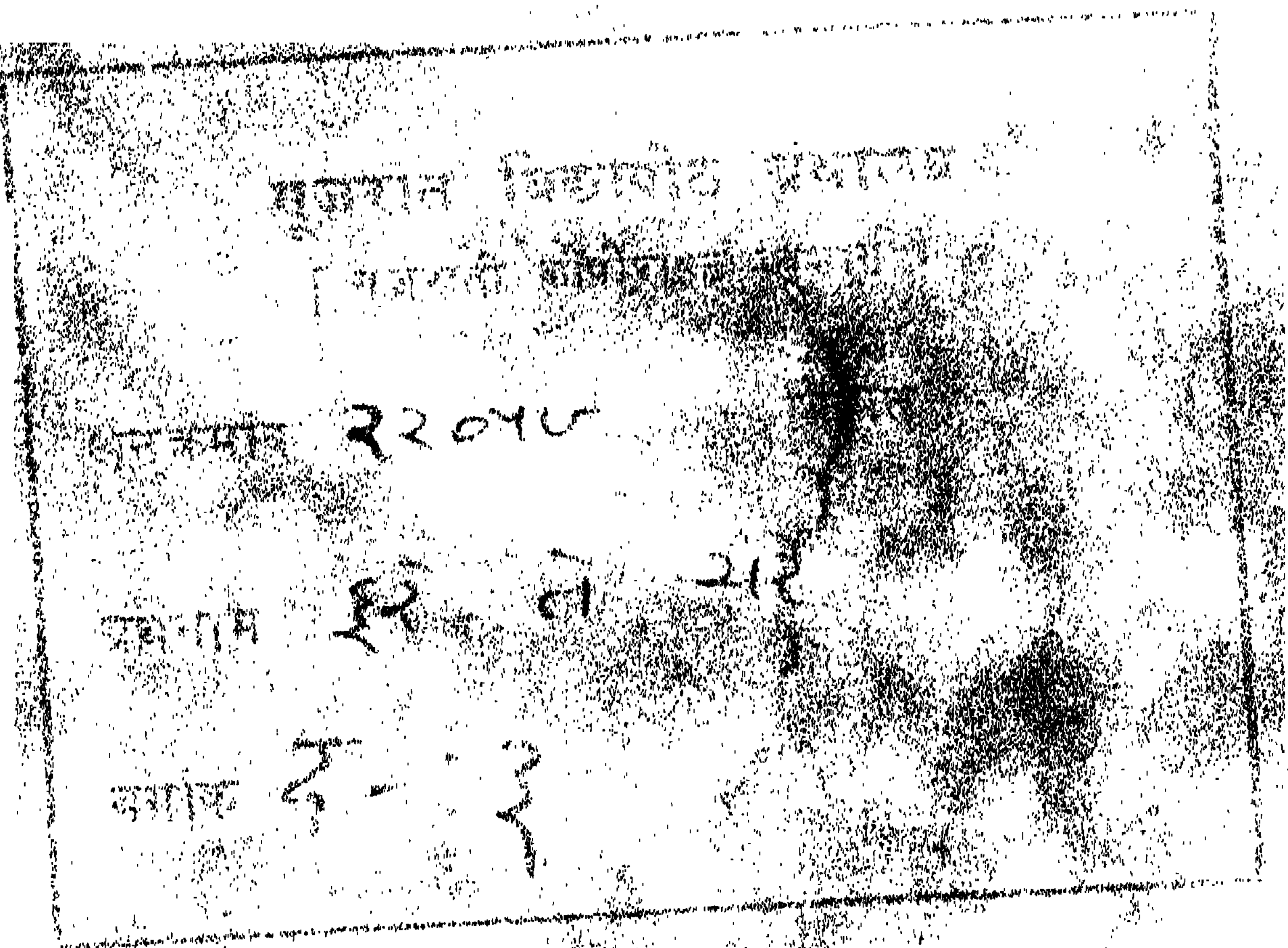

બેકાર ભાઈઓ હિંમતથી બાહેર પડયા અને પછી કેવા તડાકાથી તર થયા તેની ધડા લાયક વાર્તા.

પ્રગટ કર્તા:—રતનશાહ એફ. અચારીઆ.
ઠે. "વાર્તા વિભાગ" ફેરશીટ, કાફરડ મારકેટ મુંબઈ

વાર્તા વિભાગ પુસ્તક ૮૫ મું.

કીંમત.....બે.....આના.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
૨૨૦૫૮

ફરે તે ચરે!

બેકાર ભાઇઓ હિંમતથી બાહેર પડયા અને પછી કેવા તડાકાથી તર થયા તેની ધડા લાયક વાર્તા.

લખનાર—B. L. M. (જમશેદપુર.)
"વાર્તા વિભાગ," ઠે. ક્રાફરડ મારકેટ અંદર; મુંબઇ, ૧.

પ્રકરણ—૧ લું.

તેઓ બન્ને સગા ભાઇઓ હતા, આ રૂસ્તમ અને સોરાબ મોદી. રૂસ્તમની ઉમર જ્યારે એકવીસ વરસની હતી ત્યારે તેનો ભાઇ સોરાબ તેનાંથી ફક્ત દોઢ વરસ નાનો હતો. આ બન્ને ભાઇઓ જબરદસ્ત કદાવર બાંધાનાં, અતીઘણાં મજબુત, અને ખરેખરાજ પહેલવાનીજ કદ ધરાવતા હતા. બન્ને બીરાદરોએ પોતાનાં વહાલા પીતાજીનું માયાળુ શીરછત્ર છેક નાનપણથીજ ખોઇ દીધું હતું, અને હાલમાં તેઓ પોતાની ગરીબ વીધવા માતા સાથ કોટ તરફ એક ઘણાંજ ગરીબ અને ગીચ લત્તા પર આવેલા એક મકાનને બેંસતગાલે અતી ઘણી ગરીબ અવસ્થામાં અવટયાં મારતાં રહેતાં હતા. આ ત્રણુ જણ ઉપરાંત તેઓનાં ઘરમાં તેઓની માતા બચુ-બાઇની મરહુમ બેહનની એક દીકરી રોશન કરીને પણ નાનપણથીજ ત્યાં તેઓને ઘરે મોટી થઇ ઉછરી હતી. આ સુંદર રોશન સદંતરજ એક નાવારેસ હતી અને તેણીનાં માત-પીતા આ ગરીબ છોકરીને નાનપણથીજ એખલી અટુલી છોડી બેહેસ્ત મુંકામ પામ્યા, બાદ બચુબાઇએ પોતાને હસ્તક લઇ પાળી પોસી મોટી કીધી હતી. તેણી ફક્ત સોલ કે સત્તર વરસની જોબનનાં બહારમાં ખીલતી ફુલની એક નાંઝુક કળી જેવી કોમળાંગી હતી. ગમે એવી ગરીબાઇ છતાં તેણી સદા ખુશાલ સંતોષી અને ઘણી ઘણી ધીરજ સબુરી વાલી હતી, અને ત્યારે પરીણાંમમાં તેણીનાં માંસી બચુબાઇ

આ સુંદર રોશન પર પુષ્કળ પ્યાર ધરાવતાં હતાં. તેઓનાં આ ગરીબ ઘરનો તમાંમ ઘસડબોરો આ મુંગે મોંહેની ગરીબ ગાય જેવી છોકરી એકલે હાથે અને મુંગે મોંઢે ઘણીજ આસાનીની સાથ સંભાળી લેતી હતી, અને પોતાંના વૃદ્ધ વહાલાં માંસી બચુબાઇને જરાક પણ થઇને તેનો સંસારો વડીક માલમ પડવા દેતી નહી. તેઓની અવસ્થા જોકે અતી ઘણી કંગાલ અને ત્રાસદાયક હતી તોપણ આ ગરીબ ઘરમાં એક બીજાં સાથ એટલો તો સંપ અને મેળ મોજુદ હતો કે જાણુ જાંણે કોઇબી રીતનું મુશ્કેલી ભર્યું કોઇને પણ લાગતું નહી હતું.

આ બન્ને ભાઇઓ ઘણાંજ મેહનતુ હોવાને લીધે તેઓ કંઇ પણ અને કોઇબી કાંમ કરવાને અતી ઘણાં તલબગાર હતા, પણ પેલી કહેતી છે તેમ 'ગરીબનાં નસીબજ ગરીબ' તેમ કમનસીબે આ બીચારાઓનો કંઇ પણ થઇને દાગ લાગતો હતો નહી. જોકે તેઓએ પોતાના ખપ પુરતી અને કામ ચલાઉ કેળવણી તો લીધી હતી અને ઇંગ્રેજી સારી રીતે લખી વાંચી જાણતા હતા. એક કોઇ ભલા પારસીની મેહરબાનીથી અવારનવાર આ બન્ને ભાઇઓને પરચુરણ છુટું છવાયું કાંમ જોકે મળતું હતું અને આ તેઓની કમાંઇની ટુંક રકમમાંથીજ જેમ તેમ તગુમગુ અને વળી માહ્રી રોશનનાં કરકસરયા કારોબારને લીધે અફરવફરેજ સર્વે નીભતું આવતું હતું.

ઘણીકવાર તો આ બન્ને ભાઇઓ ફક્ત બંદગી કરવા પાછળજ કલાકોને કલાકો ગાળી કાહડતા હતા.

"તમે બન્ને ભાઇઓ રોજનાં પાંચથી છ કીમતી કલાકો તમારા ભણતર પાછળ નાહકના ગુમાવોછ તેનાં કરતાં તેમાંનો ફક્ત અરધોજ વખત જો ફાજલ પાડી કોઇ કાંમ ધંધો કરો તો તેમાં જરૂરજ કાંઇ ફાયદો થાય, ખુદા તો કહેછ કે તમે મેહનત કરો તો હું તમુંને મદદ કરૂં. કેમ સાચી વાત છેની? રોશનનું આ વાજબીજ કહેવું હતું.

"હા, તાહરૂં કહેવાનું બરોબર છે, રોશન. અને તેથીજ હમો બન્ને ભાઇઓએ બસ હવે પાક્કોજ વીચાર કીધોછ કે કમમાં કમ ત્રણ વરસ સુધી હમારે મુંબાઇ છોડી કંઇ બહારગામ ચાલી જઇ નસીબ અજમાંવવું. જે બને તે ખરી. કેમ તારો શું વીચાર?" સોરાબે ઉલટભેર જાંણવા માંગ્યું.

"એમાં ખોટું કશુંજ નથી. કંઇ બહાર ગાંમ જઇ પ્રમાણીકપણે નોકરી ધંધો અજમાવો તો વળી કદાચ આપણો દીવસ ફરી પણ જાય ખરો, કેમ રૂસ્તમ, માહરૂં બોલવું વાજબી છેની?"

"હા, સહનતર વાજબી છે. હમો બન્ને ભાઇઓએ સાથેજ મુંબાઇથી નીકળી જવાનો વીચાર કીધોછ કે કોઇ કેઠે બહારગામ નીકળી જઈ ત્યાંજ નસીબનો પાસો અજમાવવો. દારાબદારૂબી એમજ કહેતા હતા રૂસ્તમે જણાંવ્યું.

દારાબદારૂ પંડકીને આ ગરીબ કુટુંબ સાથ કંઇક વરસોની ઓળખને લીધે તેવણનું દરરોજ ત્યાં આવવું જવું થતું હતું. વળી તે ઉપરાંત તેવણ જોતીષવીદ્યા પણ બહુજ સારી રીતે જાણતા હતા અને ઘણીજ વેળાએ તો ચોકસ ચોકસ ભારી દીવસોને માટે બચુબાઇને સાવચેતીમાં રહેવા સારૂ આગમજથીજ ચેતાવી દેતા હતા. હસ્તરેખા તેમજ ટપકા જોવામાં આ દારાબદારૂ એટલા તો પ્રવીણ હતા કે ઘણાંક મોટે મોટે ઘરનાંઓ વટીક આ બુઝોર્ગ અથોરનાનને પોતાંને ત્યાં બોલાવી મંગાવતાં હતાં. આજકાલનાં જુઠા અને લોભી ધુતારા જોષીઓની માફક તેવણ ધુટમ ઘટમમાં બીલકુલ માનવાવાલા નહી હતા. હસ્તરેખા તથા શરીરની જુદી જુદી રેખાઓ જોઈ હમેશા તેવણ પોતાનું સાચુંજ મત આપતા હતા અને ઘણે મોટે ભાગે તો તેવણનું કહેવું અજાયબી પમાડે તેવી રીતે ખરૂંજ પડતું હતું.

આસરે ૭ મહીનાંની વાત ઉપર કોઇ એક ઘણાંજ ખરાબ અને કમનસીબ સંજોગો વચ્ચે આ બન્ને ભાઇઓ, રૂસ્તમ અને સોરાબ, કોઇ એક કમીનાં અને રાસકલ પારસીની નીચ ચુગાલમાં સપડાઇ ગયા હતા. બનાંવ એવો બન્યો હતો કે રોજીંદા એક છાપામાં એક વેળાએ નીચલી લલચાવનારી જાહેર ખબર તેઓનાં વાંચવામાં આવી:—

> ભાગ્યો જોઇયે છે—મોટર બસનાં બહુજ નફાકારક ધંધામાં આઠ હજાર રૂપ્યા રોકડા રોકી શકે તેવો એક પાર્ટનર, નફાની સો એ સો ટકા ગેરેન્ટી. વધુ ખુલાસા માટે મલો જમશેદજી વખારીઆને કોટમાં, સુરતીનાં ઘરમાં, બીજે માળે.

કોઇ સેહતાંણ ચોખડચેજ ઉપસી જાહેર ખબર આ બન્ને ભાઇઓનાં વાંચવામાં આવી અને પોતાનાં ઘરવાલાંઓને સમજાવી પોતાની માંય અને ખુદ રોશનનાં પોતાનાં જેબી કાંઇ ઘરેણાં ગાંઠાં જે વરસોનાં બીચારાંઓ પાસ સચવાઇ રહેલાં હતાં તે આઠ હજાર રૂપ્યાનાં બદલામાં પેલા કોઇ

લફંગા પારસીને કોઈબી રીતની લખાવટ કર્યા વીના તેનાં ભરૂસા ઉપરજ રહી તુરતાતુરત જથ ભરપાઈ પણ કરી દીધા.

ત્યાર બાદ પેલો કોઈ મહાઠગ પહેલાં તો વાયદાઓ ઉપર વાયદાઓ આપતો ગયો અને છેવટે મુંબાઈ છોડી કેઠે પલાયન પણ કરી ગયો, અને પરીણાંમમાં આ ગરીબ ભાઈઓ આજની ઘડી સુધી હાથ ઘસતા બેસી રહ્યા. આ ગજબનાક બનાવ બની ચુકયો તેની આગમજ દારાબદારૂ પંડકીએ પૈસા ટકાનો કોઈબી રીતનો જોખમ નહી ખેડવા આ બન્ને ભાઈઓને ખતી ખતીને કહેવાં છતાં આ બીરાદરોએ તેવણનાં બોલવા ઉપર કશું પણ ધ્યાન આપ્યું હતું નહી, અને તેઓની અનેક મુશ્કેલીઓમાં આ એકનો જાંણે ભારબી વધારોજ થયો હતો.

પ્રકરણ—૨ જું.

આજનોજ તે દીવસ હતો કે જે દીવસે આ બન્ને ભાઈઓ મુંબાઈ છોડી કોઈ દુર દેશાવર પોતાનું નસીબ અજમાવવા જુદી જુદી દીશાએ ચાલી જનાર હતા. તેઓની બીચારી વહાલી અને ગરીબ માવતર પોતાનાં વહાલા દીકરાઓથી છુટી પડવા સારૂ હદ બહાર દુઃખી થતી હતી. પણ બાલી રોશન તથા દારાબદારૂ પંડકી તેવણને ઘણી ઘણી હીંમત અને સબ્બરો આપતા હતા.

“અરે માંય તમે ખુદાનું નામ લઈને એ લોકને જવા દેવો રે જી. મુંબાઈમાં એ લોકનો કશો પણ પાટલો ફાવનાર નથીજ, કેવા એ લોકનાં દીવસો હાલમાં બારી. એતો ફરે તે ચરે ને બાંધ્યો ભુખે મરે. કાલનાં એ લોકને ત્રણ વરસની પનોતી ચાલે છે તેથી પોતાનાં ઘરબારથી દુર જ ચલાઈજ બારા. તહમે શમજ્યાંની બુમાશ માંય?” દારાબદારૂ પંડકી ને ગરીબ માવતરને સમજાવતા હતા. નાની રોશન પણ આ દારાબદારૂનાં મતો મળતી થતી હતી.

“જો સોરાબ, આજે ૪ થી જુન છે, બુધવાર છે, અને દીવસ બી ઘણોજ સારો છે. આજે સાંજથીજ આપરે મુંબાઈ છોરી જઈયે. આપરે કરેલા વીચાર મુંજબ આપરે બેઉ ભાઈઓ સાથે નહી પણ જુદી જુદી દીશાએ ચાલી જઈશું, અને બરોબર ત્રણ વરસ પુરાં થશે ને આપરે પાછા

૪થી જુન ને દીવસે બરોબર આયજ ટાઇમે પાછા મલશું. હવે, આપુંને ક્યાં મલવું તે પણ મેં વીચાર કરી રાખ્યો છ." રૂસ્તમે જણાંવ્યું.

"તું ક્યાં મળવાનો વીચાર રાખેછ, રૂસ્તમ ?" સોરાબે જાણવા માંગ્યું.

'આપરે આજથી બરોબર ત્રણ વરસ પુરાં કર્યો બાદ ૪ થી જુનની સાંજે સાત વાગે ક્રાફર્ડ મારકીટમાં એકમેકની રાહ જોતા થોભશું, અને ત્યાંથી આપરે સાથેજ આપરા ઘરે આવશું. કેમ માંયજી, એમજ કર્યેની ?" રૂસ્તમે ઉલતમંદ થઇ જાણવા ચાહ્યું.

"માહારા વહાલા દીકરાઓ જેમ તમાંરી મરજી, તમારા બન્ને ભાઇઓનો જો એવોજ વીચાર છે તો બેલાશક આજેજ સીધારો." તે ગરીબ માતાએ અંતે લાચાર બનતાં જણાંવ્યું. તેવણ બીચારાં વધું તે શું કરી શકે ? કારણ, આ બન્ને ભાઇઓ કેંડે પણ નોકરી ચાકરી નહીંજ મળવાનાં સબબસર કંટાળાઈ અને નાસીપાસ થઈ ગયા હતા અને તેથી વધુંવાર હવે મુંબાઇમાંજ પડી રહેવાનું પણ તેઓ નાંમુનાસેબ ધારતા હતા.

આખરે ૪ થી જુનની સાંજનાં બરાબર સાતને અમલે આ બન્ને ભાઇઓ પોતાની માતાના, રોશનનાં અને દારાબદારૂ પંડકીનાં ઘણાં ઘણાં રૂડા આશીરવાદ લઇ તથા પરવરદીગારને યાદ કરતા આયંદે છુટા પડયા. છુટા જો કે પડયા તો ખરા પણ તેઓએ કરી રાખેલી ગોઠવણ મુજબ આ બન્ને ભાઇઓએ એકમેકથી ઉલટીજ દીશાએ જયાં જવાય ત્યાં પાક ખુદાનું નાંમ લઇ ચાલુ મુકયું.

ક્યાં જવું, કોણને ત્યાં જવું, અને શું કરવું તેનો કશો પણ વીચાર આ બન્ને ભાઇઓએ પ્રથમથી તો કર્યો હતોજ નહી.

વડો ભાઇ રૂસ્તમ પહેલાં તો કલાકએક સુધી અહીં તહીં વીચારમાં ને વીચારમાં ખુબ ભટકયો, પણ પાછળથી કાંઈ એકાએક યાદ આવી ગયું હોય તેમ સીદ્ધો વીકટોરયા ટરમીનસનાં સ્ટેશન ઉપર આવી ઉભો. ખબર કહાડતાં માલમ પડયું કે અરધાએક કલાકમાં મદ્રાસ-મેલ ત્યાંથી ઉપડી જનાર હતો. આ બન્ને ભાઇઓ પાસ કાંઇ એટલી બધી માંથા પુંજી પણ હતી નહી કે પૈસા ખરચી કોઈ સ્ટેશનની ટીકીટ ખરીદી શકે. મદ્રાસ-મેલ ઊપડી જવાની ફક્ત પાંચજ મીનીટ બાકી હશે તેવામાં રૂસ્તમ બેધડક ત્યાંનાં પ્લેટફોર્મ પર ઘુસી ગયો અને ટીકીટ કરાબો વગરજ

એનજીનની છેક પાસેનાં એક થર્ડ ક્લાસ કમપાર્ટમેન્ટમાં ઘુસી જઈ ત્યાં ઠર પડ્યો. તેને આગમજથી વીચાર તો કર્યોજ હતો કે મેલ–ત્રેન કાંઇ બધાંજ સ્ટેશનો તો કરશેજ નહી પણ લાંબે લાંબે અંતરોનાં મોટાં મોટાં સ્ટેશનોએજ થોભશે એટલે ટીકીટ તપાસવા રાતનાં તો કોઈ આવનાર હતું નહી.

હવે જોગ ચોઘડ્યે બનાંવ એવો બન્યો કે જે ધડપુછડાં વગરનાં વીચારો ફરતમનાં ભેજાંમાંથી પસાર થયા હતા તેજ—આબાદ તેવીજ કીસમનાં તરંગો સોરાબનાં ચકભમ થયલાં ભેજાંમાં પણ ઉભરાઇ આવ્યા અને ત્યારે પરીણાંમ એ આવ્યું કે આ બન્ને ભાઇઓ એકમેકથી સદનતરજ અંજાંણ્યુ મેલ–ત્રેનમાં પણ જુદા જુદા બોગીઓમાં ઠર પડી ચુકયા હતા. બન્નેએ વળી એમજ ધારી લીધું હતું કે સવારનાં પોહોરનાં ઝઝખલાંમાં કોઇબી સ્ટેશને ચુપચાપ ઉતરી પડશું એટલે વગર ટીકીટે મુસાફરી કરવા વીશેનો કોઇને પણ શક જાય નહી.

મદ્રાસ–મેલ ધમધમાંત પોતાંનો રસ્તો કાપતો આગળ ને આગળ વધતોજ જતો હતો, અને કલાકોના કલાકો કયાં ને કયાં ગબડી ગયા તે ઊંઘમાં ઝોકાં ખાતા આ બન્ને ભાઇઓને જરાક પણ ખબરે માલુમ પડયું નહી. પણ પાછલી રાતે આસરે ચાર એકનાં સુમારે આખી મેલ–ત્રેને એક જબરો ઝોંક ખાધો અને જબરદસ્ત કડાકા અને ધડાકાઓ સાથ પુર ઝડપમાં દોડતી તે ત્રેન એકાએક થંભ થઈ ઉભી. બોલ બોલતાંમાં તો ત્યાં જબરો શોર બકોર થઇ રહ્યો. ગાડીઓમાં બેઠેલાં અને મીઠી નીંદમાં પડેલાં સેંકડો ઉતારૂઓ એલાર પેલાર અફડાઈ ચીંકાઈ ગયા. એક તરફથી ઝીલથાંણુ અંધારૂં બીજી તરફથી કકડતી ઠંડી. બચ્ચાંઓ, મરદો તથા ઓરતોનાં રડવાનાં અવાજો—આ ગંભીર અકસમાંતમાં સપડાઇ ચુકેલા કમનસીબ લોગોની દુઃખદાયક ચીચીઆરીઓ, ગભરાત અકરાટમાં પડેલી બાઇ બાવરીઓની રડારોળ અને સાંભળતી રીતે જોતાં તે ખરેખરોજ એક પત્થરની છાટી ફાડી નાંખનારો તે ગજબનાંક અને કમકમાત ભર્યો દેખાવ હતો, કેટલાક દબ્બાઓ તો આગનાં ભયાનક ભભુકામાં સપડાઇ ચુકયા હતા અને તે માંહેથી નીકલી પડતા ધુમાંડાનાં ગોટેગોટાઓથી ત્યાંનો દેખાવ જાણે ઓરબી ત્રાસદાયક લાગતો હતો. આ અકસ્માત એક બહુજ નાંનાં સ્ટેશન ઉપર બનવા પાંમ્યો હતો. સાંધાવાલાની બેદરકારીથી મેલ–ત્રેને ખોટો માર્ગ પકડી લઇ ત્યાંજ ઉભેલી એક માલગાડી સાથ બહુજ જોરમાં

ટક્કર મારી દીધી હતી. પરીણાંમમાં આ બન્ને ગાડીઓનાં એનજીનોનો ચુરેચુરો થઇ જઈ એકમેક પર ચઢી ગયાં હતાં. વળી તે બન્ને એનજીનોમાં કાંમ કરતા માંણસો ભચડાઈ કચડાઈ દાઝી બળી જઇ ત્યાંનાં ત્યાંજ મરણ પાંમ્યાં હતાં.

સોરાબ જે બોગીમાં બેસી ઝોંકા ખાતો હતો તે આ ધડાકો થતાંજ પોતાની બેઠક ઉપરથી સાંમી તરફ એકાએક અને ઓચીંતો ઉછળાઈ પડયો અને તુરતજ આ અકસમાતનું ભાંન થતાંની સાથેજ પોતાના મરડાઇ મોચડાઇ ગયલા દબ્બામાંથી મહામુશકેલીએજ જેમ તેમ બહાર કુદી પડી જ્યાં અંગારનાં સોહલે સોહલા નીકળતા હતા ત્યાં યાહોમ ધસી ગયો. કોઈબી રીતનાં સારાં કે માઠાં પરીણાંમનો વીચાર અને દરકાર કર્યા વીના ભયંકર આગનાં ભભુકામાં પોતે નખાવી દઇ ઘણાંક મરદો, ઓરતો, તથા બચ્ચાંઓને તેને બહાર સલામત ખેંચી કાહડયાં. તે એક ખરેખરૂંજ જબરી હીંમત અને જોખમનુંજ કાંમ હતું જે સોરાબે પોતાનાં કીંમતી જાનની જરાક પણ પરવા કીધા વીના બજાવ્યું હતું. ઘણાંક કમનસીબોને ભાંગીને ચુરે થઇ ગયલા બોગીમાંથી પોતાંની પહોળી પીઠ ઉપર ઉંચકી લઈ બહાર સલામતી સાથ ખેંચી કાહાડવા તે શક્તીવાંન થયો હતો. જે બી કાંઇ આ ભલા સોરાબે કરી બજાવ્યું હતું તે ખરેખરજ તારીફ લાયક અને અજબ વખાંણને પાત્ર હતું. એક ફરર્ટ કલાસ બોગી જે આખ્ખો ઉછળાઇ પડયો હતો તેની છેક ભીત્તરથી કોઇનો ઘણોજ દુઃખ દાયક અવાજ સોરાબનાં સાંભળવામાં આવ્યો. જોકે અંધારાંને લીધે તે કાંઇ ત્યાંનું બરોબર જોઇ શકયો નહી, પણ તે ચોકશ જગ્યા તરફ જયાંથી અવાજ બહાર આવતો હતો તે ચોકશ જગ્યા તરફ ખુબ બારીકીથી નેગાહ પોંહચાડતાં તેને માલમ પડી આવ્યું કે તે પહેલા વર્ગની બોગી જે લગભગ આખી ઉછલાઇ જઈ પોચી જમીનમાં ગરક થઇ ગઇ હતી ત્યાંથી મદદને માંટે કોઇનો અતી દુઃખદાયક પણ અતી ઘણો દબાયલો અવાજ આવતો હતો. અતી ઘણી મુશકેલીથીજ ત્યાંનો કાટ બાજુએ હઠાવી દઈ સોરાબ તે દબાઇ ચંપાઇ ગયલા શખસને બહાર સલાંમત ઉંચકી લાવ્યો, અને ખુબ બારીકીથી નીગાહ કરતાં તેને માલમ પડયું કે તે કોઈ બીચારો ઇંગલીશમેન હતો અને વળી જીવતોજ બચ્યો હતો.

"અરે ઓ ભલા પુરૂષ, અરે ઓ દયાળુ જવાંન, હું તાહરૂં ઘણુંજ મોટું અહેશાંન માંનુંછ. એક બાજી બી મારા ઉપર તું મેહરબાંની કર. અરે જો મારા ઉપર દયા કર, અને અંદર મારી બીચારી ધણીઆંણી

તેમજ મારી વહાલી દીકરી પણ અંદરજ સપડાયલાં છે તેને બહાર કાઢી લાવ, મારા પોતાનામાં તો બીલકુલ તાકાત નથી કે હું તુંને મદદ કરી શકું એટલી મારા ઉપર દયા કર, ઓ દયા કર પ્લીઝ." પેલા કોઈ ગોરાએ ઘણી ઘણી આજીજી કરતાં સોરાબને જણાવ્યું.

"તમે જરાકબી થઈને ગભરાવો નાં, સાહેબ તમે હાંજ આય જગ્મા પર પડી રહેવો. ખુદાનું ચાહવું છે તો હું તેઓને પણ મારાં જાનના જોખમે પણ જીવતાંજ બહાર ખેંચી લાવશ." આટલું કહેતાંજ જાણે જીવ પર આવી ગયલા સોરાબે ત્યાં ચુરો થઈ પડેલા કાટ તરફ યાહોમ હોમાવ્યું અને મહા જહેમતેજ અને ઘણી મુશ્કેલીથીજ પહેલાં તો પેલા સાહેબની ધણીઆણીને ખાંધ ઉપર ઉંચકી લઈ સલામત બહાર લઈ આવ્યો. ત્યારબાદ તેટલીજ સખત જહેમતથી તેની છોકરીને પણ બહાર કાઢી લઈ આવવામાં ફતેહમંદ થયો. આ બન્ને મા—દીકરી ગભરાતનાં માર્યાં લગભગ હોશકોશ વગરનાંજ હતાં, જો કે તેઓ બીચારાં સખ્ત રીતે દબાણમાં આવી ગયાં હતાં ખરાં.

"બોલો સાહેબ, જલદી બોલી દેવો, અંદર બીજુંબી કોઇ રહ્યુંછ કે? ઉતાવળ કરો સાહેબ, કારણ આ ચુરો થઈ પડેલી બોગી પણ આગમાં ઓય કરતી કે સપડાઇ જશે, જલદી બોલો પ્લીઝ." સોરાબે અતી ઘણાં ગભરાત વચ્ચેજ જાણવા માંગ્યું.

"ઓ નહી નહી, મારા ભલા બચાવનાર, નહી, આખા આય ફર્સ્ટ ક્લાસમાં હમારા સીવાય બીજું કોઇબી નહી હતું." પેલા ગોરાએ તેનો ઉપકાર માનતા પોતાના દુઃખની કળતરો વચ્ચે જણાવ્યું.

પ્રકરણ—૩ જું.

ઉપલા આફતકારક અકસ્માતમાં પોતાનાં કુટુંબ સાથ સપડાઇ ગયલો આય કોઈ જવાન ઇંગલીશમેન મી૦ એમરસન સોલાપુર ડીસ્ટ્રીકટનો કલેકટર હતો. તે આઇ. સી. એસ. હતો અને તેની ઉમર માંડ માંડ ત્રીસ વરસની લાગતી હતી. થાણા જીલ્લામાંથી તેની બદલી થઈ હતી અને પોતાની ફેમીલી સાથ સહી સલામત સોલાપુર પહોંચી જાય તેની અગાઉ તો આ ગંભીર ટ્રેન અકસ્માતમાં બીચારો સપડાઈ ગયો હતો. અગર જો વેળાસર જવાન વીરલો સોરાબ તેઓની મદદે નહી આવી પહોંચ્યો હતે તો ઘણું જણાં તે ભાંગીને ભુકો થઈ ચુકેલી બોગીનાં કાટમાંજ સેકાઈ ભુંજાઇ જઇ ત્યાંના ત્યાંજ કબરવાસ થઇ ચુકયાં હતે. તે સ્ટેશન હતુંજ એટલું નાનું અને એકાંત કે ત્યાંથી બીજાં માણસોની મદદ મેળવવી પણ મુશકેલી હતી. મી૦ એમરસનને કાટનાં દબાણને લીધે પીઠ પાછળ બહુજ વાગ્યું હતું. ટેવણનાં ધણીઆણી જોકે સ્હેજબી ઇજા વગર સલામત બચી જવા પામ્યાં હતાં પણ અતી ઘણાં ગભરાતને લીધે થોડોકવાર બેસુદ્ધીમાંજ પડી રહ્યાં હતાં. તેવણની દીકરી ગ્લેડીશનો પગ સેહજ દબાણમાં આવ્યો હતો ખરો પણ તેની કળતરની મારી તેણી બીચારી બહુજ દયા ઉપજાવવા જોગ લાસલીસ કરતી હતી.

કલાક એક વીત્યા બાદ ત્યાંનાં કોઈ મરાઠા સ્ટેશન માસ્તરે આવી ખબર આપી કે આગળ વધનારા પેસેનજરો માટે એક રીલીફ ટ્રેન આવી લાગી હતી તે માંહે બચી ગયલા ઉતારૂઓએ પોતાની જગ્યા લઇ લેવી. મી. અને મીસીસ એમરશન તો ત્યાં તુલીક જેમ તેમ અને અકરવકરેજ ચાલી જવાની શક્તીમાં તો હતાં, પણ તેઓની બેટીથી ત્યાં તુલીક પોંહોચી વળાય તેમ ન હોવાને લીધે ભલા સોરાબે તેણીને પોતાનાં ખભા ઉપર ઉંચકી લઇ અતી ઘણી સંભાળથી તેણીને નવી આવી લાગેલી ફરસ્ટ—કલાસ બોગીની બેઠક ઉપર સેતાડી દીધી. જ્યારે જવાંન સોરાબે જોયું કે હવે તેનું ત્યાં કશુંજ વધુ કામ ન રહ્યું હતું ત્યારે તેને તેઓથી રજા ચાહી. પણ, મીસીસ એમરશને ઘણીજ આજરબ્બાઈ ભરી અરજ કરતાં સોરાબને તેમ કરતાં ઘણીજ જબરીથી અટકાવ્યો.

"ઓ દયાળુ જીગરનાં અને લાયકીવાલા ગૃહસ્થ, તેં હમારા ઉપર આટલો આટલો ઉપકાર કીધો છ તે હવે પુરોજ કર ને હમારી સાથ

સોલાપુર ચાલ. આ ન ધારેલા બની ગયલા અકસ્માતની અસર હમારા મગજ ઉપર હજુણ તુલીકની છે અને તેવી વખતે તું અગરજો હમુંને છોડી જશે તો ઑરથી હમારાં દુઃખમાં વધારો થશે. માટે તું હમારીજ સાથે હાલમાં તો આવ, કારણ હમારી સંભાળ લેનારૂં અમારી સાથ કોઇજ રહેશે નહી." મીસીસ એમરશને કાલાવાલા કરતાં માંગી લીધું. અને ત્યારે ન છુટકે તેઓને રાજીજ રાખવા આ ભલા જવાનને 'હા' ભણવુંજ પડયું.

રીલીફ ટ્રેન ચાલુ થઈ ચુકયા બાદ તેઓ સર્વે જણાંઓએ ઘણી ઘણી વાતો કરી. જે કમનસીબ સંજોગો વચ્ચે સોરાબને રૂસ્તમને મુંબાઇ છોડવું પડયું હતું તે સોરાબને મોહડે સઘલી હકીકત સાંભળી, આ ભલાં ધણી—ધણીઆણીને બહુજ ઊંડાણથી લાગી આવ્યું.

"જોવ, મી. સોરાબ મોદી, આપરો શુભ મેળાપ આ એક અકસ્માતથીજ થવા પાંમ્યો છે. તમારે કશી પણ રીતની ફીકર ધાસ્તી કરવી નહી. તમારે લાયકની મારી ઓફીસમાં ઘણી જગ્યાઓ ખાલી છે ત્યાં તમુને ઘણેજ સારે પગારે હું તમુને રાખી લઇશ. હું પોતે સોલાપુરનો કલેકટર છું, અને હું તારા આ ઉપકારનાં બદલામાં ઘણું ઘણું બી કરી શકીશ." મી. એમરસને સમજાવ્યું.

"તમારી ઘણીજ મોટી મેહરબાની સાહેબ. એવુંજ જો કાંઇ થશે તો હું તમારા હક્કમાં સદા દુઆ દઇશ." સોરાબે ઉલટમંદ થઈ જવાબ કર્યો.

"નહી, મી. મોદી, તમારે એમ બોલવું નહી જોઇએ. તમોએ અમારા ઉપર એટલો તો મોટો ઉપકાર કર્યોછ કે અમે જે કાંઇબી તમારા હક્કમાં કરશું તે ઓછુંજ કરેલું કહેવાશે, પણ ત્યારે તમારો વડો ભાઇ કેઇ તરફ ગયો વારૂ?" મી. એમરસને જાણવા ચાહ્યું.

"તે તો સાહેબ ખુદાનેજ ખબર! અમે તો ૪ થી જુને ઘરથી છુટા પડયાછ તે પાછા ત્રણ વરસની મુદત પુરી થયે પાછા તેજ તારીખે અમો બન્ને ભાઇઓ એક બીજાને મલશું ત્યારેજ માલમ પડશે." સોરાબે જણાવ્યું. તેને બીચારાને શું ખબર કે તેનો વડો ભાઈ રૂસ્તમ પણ આજ મેલ—ટ્રેનમાં મુસાફરી કરતો હતો? આ રૂસ્તમ મોદીનું ત્યાંની ટ્રેનનાં અકસમાત બાદ શું થયું અને તે કોણ સાથ અને વળી કયાં ગયો તે આગળ ચાલતાં માલમ પડશે.

જેવી આ રીલીફ ટ્રેન સોલાપુરના સ્ટેશન ઉપર આવી ઉભી ત્યારે

ત્યાના સર્વે મોટા ઓધેદારો ઘણીજ કાળજી તથા ઇંતેજારીથી મી. અને મીસીસ એમરસન આગળ દોડી આવી તેઓની માયાકુલ ખબર અંતર પુછવા પડયા.

જ્યારે તેઓએ ઘણુંજ અાચંબા સાથ બધું જાણ્યું કે ટકોટક વખતે તેઓના જાન બચાવનાર આ પારસી વીરલો હતો અને તે જો વેળાસર ત્યાં હાજર ન હતે તો તેઓ ત્રણે પુરા થઇ ગયા હતે, ત્યારે ત્યાના સર્વે જણાઓ સોરાબને ઘણી વખાણુનીજ નજરથી જોતા થયા, અને દરેક જણાઓએ આ જવાનને ઘણી ઘણી શાબાશી આપી.

એક આખું અઠવાડયું નીસરી ગયું. જવાન સોરાબ માટે દરેક કીસમના કપડા લત્તાં વસાવવા માટે આ ભલા ટોપીવાલાએ એક સારી જેવી રકમ તેને તુરતા તુરત આપી હતી. અને તેના રહેવા માટેની સગવડ પણ હાલને કાજતો પોતાના બગલામાંજ કરી હતી.

"મને સાંભળો મી. સોરાબ મોદી, સોલાપુર શેહેરમાં એક મારકેટ સુપરીનટેનડન્ટની એક જગ્યા ખાલી છે, તે હું તમુને આપવા માગું છ. મહીને દીવસે સાડી ત્રણુસોનો પગાર તમુંને મળશે અને વળી બીજો દરેક એલાવન્સ મળશે. તમે સમજ્યાંની મી. મોદી?" એક દીવસ આ ભલા કલેકટર સાહેબે સોરાબને ઘણીજ માયાથી સમજાવ્યું.

"મેહરબાન સાહેબ, હું તમારો કોઇબી હુકમ મારા સીર પર ચઢાવવાને તૈયાર છું. તમો સાહેબે મારા ઉપર ઘણોજ મોટો ઉપકાર કીધો છ. હું મારા ગરીબ માતાજી ઉપર આ બધી વીગતો લખીશ ત્યારે તેવણુ કેટલાં ખુશી થશે તે હું કહી શકતો નથી." સોરાબે ઘણીજ આભારની લાગણીઓ સાથ જણાવ્યું.

"હા, મી. મોદી, હું હવે તેજ બાબદ ઉપર થોડુંક બોલવા માગું છ, મેં તમારી બધી હકીકત સાંભળી છે. હું જાણું છ કે તમો ઘણાજ ગરીબ છો પણ ઘણાંજ મોટા દીલના જવાન છો. આય લેવો, આ પાંચસો રૂપીઆ તમારા માતાજી ઉપર મોકલી આપો અને તમુંને વધું કોઇ રકમની જ્યારેબી આગળ જરૂર પડે ત્યારે વગર અચકાવે મારી આગળ આવજો, નહી ચુપ રહો—વચ્ચે કાંઇજ બોલતા ના." એમરસન સાહેબ જ્યારે આ બધું સોરાબને સમજાવતા હતા ત્યારે આ તેવણની મેહરબાનીઓ માટે સોરાબ કાંઇ આભારનું બોલવા જતો હતો તેને એકદમ રોકી દેતા તેવણે પોતેજ

આગળ ચલાવ્યું. "વચ્ચે કાંઇજ બોલતા ના, મને પુરેપુરો સમજી લેવો મી. મોદી. તમોએ હમો ઉપર કરેલા ઉપકારના બદલામાં હું તમારે માટે જેબી કાંઈ કરીશ તે કમતીજ કહેવાશે. તમુંને તમારાં કામમાં કોઇબી રીતની અડચણ પડે, તો બેધડક મારી પાસ ચાલી આવજો. હાલ તુરત તો ગુડ-મોરનીંગ." મી૦ એમરસને પોતાનું બોલવું અત્રે પુરૂં કર્યું, અને સોરાબ તેવણની ઓફીસમાંથી અતીઘણો સંતોષ પામેલોજ બહાર પડયો.

*　　　*　　　*

આ બન્ને ભાઇઓ,—રૂસ્તમ અને સોરાબ મુંબાઈ છોડી ગયા બાદ પંદરમે દીવસે એક રજીસ્ટર્ડ કવર બચુબાઈ મોદીને તેવણનાં દીકરા સોરાબ તરફથી મળ્યું. તેને પાંચસો રૂપ્યા પોતાની ગરીબ માતા ઉપર મોકલી આપ્યા હતા. તે નીચે મુજબ લખતો હતોઃ—

મારાં મુરબ્બીજી વ્હાલાં માતાજી,

તમારી નેક દુઆથી ફકત એક ન ધારેલા સંજોગથીજ મને એક ઘણીજ સરસ નોકરી મલી ચુકીછ. આજે પાંચસો રૂપ્યા તમો માતાજી ઉપર મોકલું છું અને એજ મીસાલ દર મહીને ત્રણસો રૂપ્યા માહરા તરફથી મલ્યા જશે. આ નવી નોકરી મને કેમ મલવા પાંમીછ તે પછી જણાવીસ. હમારી રોશનને ઘણી ઘણી દુઆ-સલામ કહી તમો મુરબ્બીજી માતાજી પણ કબુલ કરજો.

લી૦ તમારો સદાનો તાબેદાર દીકરો "સોરાબ"

ફકત પંદર દીવસની ટુંક મુદતમાં પોતાનાં બેટા તરફથી આવી ખુશ ખબર જાણી આ ગરીબ માતા કેટલી ખુશી થઈ હશે તે અત્રે લખ્યા વીનાં ચાલશે.

પ્રકરણ—૪ થું.

આપણે ઉપર વાંચી આવ્યા તેમ સોરાબનો વડો ભાઈ રૂસ્તમ જે પણ તેજ મેલ-ટ્રેનમાં પછવાડેની બોગીમાં મુસાફરી કરતો હતો તેનું શું થયું અને તે કયાં જવા પાંમ્યો તે હવે આપણને જાણવાનું અને તપાસવાનું છે.

હવે રૂસ્તમ મોદી પોતાના ભાઈ સોરાબની માફક તેજ મેલ–ટ્રેનમાં, પણ પાછળની જુદીજ બોગીમાં ગોઠવાઈ ગયો હતો તે આખી બોગીને પણ બહુજ ગંભીર નુકશાન પોંહોંચ્યું હતું, અને તે આખો દબ્બો એમનો એમ ઉઠલાઇ પડી બાજુમાં ઉડી જઇ પડયો હતો, અને તે માંહેલા ઘણાંક કમનસીબ ઉતારૂઓ તો ભચડાઈ કચડાઈ અને અફડાઈ ઝીંકાઇને બીચારા ત્યાંનાં ત્યાંજ પુરા પણ થઈ ગયા હતાં. તે આખી બોગીમાંથી ફક્ત દસ કે બાર જણાંજ દૈવયોગે બચવા પામ્યા હતા જે માહેલો એક રૂસ્તમ પણ હતો. તેને પણ પોતાનાં ભાઈ સોરાબની માફક ઘણાંક કમનસીબ ઉતારૂઓ જેઓ ત્યાંનાં કાટ હેઠળ દબાઈ ચંપાઈ ગયા હતા તેઓને ઘણીજ વખાંણવા જોગ હીંમતથી અને બહુજ જીવતોડ મહેનત કરીને બહાર સલાંમત બસડી તાંણી કાઢડયાં હતાં. આ ભલા જવાંને પોતાની શક્તી કરતાંબી જાસ્તીજ મેહનત કરી હતી અને છેવટે આ પરોપકારી વીરલો જયાં થોડાક બચી ગયલા પુરૂષો જેઓને રૂસ્તમેજ બચાવી લીધા હતા તેઓ સખત ઠંડીને લીધે અંગારની આજુબાજુ તાપણું કરતા બેઠા હતા ત્યાં પોતે પણ જઇ ગોઠવાઇ ગયો.

"ઓ બહાદુર શખ્સ, તેં બહુજ વખાણવા જોગ મેહેનત કીધી છે. અમે તો એવા મઝબુત અફડાઇ ઝીંકાઈ ગયા છીયે કે તુંને મદદનો હાથ આપવાને ગભરાટ અને વાગેલા મારને લીધે હમારામાં બીલકુલજ શક્તી રહી નહી," તેઓમાનાં એકે રૂસ્તમને જણાંવ્યું.

"ખરેખર બહુજ ખોટું થયું. આ સ્ટેશન છેજ એટલું નાનું કે કોઇગી રોતની મદદ મેળવવી પણ મુશકીલનું કામ છે. ભાઇઓ, તમો સર્વે જણાંઓ કયાં જનાર હતા?" રૂસ્તમે પુછયું.

"અરે ભાઈ, હમે તો બીજાંજ સ્ટેશને ઊતરનાર હતા, પણ હવે તો હાંથીજ હમો હમારે ઠર ઠેકાંણે પગ વાટેજ ચાલી જઇશું. આ સ્ટેશનથી પણ ચાલી જતાં હમુને કાંઈ જાજો ફેર પડનાર નથી, પણ બાઇસાબ તમે કયાં જનાર હતા?" બીજાએ હવે પુછયું.

'અરે ભાઇઓ, મારૂં કાંઇજ ચોકસ હતું નહી. હું તો કોઈ કાંમ ધંધો મળી જાય તે શોધવાની મકશદથી મુંબાઇથી કંટાળી જઇ કોઈ કોઠે બહારગાંમ નસીબ અજમાવા ન છુટકે નીકલી પડયો છું." રૂસ્તમે સાફ જણાવી દીધું.

"અરે ત્યારે તો ભાઈ તું પણ હમારી સાથેજ ચાલ. તું હમુને ઘણોજ કામનો થઈ પડશે. તારી હીંમત અને તારાં મજબુત બળની હમોએ પુરી કશોટી કરી જોઇ છે, તારા જેવા એક ઓરમંદ જવાંનને હમારા સરદાર જરૂરજ પસંદ કરશે. બોલ ભાઇ, તારે હમારી સાથ ચાલવું છે?' પહેલાએ પાછું પુછ્યું.

"તમે જ્યાં લઇ જશો અને જેબી કાંમ ફરમાવશો તે ખુશીથી બજાવીશ. પણ તમારા લોકોનું કાંમ શું છે તે મેહરબાંની કરી જણાંવશો?" રૂસ્તમે જાણવા ચાહ્યું.

"જો ભાઈ સાંભળ, હમારો ધંધો તો લુટફાટ કરવાનો છે. હમારૂં ઠરેઠેકાણું જંગલની ઉંડે ભીત્તરમાં છે. તુંને તે પસંદ પડશે? બોલ." પેલા કોઇએ જણાવ્યું.

"જેબી કાંઈ હોય, તેની મને જરાક પણ પરવા નથી. કોઇબી જાતનું ગદ્ધાવહીત્રું કરવા હું ખુશીથી તૈયાર થઇશ. નેકીની રાહે ચાલતાં મને કશોજ ફાયદો હાંસલ થયો નથી, અને ભાઇઓ હવેજ હું સમજતો થયોછ કે ભલાંની આય દુન્યાજ નથી." રૂસ્તમે જણાંવ્યું.

"ચાલો ભાઇઓ ત્યારે હવે આપરે ચાલુ મુકી દઇયે. ઉજાસ પણ પડવા આવ્યો છે, અને થોડાક વખત સુધીમાં તો આપણે આપણા મઠેક પોંહચી પણ શકશું." બીજાએ હવે જણાવ્યું.

તેઓ બધા મળીને ચાર જણા હતા તે માહે રૂસ્તમ પણ હવે ઉમેરાયો. બધાંઓએ ત્યાંથી પગવાટથીજ ચાલુ મુકયું, અને લાગટ બે કલાકો સુધી આગળને આગળ વધ્યા બાદ એક બહુજ નાના ગામડાં આગળ તેઓએ થોડોક વીસામો લીધો, અને ત્યાંજ થોડુંક સુકકું પાકકું ખાઈ જમી લઇ, વાતચીત કરતા વધું અને વધું આગળ ચાલવા માંડયું. તેઓની વાતચીત ઉપરથી રૂસ્તમે એટલુંજ અનુમાન કર્યું હતું કે તેઓ સર્વે જણાઓ લુટારાઓની એક મોટી ટોળી માહેલા થોડાક સભાસદો હતા. અને તેઓ કોઈ પોતાના ઘણાંજ ખાનગી કામ સારૂં, કલ્યાણી આવ્યા હતા. જેમ જેમ તેઓ આગળ વધતા હતા તેમ તેમ રૂસ્તમને માલમ પડયું કે તેઓ ઘણાંજ ગીચ અને એકાંત જંગલોમાંથીજ પસાર થતા હતા. આખરે સુરજ અસ્ત પામી ચુકયા બાદ તેઓ એક બહુજ ભાગા તુટી જેવા દેખાતા કીલ્લા તરફ આવી લાગ્યા. બે ઉંચા પહાડોની કઢણો વચ્ચે આ કોઈ

અસલના પેશવાઓના વખતનો પડત કીલ્લો હતો. તે હતો તો બહુજ મજબુત અને ગંજાવર, પણ ચાલુ મરામતની ગેરહાજરીને લીધે તે હાલમાં પડત હાલતમાં હોય તેમજ લાગતું હતું. જે વખતે રૂસ્તમ તેઓની ટોળકી સાથ ત્યાં આવી લાગ્યો ત્યારે તેને માલમ પડ્યું કે આ પુરાણા કીલ્લામાં હજી બીજા દસથી બાર ભીલ જેવા દેખાતા પુરૂષો પોતાના હથીઆરો સાફ કરવામાં રોકાયલા હતા.

રૂસ્તમને આ ટોળકી સાથ આવેલો જોઇ ત્યાં બેઠેલા સર્વે જણાઓ બહુજ અચરત થયા અને એક બીજાનું મોઢું જોવા લાગ્યા.

"કેમ ઇક્રામખાન, તમે આવ્યા? કોઇ નવો શીકાર સપડાયોછ કે?" તેઓ માહેલા એકે પુછ્યું.

"નાં ભાઇઓ, એ કોઇ નવો શીકાર નથી. પણ આપણી ટોળીમાં સામીલ થવાની મકસદથી એ આવેલો છે. એ બીરાદરની બહાદુરી અને હીંમત જોઇ હમો સર્વે તાજુબ થઇ ગયા હતા." અને મેલ–ટ્રેનનાં અકસ્માત દરમ્યાન રૂસ્તમની તારીફલાયક અને કરેલી જીવતોડ મેહનત વીશેનું જ્યારે આ ઇક્રામખાંને બયાન કર્યું ત્યારે ત્યાંનાં સર્વે જણાંઓ બહુજ ખુશ થયા.

"એ બીરાદરને આપણાં સરદાર સાહેબ આગળ લઇ જા. એનો જબરો કદાવર બાંધો જોઇ તેવણ જરૂરજ ખુશી થશે," એકે જણાવ્યું.

"બીરાદર રૂસ્તમ, આજે રાતનાં તો આપરે અત્રેજ આરામ કરશું. પણ આવતી કાલે સહવારનાં હું તુંને હમારા સરદાર પાસ હાજર કરીશ." ઇક્રામખાંને જણાંવ્યું.

રૂસ્તમે, ટક મળતાં તે પડત પડેલા કીલ્લાને ફક્ત ઉપર ટપકેથી જોઇ લીધો. કીસમ કીસમની બંદુકો, જાત જાતના લાંબા અને ટુંકા ભાલાઓ, ઢાલો, તલવારો વીગેરે વીગેરે અનેક કીશમનાં જીવલેણ હથીઆરો ત્યાં મોજુદ હતાં. વળી ખાદ્ય ખોરાકીનો જથ્થો તેઓ પાસ એટલો તો બેશુમાર હતો કે રૂસ્તમ તે જોઇને તાજુબ થયો. વળી તે કીલ્લાનાં એક પાછલા ભાગમાં ગંજાવર કદનાં અને તેજી ચાલનાં ઘોડાઓની જાંખી અલગાર ઉભી હતી. વળી ત્યાનાં એક ગોખલામાં શરાબનાં શીશાઓ ભરીને તૈયાર રાખવામાં આવ્યા હતા. તેઓ સર્વે જણાંઓએ તે રાતે એકજ સુદરે બેસી પોતાનું જમણ કરી લીધું. તેઓનાં ખોરાકમાં મોટે

ભાગે તો શીકાર કરેલાં હરણો અને સસલાંનું ગોશ્ત હતું. ખાણું ખતમ થયા બાદ તેઓ સર્વે જણાંઓએ ત્યાંજ ઘાંસનાં બીછાંણાંઓ ઉપર આરામ કર્યો.

બીજે દીવશે સુર્યનારાયણનાં તેજસ્વી કીરણો ચમકે તેની અગાઉ તો તેઓ પોતાનાં સરદાર આગળ હાજર થવા ઘોડેસ્વાર થઈ નીકળી પણ ચુકયા. રૂસ્તમ જોકે પહેલ વહેલ્લોજ ઘોડા ઉપર સવાર થયો હતો તો પણ તેને કોઈપણ રીતનો ડર લાગ્યો નહી. રૂસ્તમના જોડીદાર તરીકે આ વેળાએ ફક્ત ઇકીમખાનજ રહ્યો હતો. જે રસ્તેથી તેઓ આગળ વધતા હતા તે સહનતરજ વેરાંન અને અતી ઉજ્જડ જગ્યા હતી. માનવી જાતનું ત્યાં નામ નીશાન ન હતું નહી. થોડેક ઠેકાણે તો અસલવારેના પડત [illegible] અને બહુજ જુના પુરાણા અને જમીનદોસ્ત થઇ ચુકેલા મંદીરોજ [illegible] દેખાતા હતા. છેક સાંજ થઈ ચુક્યા બાદ એક પહાડના [illegible] તેઓ આગળ ઉપર વધ્યા અને રાત પડે તેની અગાઉ [illegible] કોતરેલા એક ભયાનક ગુફા આગળ આવી પોહોંચ્યા [illegible] પહેલો પોતાના ઘોડા ઉપરથી ઉતરી પડયો.

"બીરાદર રૂસ્તમ, તું હવે ઘોડા ઉપરથી [illegible] અને આવ મારી સાથ, હું તુંને હમારા સરદાર પાસ [illegible] જણાવ્યું, અને તેઓ [illegible] થેજ તે ગુફાની ભીતરમાં [illegible]

પ્રકરણ—૫ મુ

અફઝલ [illegible] અને મેધલી જોન [illegible] રીતની ઉત્તમ કારીગીરીથી તે પહાડના પેટામાં [illegible] થી કોતરી કાઢવામાં આવ્યો હતો. વળી તે ગુફા [illegible] જુદા જુદા ખંડો બનાવવામાં આવ્યા હતા. આવા ખંડો [illegible] એક કોઇ બહુજ વૃધ્ધ વયનો પુરૂષ એક નરમ ગાદલા [illegible] સી હુકકો ગગડાવતો હતો. [illegible] ખાન અને રૂસ્તમે [illegible] સાથેજ નમીને તેને સલામ કરી.

"કેમ ઇકીમ, [illegible] આવ્યો? તારી સાથ [illegible] કોણ છે ભલા?" સરદારે [illegible] પુછ્યું.

"જી હા સરદાર આપણું કામ હું પાકકુંજ કરી આવ્યોછ," આટલું કહેતાં ઇક્રામખાને કોઇ ખાનગી દસ્તાવેજોનું એક બંદલ તેવણુના હાથમાં પાસ કર્યું અને રૂસ્તમને લગતી તમામ વીગતો તપસીલવાર કહી સંભળાવી.

"અઓ નવજવાંન સખ્શ તારે લગતો અહેવાલ સાંભળી હું ખરેજ ખુશી છું. તું હમારી ટોળીમાં ખુશીની સાથ સામીલ થઇ શકશે. થોડાક મહીનાં હું તુંને આ ઇક્રામખાનનાં હાથમાં સોંપું છું. એ તુંને દરેક વાતે માહીતગાર કરશે, હું પણ એક વખતે તારાજ જેવો કદાવર બાંધાનો અને જબરદસ્ત દેખાવનો હતો. પણ હવે તે આગલી તાકાત મારામાં રહી નથી. તુંને હમારી ટોળીમાં સામીલ થવાંનું કારણ શું?" તે વૃધ સરદારે જાંણવા માંગ્યું. અને ત્યારે રૂસ્તમે પોતાને લગતી તમામ હકીકત વીગતવારે કહી સંભળાવી. એક કોઈ લફંગો જમશેદજી વખારયા નામનો પારસી તેનાં આઠ હજાર રૂપીઆ કેમ હજમ કરી ગયો હતો તે પણ આ સરદારને અફ્શોસ સાથ જણાંવી દેવાને રૂસ્તમ ચુકયો હતો નહી.

"તેની તારે કશીજ ફીકર કરવી નહી. થોડાક મહીનાંમાં ઇક્રામખાંન કંઈ ખાંનગી કાંમ સર મુંબાઈ જનાંર છે. તે કમીનાં પારસીનું બરોબર ઘર ઠેકાણું અને તેનાં દેખાવનું વર્ણન આપશે તો મારો બહાદુર ઇક્રાંમ તેને કોઇબી જહાનમમાંથી પણ શોધી કાઢી કોઈ ઠાગાથી આ પારસીને અત્રે ખેંચી લાવશે. અને તેની સોડેથી તારી તે રકમ કેવી રીતે પાછી મેળવવી તે હું તુંને પાછળથી જણાંવીશ." તે વૃધે રૂસ્તમને સધ્યારો આપતાં જણાંવ્યું.

જવાન રૂસ્તમને આ ધાડપાડુઓની ટોળીમાં સામીલ થયાને આખા છ માસ આસાની સાથ પસાર થઇ જવા પામ્યા, ઇક્રામખાંનનાં હાથ તળે દરેક રીતની તાલીમ લઇ રૂસ્તમ એટલો તો પાવરધો બની ગયો હતો કે આ તેનો સાથી પણ બે ઘડી હયરત થઈ ગયો. બંદુકની આબાદ નેમ તાકવામાં, ભાલો ચલાવવામાં, તલવાર સાથની પટાબાજી ખેલવામાં, ઘોડેસ્વારી કરવામાં અને બીજી દરેક બાબદોમાં તેને કમાલજ કરી બતાવી એમ કહેવામાં જરાક પણ ખોટું નથી. વળી ત્યાંના જંગલની ખુલ્લી હવામાં આવી આવી જાતોની કસરતો મળવાથી તેનો દેખાવ ઘેરથી જાણે એક ચેંપીઅન પહેલવાંન જેવોજ લાગતો હતો. વળી તેને ટુંમકી દહાડી રાખી હતી અને તેનો કદાવર અને જબરદસ્ત દેખાવ એટલો તો ફેરવાઇ ગયો હતો કે

આવી તેની હેરફેર હાલત વચ્ચે તેની સગી માં પણ તેને આજે પીછાણી શકે નહી!

તે ખાસ કરીને ગરીબ ગુરબાંઓ, નાતવાનો અને બાઈ બાવરીઓને જરાક પણ થઈને તેઓની લુંટફાટ કરી હેરાંન પરેશાંન કરતો નહી. પણ અગરજો કોઈ હરામીપણું કરી તેની સાંમે થતા તો તેઓની કમબખ્તીજ કરી નાંખી તેનો તમાંમ અસબાબ લુંટી લઈ તેઓનાં પુરા બાર વગાડી દેતો હતો.

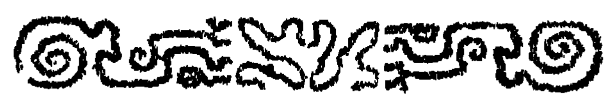
"તારી બહાદુરીનાં વખાંણ સાંભળી હું ખરેજ ખુશી છું. એક વખતે હું પણ તારાજ જેવો હતો." તેનાં વૃધ સરદારે રૂસ્તમને જણાંવ્યું. "હાલમાં મારી ઉમર નેવું સાલની થવા આવી છે. આ દુન્યાંમાં હવે હું થોડાજ વખતનો પરોણો છું. પસ્તાવાનો કીડો મારૂં ઘરડું જીગર કોત્રી ખાય છે. અને હવેજ હું ખરેજ મને પીછાંણતો થયો છું કે પરવરદીગાર જેવી કોઇ ચીજ હસ્તી ધરાવે છે ખરી! હાલમાં હું મારો મોટો ભાગ ખુદાતાલાની બંદગીમાંજ પસાર કરૂં છું. આ પાપી પેસાથી હું હવે બીલકુલ ફારેગ થવા માંગું છું અને મારી આ જગ્યા હું તુંને પસંદ કરી જાઉં છું. મારા રસાલાનાં તમાંમ માંણસો મારાં મત સાથ મળતાં થયાં છે અને સર્વાનુમતે તુંને પોતાનાં સરદાર તરીકે સ્વીકારવા તેઓ ખુશીથી તૈયાર થયા છે. આપણી પાપ આવ પાસેનાંજ ભોંયરામાં એટલો તો માલ અને ખજાનાનો ભંડાર ભર્યો છે કે તે તમો સર્વેને ખાતાં ખુટે તેમ નથી. એની વ્યવસ્થા કેમ કરવી એ હું તારીજ મુનસફી ઉપર સોંપું છું. કારણકે તારી ઉપર મારો પુરો એતબાર છે. એટલા માટે—"

હજુન તો આ વૃધ સરદાર પોતાનું બોલવું પુરૂં કરે તેની આગમજ એક ઘોડેસ્વાર ત્યાં જોશ બંધ હાંકતો હાંકતો દોડી આવ્યો અને પોતાનાં સરદાર સાંમે કુરનસ બજાવી ખડો રહ્યો.

"મેહરબાંન સરદાર, આપણી સરહદની અંદર પાસેનાં કસ્બાવાળી ધાડપાડુઓની એક મોટી ટોળી ધસી આવી છે અને ત્યાંથી પસાર થતી એક લગનની જાનને તેઓએ જબરદસ્તીથી રોકી દઇ તેઓને લુંટવાની વેતરણ કરે છે. તેઓની તમાંમ ઓરતો તથા નાંનાં બચ્ચાંઓને હાથ પગથી બાંધવામાં આવ્યાં છે, અને તેઓનાં મરદોનો પણ બહુજ બદતર હાલ કર્યો છે. આપનો શું હુકમ છે, સરદાર સાહેબ?" પેલાએ જાણવા ચાહ્યું.

"બહાદુર રૂસ્તમ, તું આ સવાર સાથ ફોરન ત્યાં જઇ પહોંચ અને આ રસાલાની તમામ ઓરતો, મરદો, અને તેઓનાં બાલ બચ્ચાંઓનો છુટકારો કર, અને આપણાં આ દુશમન લુટારૂઓને બાંધી પકડી લાવી મારી સનમુંખ હાજર કર." તે વૃધ સરદારે ફરમાવ્યું.

રૂસ્તમ આ હુકમ સાંભળી તુરતજ સર્વે સામગ્રી સાથ ઘોડેસ્વાર થઇ તૈયાર થઇ ગયો, અને બન્ને સવારો ત્યાંની સરહદની ઉપર જ્યાં બીજી બાજુની લુટારાઓની ટોળી ત્રાસ વરસાવી રહી હતી ત્યાં વીજળીક વેગે દોડી પોંહોચ્યા.

પ્રકરણ—૬ ઠું.

આખરે દીલાવર રૂસ્તમ અને તેનો સાથી તે લુટફાટવાળી જગ્યા ઉપર આવી પોંહોચ્યા. તે જગ્યા ઉપર તેઓ પંહોંચે તેની અગાઉ રૂસ્તમે દુરથીજ તપાસી લીધું હતું કે ત્યાંથી પસાર થતી લગનની જાનમાં સામીલ થયલાં ઘણાંક મરદો, ઓરતો અને નાનાં બાલ બચ્ચાંઓ હતા. બીચારા સર્વે મરદોનાં હાથ પગ બાંધી રૂંધી દઇ હારેદોર ઉભા રાખ્યા હતા, અને તેઓની સાથવાળી ઓરતોનાં આંગ ઉપરથી જબરદસ્તીથી ઘરેણું ગાંઠાઓ ખેંચીતાણી કરી કાઢવામાં આ દુશમન ટોળીનાં બદમાશો મશગુલ થઇ ગયા હતા. રૂસ્તમ તથા તેની સાથવાળાને દુરથી આવતાં જોઇ પહેલાં તો તેઓ પોતાનીજ ટોળીને લગતા હોય એમ તેઓએ માની લીધું. પણ જ્યારે વીરલા રૂસ્તમે આવતાંની સાથેજ પોતાનાં ભાલાની ધારદાર નોકથી એકને ત્યાંનો ત્યાંજ સુવાડી દીધો ત્યારે આ સાંમી બેરહમવાળાઓ પેલી ઓરતોને પડતી મુકી સાંમતાજ રૂસ્તમ તથા તેનાં જોડીદાર ઉપર તુટી પડયા. સુભાગ્યે જે વખતે દુશમનોએ આ લગનની જાન ઉપર દરોરો પાડયો હતો તે વખતે તેઓએ પોતાનાં હથીઆરોને એક બાજુએ રાખ્યાં હતા. આ સોનામોહોર જેવી તકનો અચ્છો લાભ લઇ રૂસ્તમ તથા તેનાં સાથીએ બહુજ આસાનીથી તેઓને જેર કરી શકયા હતા. તેઓ આસરે દસથી બાર જણાં હતા તે માંહેથી આ ઝપાઝપી દરમ્યાન ત્રણથી ચાર જણાંઓ તો ત્યાંનાં ત્યાંજ પુરા થઇ ગયા હતા. જ્યારે બાકીનાંઓ પોતાનાં હથીઆરો તેમજ લુટથી મેળવેલો માલ ત્યાંજ પડતો મુકી દઇ ઘોડેસ્વાર થઇ ગભરાટનાં માર્યા જીવ લઇ નાહાસી છુટયા.

આ લગનની જાનમાં સમાયલા સર્વે મરદો તેમજ ઓરતો બેલગાડીમાં બેસી આગળ વધતા હતાં. આ ખુનખ્વાર લડાઇ થતી જોઈ ત્યાંની નવજવાન અને ખુબસુરત બાળાઓ પહેલાં તો બહુજ આકરી ગાભરી બની ગઇ. પણ જ્યારે તેઓની સાથવાલા નીર્દોષ મરદોનો છુટકારો કરવામાં આવ્યો ત્યારેજ તેણીએ રૂસ્તમ અને તેનાં સાથી તરફ ભારે ઉપકારનીજ લાગણીઓ સાથ જોવા પડી ગઇ.

તેઓમાંના એકે જણાવ્યું. "ઓ ભલા ભાઇઓ, હમો સર્વે જણાઓ તો બાજુએ રહ્યા, પણ હમારી સાથે એક ઘણોજ જૈફ બ્રાહ્મણ પણ નાસીક જવા સારૂ સામીલ થયલો છે તેને પણ—આ દયાહીણુ દીલનાં લુટારૂઓ હેરાન કીધા વીનાં ચુકતા નથી." બીજા એકે હવે જણાવ્યું.

"ઘણુંજ ખોટું થયું પણ હવે કોઇપણ રીતની ધાસ્તી રહી નથી. હું તમારા રસાલા સાથ થોડાક ઘોડેસ્વારો આપું છું તેઓ તમે સર્વે જણાંઓને આ વેરાણ જંગલમાંથી સલામત બહાર ખેંડી આવશે." રૂસ્તમે તેઓને સખ્યારો આપતાં જણાવ્યું અને તે ત્યાંથી પેલા જૈફ બ્રાહ્મણને તપાસવા તે તરફ ફર્યો. તે કોઇ પાક પરહીઝગાર જેવો દેખાતો પુરૂષ એક પાલખી જેવી ગાડીમાં ગોઠવાયલો હતો.

"પરમેશ્વર તુંને સલામત અને સુખી રાખે. તેં આજે એક ખરૂંજ પુણ્યનુંજ કામ કર્યું છે. તેં કરેલા ઉપકારના બદલામાં હમારી પાસે કોઇ એવી કીમતી વસ્તુ નથી કે હમે તુંને તે બક્ષીસ કર્યે, પણ તે છતાં આ લે." પેલા બ્રાહ્મણે આટલુ કહેતાં પોતાની ઝોળીમાંથી એક નાની ડબ્બી બહાર ખેંચી કાહડી. "આ લે પુત્ર, આ એક જંગલની જડીબુટી છે. ઘણાંક વરસોની વાત ઉપર હું જ્યારે હીમાલયનાં પર્વતો તરફ ગયો હતો અને ત્યાંના એક મોટા યોગીનો ત્રણ વર્ષ સુધી ચેલો બન્યો હતો તેની બરકતથી આ જડીબુટ્ટી બનાવતાં હું શીખ્યો છું." રૂસ્તમના હાથમાં પેલા બ્રાહ્મણે એક નાની ડબ્બી પસાર કરતાં કહ્યું

"પણ મહારાજ, આ જડીબુટ્ટી શા કામમા આવે છે? અને એનો ઉપયોગ કેવી રીતે થઇ શકે છે?" રૂસ્તમે તે ડબ્બી ખોલી જોતાં તેની અંદર રાખોડી રંગની ભુકી હતી તે જોઇ તપાસી પેલા જૈફ બ્રાહ્મણને પુછ્યું.

"પુત્ર, હરએક પ્રકારની બીમારી ઉપર આ ચમત્કારીક ભુકી તને કામ આવશે. હવે, એનો ઉપયોગ કેમ કરવો તે પુર્ણ લક્ષથી મને સમજી લેજે. એક નાની સુઇ (સોય) ની માત્ર સુક્કી અણી આ ભુકીમાં ખોસી

દઈ તેને એમની એમ એક લોટા ભર પાણીમાં હલાવી નાંખજે અને તે પાણીજ માત્ર કોઇપણ પ્રકારના દર્દથી પીડાતા દરદીને પીવા માટે આપવું. ભગવાનની ઇચ્છા હશે તો પેલો દરદી વગર હરકતે સાજો તાજો થઇ જશે. શરીરનાં અંદરના તેમજ બહારના ભાગો ઉપરનાં કોઇપણ પ્રકારના દર્દો ઉપર આ ભુકીનું માત્ર પાણીજ પોતાની ચમત્કારીક અસર દેખાડશે."

"આ તમારી આપેલી કીમતી ભેટ હું ઘણાંજ મોટા માન સાથ સ્વીકારૂં છું બાવાજી," રૂસ્તમે આભારની લાગણીઓ સાથ જવાબ કર્યો.

"કલ્યાણ હો, કલ્યાણ હો બેટા. પણ એક ચીજ ખુબ યાદ રાખજે, આ વિચીત્ર ભુકીને તારા હાથનો સ્પર્શ થવા દઇશ—મા, પણ સુઇની ફક્ત નોકથીજ તેનો ઉપયોગ કરજે." પેલા વૃધ્ધ બ્રાહ્મણે રૂસ્તમને તાકીદ કરતાં જણાવ્યું. "પુત્ર, હવે અમને આગળ વધવા માટે કૃપા કરી તારી ખાત્રી પુર્વક ગોઠવણ કરી આપ કે જેથી હમો હમારી મુસાફરી શરૂ કર્યે."

આ સાંભળતાંજ રૂસ્તમે એક બંદુકનો બાર હવામાં છોડયો જેના જવાબમાં પાચ છ ઘોડેસ્વારો દુરથી દોડી આવતા માલુમ પડયા અને રૂસ્તમ આગળ અદબથી ઉભા.

"અય માહારા બહાદુરો, આ રસાલાને ઘણીજ સંભાળથી દોરાવી લઇ જઇ આપણી સરહદની છેક બહાર સહીસલામત છોડી આવો." રૂસ્તમે તેઓને જણાવ્યું.

જ્યારે આ જવાન વીરલો રૂસ્તમ પોતાનું સર્વે કામ સમાધાનીની સાથ પાર ઉતારી પોતાનાં સરદાર આગળ હાજર થયો અને સર્વે કેફીઅત તે જૈફ પુરૂષને કહી સંભળાવી ત્યારે તે બહુજ આનંદ પાંમ્યો.

"તારી દલેરી માટે તુંને ખરેજ ધન્યવાદ ઘટે છે. વધુમાં હું તુંને એમ કહેવા માગતો હતો કે આવતી કાલે મારાં કોઈ ખાંનગી કામ સુર ઇક્રામખાંન મુંબાઇ જનાર છે. તું પેલા દગલબાઝ પારસીનો પત્તો બરોબર આપજે, દોઝખનાં ખુણાંમાંથી પણ એ મારો બહાદુર એ કમીનાંને શોધી કાઢી એને અતરે પકડી લઇ આવશે અને આપણે એને એક અચ્છો ધડો બેસાડી શકીશું. ઇક્રામને ચેતાવજે કે ખરચની કાંઇજ વાંધ્યુ નહી કરે. શું કરવું અને શું નહી તે એ બરોબર સમાલી લેશે. તું કાંઇબી ફીકર કરતો નાં. ઇક્રામખાંનને તું મારી આગળ મોકલી આપ, હું તેને બધું સમજાવી દઇશ" સરદાર સાહેબે રૂસ્તમને જણાવ્યું.

"જેવી આપની આજ્ઞા, નાંમવર સરદાર.' રૂસતમે નમીને કહ્યું.

પ્રકરણ—૭ મું.

"જી, આપ સાહેબનું નામ જમશેદજી વખારયા છે ?" એક કોઇ ઘણુંજ કીંમતી પોષાકમાં સજ્જ થયલા પુરૂષે આ જમશેદજી વખારયાની મુલાકાત લેતાં પુછ્યું.

"જી હા સાહેબ, કેમ મારૂં શું કાંમ પડયુંછ વારૂં ?" જમશેદજીએ પેલા કોઇક અજાણ્યાને ઉપરથી તે નીચે તુલીક ધારી ધારીને જોતા પુછ્યું.

"મારા સાંભળવામાં આવ્યું છે કે આપ સાહેબ ધીરધારનો ધંધો કરો છો ?"

'હા સાહેબ, એમ છે ખરૂં આપનું શું કામ છે તે વીગતવારે મને [illegible] તૈયાર છું.'

[illegible] સાહેબ, હું સતારા જીલ્લાનો મોટો જાગીરદાર છું, અને હાલમાં મને આસરે પાંચથી છ હજારની રકમની અગત પડી છે. એટલા માટે મારી બહોલી જાગીરોમાંથી એક ને મેં વેચવા કાઢી છે, આ [illegible] જાગીર આસરે એકસો એકરની છે. તે માહે વળી ત્રણ સુંદર મકાનો છે, અને પાંચ છ કુવાઓ છે. જોવની શેઠ, એમ તો ઘણાક સારા સારા [illegible] મુંબાઇમાં [illegible] છે તેઓની આગળજ હું [illegible], પણ મારી મોટી [illegible] તેમ છે. કરીનેજ હું [illegible] સાહેબ આગળ આવ્યો છું.' પેલાએ જણાવ્યું.

આ ઉપલી વાતચીત જમશેદજી વખારયા અને ઇબ્રાહીમખાંન વચ્ચે થતી હતી. આ [illegible] પારસીને કોઇબી સુરતે મુંબાઇથી દાગાથી ઘસડી જઇ રસ્તામાં આગળ હાજર કરવાનો તેને બહુજ અચ્છી રીતે તાગડો રચ્યો હતો. તે એક [illegible] માલેતુજાર તરીકેજ પુર ઠાઠમાઠ સાથેજ ત્યાં આવ્યો હતો [illegible] ચાપલુસી ભરી બોલી દરાજીથી આ લુચ્ચો અને લોભી જમશેદજી [illegible]ને શીશામાં ઉતારવા ઘણીજ આસાનીથી ફાવ્યો હતો.

[illegible] ખરૂં સાહેબ, પણ હું જ્યાં સુધી મારી નજરે તમારી આ [illegible] નહી ત્યાં સુધી મારી ખાત્રી કેમ થાય વારૂં ? સમજ્યાની જાગી[illegible] ?" જમશેદજીએ જણાવ્યું

"[illegible] કહેવાનું બરોબર છે સાહેબ, સતારા કાંઇ મુંબાઇથી ઘણું દુર નહીં [illegible]કજ કલાકનો રસ્તો છે. આપ સાહેબ અગર મારી સાથે [illegible] ત્રણુંજ [illegible] તો આ ગાહારી

બહોળી જાગીર જાણે તદ્દન મફત છે." હકીમખાંને તાલ તલાવટ કરતાં જણાવ્યું.

"આપ સાહેબ હાલમાં કયાં ઉતરેલા છો ?"

"જી તાજ—મહાલ હોટેલમાં."

"તમો સાહેબ પાછા કયારે સતારા જનાર છો ? તમે જયારેબી જાઓ ત્યારે તમારી સાથ આવવા તૈયાર થઇશ." વખારયાએ જણાવ્યું.

"હું સાહેબ આવતી કાલેજ મુંબાઇ છોડી જનાર છું. તમો સાહેબ મને પરભારા બોરીબંદરના સ્ટેશન ઉપરજ મળશો તો બહુજ સારૂં. આપણે સહવારનીજ ગાડીમાં જઇશું, યાદ રાખજો મહેરબાન." અને [illegible] લી.

બાહોશ હકીમખાંએ બરાબર વીચારી ખાસ કરીને સહવારનીજ ટ્રેન પસંદ કરી હતી કે જેથી રાતનાં સતારા આવ્યા બાદ અંધારામાં તેઓ કઇ તરફ જતા હતા તે આ લુચ્ચા પારસીને માલમ પડે નહી.

* * *

"હવે આપુને કઇ તરફ જવું પડશે. માલગુજાર સાહેબ ?" સતારા આવી [illegible] કહ્યું.

"સાહેબ આપુને થોડું અંદર જવું પડશે જરૂર. આપણે બેલ ગાડી-ઓમાં બેસી જઇશું તો થોડાક કલાકમાં તો આપરે આપરા મથકે પહોંચી જઇશું." હકીમખાને જણાવ્યું.

રાત્રીનાં અંધારામાં તેઓ કઇ દીશાએ જતા હતા તે જો કે જમ-શેદજી વખારયાને તો માલમ પડયું નહી પણ હકીમખાંનને તો ચોક્કસ ખબર હતી. ગાડીવાનને કયે રસ્તે હાંકી જવું તે તેનેજ સુચવ્યું હતું. એક પડત જેવી [illegible] જગા આગળ તેઓ આવી લાગ્યા બાદ ગાડીઓને ત્યાંથી રૂખસદ આપી દીધી. બેલગાડી જેવી નજરથી દુર થઇ તેવીજ હકીમખાંને એક સીસોટી બજાવી કે જેનાં જવાબમાં ત્રણ ચાર ઘોડેસ્વારો દુરથી દોડી આવતા માલમ પડી આવ્યા.

"આપ સાહેબને રૂસ્તમ આગળ હાજર કરો, હું પાછળથી આવું છું." હકીમખાંને પેલા સવારોને ફરમાવ્યું.

"માલગુજાર સાહેબ એઓ કોણ છે ? એ લોક મને કયાં લઇ જશે ?" વખારયાએ એકદમ ગભરાઇ જઇ પુછયું.

"તમે ગભરાવો નાં સાહેબ, એ લોકો બરોબર તમુને આપણા મઠક ઊપર પુગાડી દેશે" હકાંમે મોંઘમમાં જણાવ્યું.

જેવા પેલા ઘોડેસ્વારો આ જમશેદજી વખારયાને સાથે લઈ થોડેકજ દુર આગળ વધ્યા કે તેઓએ ખુદ રૂસ્તમનેજ દુરથી ઘોડેસ્વાર થઈ આવતાં જોઈ લીધો.

"કેમ જમશેદજી વખારયા, સાહેબ મેહરબાન કેમ છેવો ? તબીયત તો સારી કાંની છેની ?" તેઓની આગળ આવી લાગતાંજ રૂસ્તમે પોતાના ઘોડા ઉપરથી નીચે ઉતરી વખારયાને પુછયું.

"એટલે ? આ બધાનો સબબ શું ? પેલો માલગુજાર કયાં ગયો ?" હવેજ કાંઈ ખતરો થતાં જમશેદજીએ પુછયું.

"અહીંયાં કોઈ માલગુજાર બી નથી ને શેઠ સાહુકાર બી નથી. પેલા મારા આઠ હજાર રૂપયા હજમ કરી ગીયાછ, તેનું શું ? તે રૂપયા મેહરબાંની કરી તોલી દેવો નહીતો જીંદગીભેર તમારાથી આય જંગલમાંથી છુટવું મુશકેલ થઈ પડશે. સમજ્યા મેહરબાંન ?"

"અરે ઓ દગાબાઝ કુત્રા, મારા જેવા એક ગૃહસ્થ આદમી સાથ આવી નીચ આસનાંઈ કરવાનું કારણ શું? બચ્ચા યાદ રાખજે, અગર જો મારી લાગવગથી હું પોલીશને ખબર આપશ તો તારા પુરા બાર વાગી જશે. સમજ્યો?" લાલ પીલો થઈ જતાં વખારયાએ જણાંવ્યું.

"અરે ધીરે ધીરે મારા મેહરબાન આ વેરાનમાંથી તમારાથી છુટાય ત્યારેજ તેમ થઇ શકશે. આ સામે દેખાતો બાગ ભરતાં જેવો કીલ્લો જોયો કે? એ તમારૂં હંમેશ માટેનું મથક થઇ પરશે. નહી તો સીધે પાધરે રસ્તે ઉતરી મારા રૂપ્યાનો બંદોબસ્ત કરશો તોજ તમારો અહિંથી છુટકારો થશે. એક વખત એવો હતો કે તમારા નાપાક સકંજામાં મારી ભોળાઇને લીધેજ અને તમારા ઉપર વીશ્વાસ રાખી હું ફેકટનો સપડાઇ જઇ એક મુર્ખ ગધેડો બન્યો હતો. પૈસા ટકાથી તેમજ મારા વરખારથી અને ખુદારીની ખાનાખરાબ ખાઢીમાં ગબરાવી નાંખનારા તમો મેહરબાન હતા કે કોઇ બીજો? અને હવે આજે? આજે તો તમે એક નાના ફોરૂચાંની જેમ મારા માંડેલા છટકાંમાં આસાની સાથ સાબુત આવી ગયલા છેવ અહીંથી જરાકબી નાહસવાની વેત્રણ કીધીછ તો તેનું પરીણામ ઘણુંજ બુરૂં આવશે. અને તેનો જોખમદાર હું નહી; કીયે વખતે અને કયે ઠેકાણેથી બંદુકની એકજ ગોળી નીકળી આવી તમારૂં મસ્તક આરપાર વીંધી નાંખશે તે સાંભાળજો, જમશેદજી વખારયા જોવ તમારી ખાત્રી કરવીછ? આય જુઓ,' અને આટલું બોલતાં રૂસ્તમે પોતાની બંદુકથી હવામાં એક બાર કયો જેના જવાબનાં ચારે દીશાએથી બબે ત્રણ ત્રણ ઘોડેસ્વારો છેક દુરની ઝાડીઓ-માંથી દોડતા કે આવી હાઝર થયા. પણ રૂસ્તમના હુકમથી તેઓ પાછા ત્યાંથી પોતપોતાની જગ્યા ઉપર તુરતજ રવાના થઈ ગયા.

"લ્યનત છે તારી ઉપર! કે આવી દગાબાઝીથી મને અહીંઆ બોલાવી મંગાવ્યો. હું તુને તેનો સ્વાદ બરોબર ચખારશ, યાદ રાખજે બચ્ચા," વખારયા એ બબાળયું.

"અરે મારા સાહેબ, લ્યાનત મારી ઉપર કે તમારી ઉપર, દગાબાઝી કોણે કીધી? તમે કે મેં? જેઓ હોય તે મારા રૂપ્યાનો બંદોબસ્ત કરો, નહી તો આય કીલ્લામાં પડી હંમેશને માટે સબરયા કરો. લઈ જાઓ આય પારસીને આય કીલ્લામાં." અને સંત્રટે પોતાના માણસોને હુકમ કરી રૂસ્તમ ત્યાંથી રવાના થઈ ગયો.

"જોરે ઓઇ, મને અહીંથી સીધે સલુકે જવા દેવોછ કે નહી? એનું પરીણામ ઘણુંજ બુરૂં આવશે, હં?" ત્રણ ચાર દીવસો વીતી ગયા બાદ

એકવાર ફરીથી રૂસ્તમ સાથ મુલાકાત થતાં જમશેદજી વખારયાએ તકાજો કર્યો.

"પહેલાં રૂપ્યાનો બંદોબસ્ત કરો ને પછી તમે તમારે રસ્તે ચાલ્યા જાઓ. એમાં જરાકમી ફેર પડશે નહી." રૂસ્તમે જણાવ્યું.

"અરે પણ ઓ નાપાક હેરેમંદ." રૂસ્તમને એક સજ્જડ લપડાક લગાવી કહાડતાં જમશેદજી વખારયો તરડાયો. "નાપાક હેરેમંદ રૂપ્યા હું શું મારી સાથે લઇને ફરૂંછ? મોકલ તારાં કોઇ માણસને મારી સાથ મુંબાઇ, હું તેને તારા રૂપ્યા ચુકતે કરી દેવશ."

"ભલે ભલે, તમે મને તમાચો જુરી કાહડયોછ તો ભલે, પણ હું જો ચાહું તો તમને અબધરી અંહી [illegible] નાંખું

[illegible]

એક નબલા પોચા ઉપર હાથ ઉંચકવો એ હીચકારા બાયલાનુંજ એક કામ છે. વળી તમો મારાથી ઉમરમાં ઘણાં મોટા છો અને તમારા ઉપર હાથ ઉગામવો એ મારા જેવા એક જોરેમંદને છાજતું નથી. તમે મારાં માણસ સાથ મુંબઇ જવા માગોછ અને રૂપ્યા ચુકવવા માંગોછ, કેમ? અરે નહીરે મારા મહેરબાન હું તમુંને કાંઇ નથી ઓળાખતો? એમ કદી પણ બનો શકશેજ નહી.

"પણ ત્યારે તું કહેવા શું માંગેછ તે જણાવશે?" વખારવાએ હવે સહેજ નરમ પડતાં જણાવ્યું.

"અરે હારે મારા મહેરબાન, ઇલાજ હું તમુંને દેખાડુંછ તમારે ઘરે હું લખાઉં તેમ એક કાગજ લખો અને તમારાં કુટુંબીઓને અહીંઆ બોલાવી મંગાવો અને—"

"એ તું કાંઇ પાગળ બાગળ થયોછ વારૂ? આવાં વેરાંણ જંગલમાં હું મારી ફેમીલીને બોલાવી મંગાઉં? ને પછી તેઓનું તું શું કરવા માંગેછ?" વખારયાએ ગભરાત વચ્ચે જણાવા માંડયું.

"તે હું તમુંને સમજાઉં, તે લોકોને અહીંઆ બોલાવી મંગાવી ને પછી તે લોકને અહીંઆંજ રહેવા દઇ તમે એકલાજ મુંબઇ સીધારજો ને ત્યાંથી મારા આઠ હજાર રૂપ્યા સાથે પાછા આવી શકશો એટલેજ સૌનો છુટકારો થશે. આયજ એક ઇલાજ છે એતો જોવની બાવા શેર ને માથે [illegible] આ દુન્યાંનો કારોબાર ચાલી શકેજ [illegible] સમજયાંના [illegible]

પોતાની કેટલીક નાં મરજી સાથ જમશેદજી વખારયાએ એક કાગજ લખી પુરૂં કર્યું. તેને રૂસ્તમને ઘણું ઘણું બી સમજાવ્યું, ઘણાં ઘણાં બી કાલાવાલા કરયા, પુષ્કળ ખાત્રી બી આપી. પણ ના. તે એક નો બે થયો નહી. તેને વળી ધાકધમકી દેખાડવામાં પણ કશુંજ બાકી રાખ્યું નહી, પણ રૂસ્તમની હઠ આગળ તેનું કશુંજ ચળણ હતું નહી. આય એકલા ઇલાજ સીવાય તેની પાસ આ વેરાંણમાંથી છુટી નીકળવાની એકે પણ બારી તેને માટે ખુલ્લી તેને માલમ પડી નહી, આટલા સખત ચોકી પેહરા વચ્ચે તે કેમ અને કયાંથીજ ત્યાંથી નાહાસી છુટે ? અને ત્યારે ન છુટકે તેને બે કાગજ પુરૂં કરી રૂસ્તમને સ્વાધીન કીધું અને ઇકાંમખાનને પુરતી સમજણ આપ્યા બાદ તે કાગજ સાથ તેને મુંબાઈ રવાના પણ કરી દીધો.

[illegible]

રૂસ્તમનાં સુચવવા મુજબ નીચે પ્રમાણે એક કાગજ પોતાના ઘરવાલાંઓ ઊપર મુંબઈ લખી નાંખ્યું હતું.

"મારા વાહાલાઓ,

હું તદન સારી હાલતી છું, મારે લગતી જરાક પણ ફીકર તમારે [illegible]

[illegible]

ખ્યાલ આવી શકશેજ નહી, માટે આ સાથ મોકલેલા મારા એક ખાસ વીશ્વાસુ માણસ સાથ તમારામાંથી કોઈબી અહીંઆ આવશો તો હું ઘણોજ ખુશી થઈશ. અહીંનું હવા પાણી એવડું તો સરસ છે કે મને તો જાણે મુંબાઈ પાછું આવવા મનતું પણ નથી એજ આરજ.

લી૦ તમુને જલદી જોવા તલપી રહેલો જમશેદજીનો દુઆ વાંચજો

"અચ્યા નક્કીજ જાણજો કે મારા કુટુંબીઓને કોઈ પણ રીતની અલવલ આવવા દીધીછ તો તેનું પરીણામ ઘણુંજ બુરૂ [illegible] તે જરૂરજ યાદ રાખજે આ ?" જમશેદજી વખારયાએ પાકો જીવ જીકાર્યો.

'તની તમારે જરાક પણ યમને ધારતી ફીકર કરવા નથી. તમારા કુટુંબીઓ અતરે આવશે તેના એક બાલને પણ કાંઈ વાહોગશે નહી. તેનો જવાબદાર હું છેઉં તમે સમજ્યાની મારા મેહર [illegible] ?' રૂસ્તમે સબારો આપતાં જણાવ્યું. અને ત્યારે જમશેદજી વખારયા [illegible] ફફડતા રહ્યા અને ખરાબ ખરાબ ગાળાગાળી કરતો પોતાના [illegible]

પ્રકરણ—૮ મું.

તેઓ આવ્યાં.

જમશેદજી વખારયાને હાથે લખાયલું કાગજ તેવણુનાં ધણીઆણીનાં હાથમાં મેળતાં એટલી તો સીફતથી અને સમજાવતથી ઇબ્રાહમખાંને પોતાનો પાર્ટ ભજવ્યો કે આ બનાવતી કાગજ માટે કોઇનેબી સેહેજ પણ ખતરો થવા પામ્યો નહી. અને વખારયાનાં ધણીઆણી અને તેવણુની દીકરી આ વેચાતી લીધેલી નવી જગ્યા ખુદ નજરે જોવા ઘણી ખુશાથી ઇબ્રાહમખાંન સાથ સતારા જવા તૈયાર થયાં. તેઓને ઘણીજ સુખ સગવડથી ત્યાંના વેરાનમાં રાખવામાં આવ્યાં હતાં.

"હું એક ઘણાજ નીચ દગાનો ભોગ થઇ પરયોછ, અને આવાં એકાંતમાં મને નજરકેદ કરવામાં આવ્યોછ." પોતાની ધણીઆણી તથા દીકરીને ત્યાં આવી લાગેલાં જોઈ જમશેદજી વખારયાએ રડમસ થઈ જતાં તેઓને જણાવ્યું. "તમુંને જે માણુસ દગાથી અહીંઆ લઇ આયો તેજ માણુસ મારી સાથે પણ દગો ફટકો કરી પહેલાં અહીં લઇ આયો તો."

રૂસ્તમની બીછાવેલી જાલમાં આ નિર્દોષ મા દીકરી સપડાઈ ગયાં હતાં તે જાણી તેઓ હવે ગભરાતમાં પડી જઇ જબરાં વમાસણુમાં પડયાં.

"પણુ મરે, ત્યારે આય વેરાંન જંગલમાંથી આપરો છુટકો કેમ અને કયારે થશે? અને આપુંને આવા હેરાનગતીમાં નાંખવાનું કારણુ શું? એ કોણુ એવો નીચ કરટુકયો છે કે જેને આપુંને આવા જંગલના એકાંતમાં પકડી મંગાવવાની હીંમત કીધીછ?"

"બાઇજી સાહેબ, એ નીચ અને કરટુકયો હું પોતેજ છેઉં." તેઓની વાતચીત દરમ્યાન રૂસ્તમ પોતેજ ત્યાં આવી લાગતાં વચમાં બોલી ઉઠયો.

"શું તમે? અરે તમે? જો હું ભુલ નહી કરતી હોઉં તો તમે એક પારસી જેવા લાગોછ?" મીસીસ વખારયાએ પુછયું.

"જી હાજી, હું એક પારસીજ છેઉં, ને મારૂં નાંમ રૂસ્તમ મોદી છે." રૂસ્તમે જણાવ્યું.

"ત્યારે તો તમારે ખરેખરજ શરમાવું જોઇયે કે હમુંને બાઈ માણુસોને આવાં એક વેરાંનમાં બોલાવી મંગાવી હમારી સાથે આવી નીચમાં નીચ દગબાજી ચલાવીછ. પણુ એમ કરવાનું તમુંને કારણુ શું મલ્યું તે જરા મને સમજાવશો?"

"નેક બાનુ, હું ઘણોજ દલગીર છેઉં કે મને આવું એક નાલાયક પગલું ભરવું પરયું. પણ તેનો સબબ મહેરબાંની કરીને આય તમારા ધણીનેજ જરા પુછી જુઓ! મારા બાપ જનમમાં મને જો શરમીંદગી લાગી હોય તો તે આજેજ છે. મારી પોતાની હમજાતની બાનુંઓ સાથ કદી પણ જો આવો નીચ દગો ફટકો કરયો હોય તો તબી આજેજ છે અને પહેલ વેહલ્લોજ છે. મેહરબાંન બાઇજી, મને માંફ કરજો, હું તમારી આગળ બે હાથ જોડીને માંફ માંગુંછ."

પણ આ સાંભળી જમશેદજી વખારયો ત્યાં ઊભોજ શાનો રહે? તેને તો આ રૂસ્તમ તરફ એક ધીક્કારનીજ નજર ફેંકી બાજુ થઈ ગયો.

આ તકનો લાભ લઈ, કેવી રીતે આઠ હજાર રૂપીયા તેમના ધણી જમશેદજીએ દાગાથી કહડાવ્યા હતા તે હકીકત રૂસતમે કહી દીધી તે પછી રૂસતમ બોલ્યો કે પરીણામ એ આયું કે મારી નાતવાન, ગરીબ અને બુઢ્ઢાં માયજીને મને શરમ અને દુઃખને મારે એકલાં છોરવાં પડયા અને નાસીપાસીને મારે બીજો કોઈબી રસ્તો નહીજ સુજ પડવે આય ધાડ-પાડુઓ સાથ જોડાઇ આવો નીચ અને હલકટ પેશો મને ના છુટકે પકડ-વોજ પરયો. મહેરબાન બાઇજી, મારી ઉપર આવી પડેલી આફતોની આય ખરેખરી વીગત છે.

રૂસ્તમનો આ એકરાર સાંભળી આ મા—દીકરીને સામી તેનીજ દયા લાગી આવી. અને ત્યારે આ ખુલાસો સાંભળી મીસીસ વખારયા પોતાનાં ધણીને શોધતી ત્યાંથી છુટી પડી ગઇ. પણ તેવણની દીકરી જે આટલી દેર તુલીક મુંગીનંતર ઉભી રહી બધું સાંભળ્યા કરતી હતી તે હવે રૂસ્તમ આગળ કાલાવાલા કરતી દપે આવી ઉભી.

"બોલો બહેન, એમાં જરાકબી મારો કસુર છે વારૂ? ખરૂંજ બોલજો." રૂસ્તમે તેણી કનેથી જાણુવા માંગ્યું પણ તેનાં જવાબમાં તો આ કોઇ અતી રૂપાળી છોકરીએ પોતાના મોંઢેથી એક શબ્દ વડીક ઉચ્ચાર્યો નહી, પણ ફક્ત ડોકાંનાં લહેકાથીજ જાણે હસીને 'ના' નો જવાબ કરયો.

'તમે જમશેદજી વખારયાના દીકરી થાઓછ કે જી?' રૂસ્તમે પુછ્યું. પણ વળી પાછો તેણીની તરફથી તેવાજ ડોકાના લહેકાથી 'હા'નો જવાબ મલ્યો.

'તમે બેહનજી મુબારેકવાર જવાબ કેમ નથી આપતાં? તમે મુંગાં છો વારૂ?' રૂસ્તમે અચરતી સાથ પુછ્યું.

ડોકાથીજ 'હા'નો જવાબ મળ્યો, અને ખરેખર તે છોકરી બીચારી મુંગીજ હતી.

'હું એ જાણી ઘણોજ દલગીર છું, અને તમુને વગર ફોકતની તકલીફમાં ઉતારવા માટે હું ખરાજ મનથી હવે પસ્તાઉછ,' રૂસ્તમે જણાવ્યું.

પણ જમશેદજી વખારયાની આ દીકરી સાથ રૂસ્તમ વાત કરતો હતો તેવામાંજ જમશેદજી પોતે તેવણની ધણીઆણી સાથ ત્યાં હાજર થયા.

"અરે બા, એ મારી દીકરી તો બીચારી સદનતરજ મુંગી છે જો, એ તમારી સાથ બોચારો વાત તે શું કરે?" મીસીસ વખારયાએ જણાવ્યું.

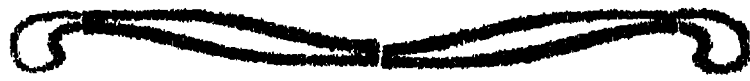
'જી હા બાઈજી, મેં જાણ્યું અને તે વીશે હું બેહદ દલગીર છેઉં હવેજ મને લાગેછ કે મેં એક ભુલનુંજ કામ કીધુંછ, શું એવણ બીચારા જનમથીજ મુંગા છે?' રૂસ્તમે જાણવા માગ્યું.

"અરે નહીરે જી પાંચ સાત વરસની વાત ઉપર હમે દીવાળીની લાઈટ જોવા નીકળ્યાતાં ત્યાં કોઈ મુવા અવીત્રા હીન્દુના કુતરાએ હમારી આગળ એક મોટો ભડાકો કીધો અને એ બીચારી એટલી તો બીહી ગઈ કે બસ તે વખતથીજ બીચારીનો વાચાજ જાણે બંધ થઈ ગઈ, પણ કુદરતથી ... સમજેછ બધુંજ."

'ઘણુંજ દુઃખની વાત છે,' રૂસ્તમે તે મોહામણી છોકરી તરફ ઘણીજ દયાથી જોતા જણાવ્યું, 'તમુને તકલીફમાં નાંખવાને માટે હું ઘણોજ દલગીર છેઉં મી. જમશેદજી વખારયા, તમે તમારાં ફેમીલી સાથ હસ્તા રમતા ઘરે સીધારો મારા રૂપ્યા પૈસા મને કાંઈજ જોઈતા નથી. મને હવે એ રૂપ્યા લેવા હરામ છે. ખોદાનું આપેલું મારી પાસ હદથી બી જયાદા છે, તમારી આય બીચારી મુંગી દીકરીને જોઈને મારૂં જીગર કપાઈ જાયછ. હવેજ મને શુધ્ધી આવીછ કે મેં આય ઘણુંજ ખોટું પગલું ભર્યુંછ, અને તેને માટ મને હવે બહુજ ભારી દુઃખ થાયછ. એ નક્કી જાણજો." અને આટલું બોલતાંજ રૂસ્તમે એક જોરમાં સીપટી ફૂંકી જેનાં જવાબમાં દુરથી થોડાક ઘોડસ્વારો દોડી આવી તેઓ ઉભા હતા ત્યાં હાજર થયા એટલે તેઓની ઈજ્જતથી પોતાને ઠેકાણે પુગાડી આપવાની ગોઠવણ તેને કીધી.

"ભાઇ રૂસ્તમ, તારી ઘણીજ મોટી મેહરબાંની મુંબાઇ જતાં ને વાર આ તારા મેં લીધેલા રૂપીઆ હું તારાં માંબાપને પોંહોંચતા કરીશ. મારા બાપનાં બોલ સાથ હું પોંહોચતા કરશ. મને તેઓનું સરનાંમું આપ" જમશેદજી વખારયાએ પોતાની કરણી માટે પસ્તાવો કરતાં જણાવ્યું.

"મારા ઘેરનું સરનાંમું જોઇયે તો લેવો. તમારી મરજી પડે તો આય રકમ મારે ઘેરે પુગાડજો." રૂસ્તમે પોતાનાં ઘરનું સરનાંમુ આપતાં જણાવ્યું.

પ્રકરણ—૯ મું.

રૂસ્તમને આ હફતેખાંનમાં આવી વસ્યાને અઢી સાલ પુરાં પણ થઇ ચુકયાં હતાં, અને ત્રણ વરસની મુદત ખતમ થવાને હવે ફક્ત છ માસ બાકી રહ્યા હતા. આ અઢી સાલ ત્યાં તેનાં રહેવા દરમ્યાન રૂસ્તમનાં દેખાવમાં એટલો તો આસમાન અને જમીન જેટલો ફરક પડી ગયો હતો કે તે જાણે આગલો રૂસ્તમ હતોજ નહી. તેનામાં એટલો તો તફાવટ પડી ગયો હતો કે અગર જો તેના આગલા ઓલખીતાંઓ પણ તેને આજે જોય તો તેઓ વરીક તેને ઓળખી શકે નહી, તે [illegible] કદાવર, અને અતી ઘણો મજબુત બાંધાનો તો હતોજ. પણ આ ત[illegible]ી ખુલ્લી હવામાં હરદમ રહેવાથી અને ચાલુ કસરતનાં સબબે તેની ઉંચાઇ અને પહોળાઇમાં પણ તેટલોજ ઉમેરો થવા પામ્યો હતો. તેનો મરદાનગી ભર્યો દેખાવ અને જબરૂં રૂઆબદાર કદ કોઇને પણ ડરાવી નાંખવાને જાણે પુરતાં હતાં.

"સરદાર સાહેબ, આપની નેક હજુરમાં મારે એક મ[illegible]જ નામનતાઇ ભરી અરજ કરવી છે. આપની આજ્ઞા હોય તો કહી સંભળાવું." એક મુલાકાત વેળાએ જણાવ્યું.

"શું છે દીલાવર રૂસ્તમ, બોલ. બેલાશક બોલ."

"સરદાર સાહેબ, મને ત્રણ વરસની મુદત પુરી કરવાને હવે ફક્ત બેજ માસ બાકી રહ્યા છે. તમો મહેરબાન તો મારી તમામ આગળી હકીકતથી વાકેફગાર છો, માટે આપ જનાબ પાસ હવે હું નમો નામદારની રજા લેવા આયોછ. આટલો વખત તમોએ [illegible] રીતનો મને [illegible]ને આશરો આપ્યોછ તેને માટે હું તમારો ઘણો ઘણોજ ઉપકાર[illegible] છું." રૂસ્તમે બે હાથ જોડી અરજ કરતાં જણાવ્યું.

"જરૂર જરૂર, હું તુંને હરગીઝ થમને રોકનાર નથી, અને તુંને નારાજ પણ કરવા માંગતો નથી. જો તારાથી બની શકે તો પાછો આ તરફ જરૂરજ પધારજે. તારા જેવા એક વફાદાર શખ્શ ને ખોહવાનું મને બહુજ ભારે દુઃખ થશે. તું હમારાથી છુટો પડે તેની અગાઉ આપણાં છુપાં ભોંયરાંમાંથી તારાથી જેટલું અને જેબી કાંઇ લેવાઇ શકાય તે લઇ લેવા હું તુંને ખુશીથી રજા આપું છું. જો જે જરાક બી અચકાતો નાં."

"જેવી તમો નામદાર સરદારની મરજી, રૂસ્તમ પોતાના જૈફ સરદાર ને ઘણી ઘણી મોહબ્બતથી મળી ભેટી છુટો પડયો.

ત્યારબાદ તે પોતાના સર્વે લાગતા વળગતા સાથીઓને પણ તેટલીજ માયાથી મળ્યો, સરહદ સુધી તેને વળાવવા સારૂ ઘણાક ઘોડેસ્વારો તેના સાથીઓ ગયા હતા તે પછીથી તે સહીસલામત સતારા પોહોંચી ગયો.

૪ થી જુનને હજી થોડોક વીલંબ હતો તે અગાઉ તેને હીન્દુસ્થાનના થોડાક મુખ્ય શેહેરો જોઈ લીધા બાદ મુંબાઇ પોહોચવાનો પોતાના દીલમાં મનસુબો કર્યો. હજી તો જ્યારે સતારા શેહેરમાં રૂસ્તમ ફરતો હતો ને વખતે સમીસાંજ થઇ ચુકી હતી. ફરતો ફરતો તે ત્યાંના એક કરોડપતી માલગુજારની એક મોટી અને ભપકાભરી હવેળી આગળ આવી લાગ્યો, ત્યાંના કમ્પાઉન્ડની બહાર રૂસ્તમે ઘણાંક માણુસોને જમા થયલા જોઇ લીધા અને કોઈ પણ ચોકસ સબબ વીણા તે પણ ત્યાં આવી ઉભો. પરપુછ કરતા માલમ પડયું કે આ કરોડપતી માલગુજારનો એક પૂરો દીકરો લગલગ મરણ પથારીએ પડયો હતો અને ગમે એટલા રૂપયા ખરચતા અને ભલા ભલા ડોકટરોની જીવતોડ મેહનત છતાં કાંઇજ સારૂં પરીણામ આવ્યું હતું નહી, અને સર્વે જણાઓએ તેની જીવવાની આશા વટીક છોડી દીધી હતી.

" કાંય નહિ હું પેલા બ્રાહ્મણવાલી જડીબુટ્ટી આ છોકરા ઉપર અજમાવી જોઉં ? પરવરદીગારનું ચાહતું હશે "અને જો તે છોકરાનાં આવરદા લાંબા હશે તો કદાચ ફાયદો થઇ પણ જાય !" આવું પોતાનાં મનમાંજ વમાસી લઇ, રૂસ્તમ ત્યાંના જમા થયલાં આદમીઓને બાજુ હઠાવી તે હવેળીનાં પોર્ટીકામાં બેધડક દાખલ થઇ ગયો.

પ્રકરણ—૧૦ મું.

રૂસ્તમ જેવો ત્યાંનાં પોર્ટીકોમાં દાખલ થયો તેવુંજ તેને માલમ પડયું કે ત્યાંના પોખાળ વરંડાની ઉપરજ એક કોઈ અધોર ઉમરનો માર-વાડી જેવો દેખાતો પુરૂષ અતી ઘણો વીચારમાં ત્યાં બેઠો હતો.

"મહારાજ, મારી જાણમાં આવ્યું છે કે તમારો બાળક બેરો ઘણોજ બીમાર છે, મેહરબાની કરીને મને તેની આગળ લઇ જશો? હું મારો એક સહેલો ઇલાજ અજમાવી જોઇશ." રૂસ્તમે પેલા મારવાડીને જણાવ્યું.

"અરે બાપુ, ભલા ભલા ડોકટરો હારીખાઇ લાઇલાજ થઈ ગયા ત્યાં તારૂં શું વળવાનું છે? તે કરતાં આવ ને તારો ઇલાજ અજમાવી જો નવ્વાણું ત્યાં ભર્યા સો. હમે તો સર્વે એની આશા મુંકીને પરમેશ્વરપર ભરૂસો રાખી બેઠાં છીયે. ચાલ આવ અંદર માહારી સાથ." અને આટલું કહેતાં પેલા મારવાડીએ ત્યાં પડેલાં બીમાર બાળક આગળ રૂસ્તમને રૂબરૂ કર્યો.

રૂસ્તમ તો તે બાળકને જોતાંજ કમકમ્યો અને વળી ગભરાટમાં પડયો. તે કોઇ દસથી બાર વરસની ઉમરનો છોકરો હતો. તેનાં ચહેરાનો રંગ બીલકુલ કાળો ટણક મારી ગયો હતો અને પેટ બીલકુલ ફુગાઈ આવ્યું હતું અને મહામુશકેલીથીજ જાણે તેનો શ્વાસ ચાલતો હતો. તે બીમારની આજુબાજુ કેટલીક ઓરતો તથા મરદો રડારોળ કરતાં ઉભાં હતાં.

"મેહરબાનો, હું કોઇ મોટો વૈદ હોવાનો દાવો કરતો નથી, એમ મારે પહેલાંથીજ સાફ જણાવી દેવું જોઇયે, અગરજો કોઇ ઉલટુંજ પરી-ણામ નીપજે તો મને બદનામ કરશો નહી. મારવું કે જીવાડવું એતો પર-મેશ્વરને હાથ વાત છે. તમો તો સર્વે આ બાળકની આશા મુંકીનેજ બેઠાં છો તો મારો એક સાદો ને સુતરો ઇલાજ અજમાવી જોવા તમો મેહર-બાની કરીજ વાંધો કરશો નહીં." રૂસ્તમે જણાવ્યું.

"તમારૂં કહેવું બરોબર છે ભાઈ, આ અમારૂં એક પુરૂં અને વહાલું બાળક છે. ખુદા અમારી લાજ શરમ રાખે તો સારૂં." એક જવાંન પુરૂષ જે આ બીમાર છોકરાનો બાપ હતો તેને જણાવ્યું.

"ઉતાવળ કરો અને એક નાંનાં લોટામાં સાફ પાણી મંગાવો. હું મારો ઇલાજ અજમાવી છું. જલદી કરો, કારણ આ બાળક ઘણીજ મુશકેલીથીજ પોતાનો છેલ્લો દમ ખેંચી રહ્યો છે." રૂસ્તમે જણાવ્યું.

પાંણી તુરતજ હાજર કરવામાં આવ્યું અને રૂસ્તમે પોતાની પાસની જડીબુટીની ભુકીમાં એક સોપની અણી ભુખાડી તેને પાણી સાથ મેળવી દીધી, અને તુરતજ તે પાંણી ધીરે ધીરે પેલા બીમારનાં ગળાંમાં ઉતાર્યું, અને તે માહેલું પાણી તેના ફુગાઇ આવેલાં પેટ ઉપર પણ ચોપડી દીધું, અને તેની શું અસર થાય છે તે તપાસતો રૂસ્તમ ત્યાંજ થેભ્યો.

આ જંગલની જડી બુટીએ પોતાની એજમતી અસર આસરે પંદર એક મીનીટ વીત્યા બાદ સાબીત કરી આપી. બેહાલ પડેલાં બાળકે શરૂઆતમાં તો ઘણાંજ મોટા જથ્થામાં તમાંમ કાળા રંગની એક ઉલટી કીધી રૂસ્તમે પોતાનો તેજ ઇલાજ ફરીથી અજમાવ્યો જેના પરીણામે બીજી વળી પંદર મીનીટ વીત્યા બાદ તે છોકરાને ફરીથી એક ઉલટી થઇ આવી. આ પ્રમાંણે દરેક વેળાએ પોતાનો ઇલાજ કરવો રૂસ્તમે ચાલુજ રાખ્યો. ઇસથી બાર કલાક પસાર થયા કેડે રૂસ્તમને સાફ માલમ પડી આવ્યું કે પેલું બીમાર બાળક જે શરૂઆતમાં ઘણીજ મુશકેલીથી પોતાનો શ્વાસ ખેંચતું હતું તે હવે ઘણીજ સહેલાઇથી પોતાનો દમ લેતું માલમ પડયું અને તેનું પેટ જે ઉપસી આવ્યું હતું તે પણ મોટે ભાગે ઓસરી ગયું હતું. રૂસ્તમ ખડે પગે તે બીમારની પાસેનો પાસેજ રહ્યો હતો અને પોતાનો ઇલાજ અજમાંવવાનું પણ ચાલુજ રાખ્યું હતું. બીજે દીવસે સહવારનાં તે દરદીએ પોતાની આંખ્યો ખોલી સર્વે જણાઓ તરફ તગર તગર જોવા માંડયું, અને રૂસ્તમને પેલી જડી બુટીની અસરનું આવું અસરકારક પરીણાંમ આવેલું જોઇ ઘણીજ ખુશાલી અને વધતીજ ઉલટ ઉપજી.

આ માલેતુજાર મારવાડી કુટુંબે રૂસ્તમની બહુ બહુ આગતા સ્વાગતા કરી અને તેની સુખ સગવડો ઉપર પણ પુરતું લક્ષ આપ્યું હતું. વળી રૂસ્તમે પણ પોતાની રાજી ખુશીથીજ તે બાળક જ્યાં તુલીક મનમાંનતી રીતે હુશ્યાર થાય ત્યાં તુલીક ત્યાંજ રહી જવાનું વાજબી વીચાર્યું.

આખું અઠવાડયું પસાર થઇ ગયા બાદ રૂસ્તમે જ્યારે તપાસ્યું કે તે બીમાર છોકરો મનમાનતી રીતે સાજો થતો આવતો હતો, તેનું બદન જે તમાંમ કાળું પડી ગયું હતું તે ફરીથી પોતાનાં અસલ રંગરૂપ હાલતમાં આવતું જતું હતું. આ છોકરો જો કે હજુન તુલીક બીછાંણાં ઉપરજ હતો તો પણ પુરતી રીતે પોતાની અક્કલ હુશ્યારીમાંજ હતો. રૂસ્તમની જડી

બુટી વાળું પાણી આ બીમાર બાળકને હજુન થોડીક દીવસમાં ત્રણથી ચાર વખત આપ્યા કરવાનું ચાલુજ રાખ્યું હતું.

હવે કોઈબી રીતની ધાસ્તી ફીકર કરવા જેવું નહી હોવાને લીધે રૂસ્તમે હવે ત્યાંથી રૂખશદ લઈ લેવાનું વાજબી ધાર્યું.

"મેહરબાંન શેઠજી, તમારો વહાલો બેટો હવે તદનજ સલામત છે, માટે હવે હું રજા લેવા ચાહું છ." રૂસ્તમે તે ઘરનાં વડાને જણાંવ્યું.

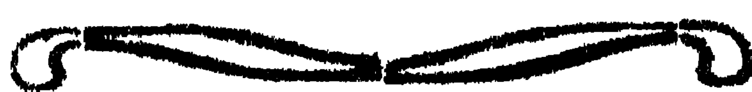
"ઓ હાતમ દીલનાં જવાંન, તેં ખરેજ અદભુત પરાક્રમ કરી બતાવ્યું છે, અને આ હમારૂં બાળક સાજું તાજું થવે હમો સર્વે જણાંઓને એટલી તો બેહદ ખુશાલી ઉપજી છે કે જેવી ખુશાળી હમોએ આગળ કોઈબી વેળાએ અનુભવી હતી નહી. તારો આ ઉપકાર કયા શબ્દોમાં વાળ્યે તેજ અમને સુઝતું નથી." માલેતુજાર મારવાડીએ જણાવ્યું.

ત્યારબાદ તે હવેલીમાં વસવાટ કરતા તમામ મરદો તેમજ ઓરતો રૂસ્તમની આજુબાજુ ભેગાં મળ્યાં અને અતી ઘણી આભારની લાગણીઓ દરસાવી.

"ઓ વીરલા જવાંન, આ હમારા તરફની એક ઘણીજ નજીવી ભેટ સ્વીકાર. જો કે તેં હમો ઉપર કરેલા મોટા આભારને બદલ તો તે તદન નજીવીજ ગણાશે." તે બાળકના પીતાએ એક બંધ કરેલું પરબીડું રૂસ્તમના હાથમાં આપતાં જણાવ્યું, અને રૂસ્તમે કાંઈક આનાકાણી સાથ તેનો સ્વીકાર કર્યો.

"અને ઓ ભલા જવાંન આ મારા પોતાના તરફની એક ઘણીજ નજીવી નીશાંણી તું તારા પાસ રહેવા દેજે." તે મારવાડણ માતાએ આટલું બોલતાં રૂસ્તમનાં બન્ને હાથો ઉપર નક્કર સોનાંનાં અને ઘણાજ ભારે વજનનાં કડાંઓ પહેરાવી દીધાં!

"તમો સર્વે જણાંઓએ મારા માટે ઘણી મેહેનત ઉઠાવી છે તેને માટે હું તમારો બધાંનો સામટો ઉપકાર માંનું છું. આવતે મહીને આ તમારા દીકરાની હાલત વીશે લખી વાળશો તો હું ઘણોજ ખુશી થઈશ. આ મારૂં સરનાંમું." અને રૂસ્તમ ત્યાંથી ઘણાજ આદરમાંન સાથે રવાના થઈ ગયો.

પ્રકરણ—૧૧ મું.

સતારાથી નીકળી પડી રૂસ્તમ સીધો દીલ્હી જવા માટે ઉપડી ગયો. ૪ થી જુનને આજથી બરોબર એકજ માસ બાકી હતો અને ત્યાર બાદ આ બન્ને ભાઇઓ રૂસ્તમ અને સોરાબ પોતાને આપેલી કબુલાત પ્રમાણે તેજ દીવસે મુંબાઇમાં મળનાર હતા. ફરર્ટ–કલાસ કમપાર્ટમેન્ટમાં પોતાની જગ્યા લીધા બાદ પેલા મારવાડીએ આપેલું પરબીડું ખોલી જોતાં રૂસ્તમની ભારી અચરતી વચ્ચે માલમ પડયું કે તેમાં તો સેનત્રલ બેન્કનાં પાંચ પાંચ હજાર રૂપ્યાનાં બે ચેકો હતા. જ્યારે પોતાનાં બન્ને હાથો ઉપર લટકાવેલા સોનાનાં બન્ને ભારી કડાંઓની કીંમત તો તે હાલ તુરત આંકી પણ શકયો નહી.

પેલા બ્રાહ્મણવાલી જડીબુટીની અજમાયશ આ તેને પહેલીજવાર આ બીમાર પડેલાં બાળક ઉપર અજમાવી જોઇ હતી અને તેની ચમત્કારીક અસર કેવી ઉત્તમ રીતે થઇ હતી તેનો રૂસ્તમને આ પહેલ વેહલોજ અનુભવ મળ્યો હતો. જ્યારે આવી જીવસતોસતની અને ગંભીર બીમારી ઉપર આવી ઉત્તમ રીતે પોતાની અસર પેલી જડીબુટી ઉપજાવી શકી હતી તો પછી પેલા બ્રાહ્મણે કહ્યું હતું તેમ કોઇપી જાતના બીજા દરદો ઉપર તો કેટલી સેહલાઇથી તે કારગત લાગી જાય ?

બીજે દીવસે છેક સાંજના ઇતીહાસીક શેહર દીલ્હીમાં રૂસ્તમ આવી પોહોંચ્યો. શેહર પુરૂં કરી લીધા બાદ ત્યાંના એક પ્રખ્યાત યુનાની હકીમના દવાખાનાની તેને ખાસ મુલાકાત લીધી અને આ કીમતી જડીબુટીની વધુ અસર કોઇ જુદાજ દર્દીઓ ઉપર અજમાવા ધારી તે મોટા હકીમને ત્યાં આવતા બે ત્રણ જુદી જુદી જાતના દરદીઓ ઉપર તેને મુફત અજમાયશ કરી જોઇ અને સોએ સો ટકા તે ફતેહમંદ પુરવાર થયલી જોઇ તે ઘણોજ સંતોષ પામ્યો. ત્યાંના તે નામીચા હકીમે આ એજમતી જડીબુટીનો નુસ્કો જાણવા માગ્યો, પણ રૂસ્તમ તેને કેવી રીતે મેળવી શકયો હતો તે પેલા હકીમને સાફ સાફ જણાવી દીધું.

અતરે એક બીના ખાસ કરીને ધ્યાનમાં રાખવા જોગ છે, તે એ કે લગભગ ત્રણ વરસની વાત ઉપર રૂસ્તમ જયારે પોતાના ભાઇ સોરાબથી છુટો પડયો હતો તે વેળાએ તેના બદન ઉપર પારસીઓના ઘરનો પોષાક હતો, પણ હાલમાતો તેને પોતાના શરીર ઉપર જુદીજ કીશમના કપડા પહેર્યા હતા. ધાડપાડુઓ સાથ વેરાન જંગલમાં તેના વસવાત દરમ્યાન

તેની કમર ઉપરનો સદરો—કુસ્તી લાંબો વખત થયા ફાટી તુટી જઈ ક્યારના ચીંદરાં થઈ ગયા હતાં. હાલમાં તો તેને સાહયા રેકો એક લાંબો રેશમી ઝબ્બો ઓળવ્યો હતો અને માંથે મોટો દુપેટો બાંધ્યો હતો. જો કે સદરા—કુસ્તી વીના તેનો જીવ ઘણોજ કમકમ્યા કરતો હતોજ પણ તેની પાસ હાલતે કાજ તો બીજો કશોજ ઇલાજ હતો નહી.

"યા મારા પાક પરવરદીગાર, ૪ થી જુનને હવે ફક્ત થોડાજ દીવસો બાકી રહ્યાથી બીચારો મારો વહાલો ભાઈ સોરાબ હાલમાં કાંહ હોશે? શું કરતો હોશે! તેનું શું થયું હોશે? ૪ થી જુને હમારી આપેલી કબુલાત પ્રમાણે મને આવી મળશે કે? બીચારી મારાં ગરીબ ગાય જેવાં વહાલાં માયજી શું કરતાં હોશે? હમારી વહાલી રોશન બીચારી શું કરતી હોશે? દારાબદારૂ હમારે ઘેરે આવતા જતા હોશે કે?" રૂસ્તમ જ્યારે ત્યાંના હોટેલમાં એખલો પડયો ત્યારે આવા આવા કાંઇ સેંકડો વીચારો તેના મનમાંથી આવ્યા અને ગયા. વીચારમાં ને વીચારમાં કોઈવાર તે અતી ઘણો ખુશાલ બની જતો તો વળી કોઈવાર ગંભીર ગેરમાં પણ ઉતરી પડતો.

દીલ્હીથી તે હવે આગ્રા, લકનો, અલાહાબાદ, બનારસ વીગેરે વીગેરે જોવા લાયક સ્થળો જોઈ કરી લઇ ગ્રાન્ડ ટ્રન્ક—એક્સપ્રેસ મારફતે બરોબર ૨ જી જુને સાજના સહીસલામત નાગપુર આવી પહોંચ્યો. "યા ખોદા, આખરે પરમ દીને તો હું મારા ભાઇ સોરાબને મલશ. પરવરદીગાર કરેને બીચારો સારી તંદરોસ્તી સાથ હોય અને મને હસતો હસતો મળે એટલે બસ." અને જેમ જેમ તે બન્ને ભાઇઓ વચ્ચેની આનંદકારક મુલાકાતનો વખત આવતો જતો હતો તેમ તેમ રૂસ્તમનાં દિલદરમંદ જીગરમાં ઓરબી ખુશાલીજ અને નવી અભીલાષાઓ ઉભરાતી જતી હતી. હવે તેનો ભાઇ સોરાબ કયાં છે અને તેનું શું થયું તે હવે આપણને તપાસવાનું છે.

પ્રકરણ—૧૨ મું.

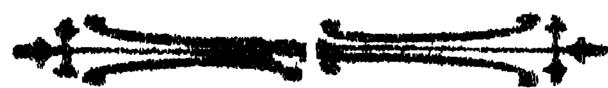
રૂસ્તમનો ભાઈ સોરાબ સોલાપુરનાં કલેકટર સાહેબ સાથે ગયો હતો ત્યાં અત્યાર વેરમાં શું કરતો હતો તે હવે આપણે તપાસ્યે. આગલાં પ્રકરણમાં વાંચી આવ્યા છે, તેમ સોલાપુરમાં સોરાબ મોદી ત્યાં ઘણોજ મનમાંનતી રીતે દરીદામ થઇ ચુકયો હતો. ત્યાંની મારકેટોનો કારોબાર ખોટમાંજ કાંમ કરતો હતો તે કરવૈયા સોરાબની જહેમત અને ખરાં મનની

મેહેનતથી મનમાનતી રીતે રાહ ઉપર આવ્યો હતો. આવી તરેહનું તેનું પ્રમાણીકપણું, ખડતળ અને ચાલુ દેખરેખ, તેનો મીલણુસાર સ્વભાવ અને તેના નમનતાઈપણાંથી તે ત્યાનાં મોહતાં શેહરનાં રહીસોમાં ઘણોજ વખણાંઈ ગયો હતો. આ જવાંન સોરાબનાં ત્યાંના કારોબાર દરમ્યાંન અગાઊ જે વારંવાર કલેકટર સાહેબ આગળ ફરીયાદો આવતી હતી તે હવે સદંતરજ અટકી ગઇ હતી અને મી૦ એમરસન સાહેબનાં જીવને પણ કેટલીક નીરાંત વળી હતી.

ત્રણ વરસનાં ત્યાંનાં વસવાટ દરમ્યાંન આ વીરસો જવાંન આખા સોલાપુરમાં પુષકળ જાણીતો થઈ ચુકયો હતો, કલેકટર સાહેબ અને તેની ભલી મોહરદાર સાથ આ જવાનને જાણે અજાયબીમાં નાંખે તેવું ઘરવટ જેવું થઈ લાગ્યું હતું. વાળી ઘણીક વેળાએ આ કલેકટરનું કુટુંબ ત્યાંની એકાંત જગ્યાઓ ઉપર પીકનીકે ઉતરી પડતું હતું અને તેઓ સાથ સોરાબ જાણે તેઓના કુટુંબનોજ એક પુરૂષ હોય તે પ્રમાણે તેઓ સાથ બેધડક ગોઠવાઈ જતો.

અને ત્યારે આ પ્રમાણે સોરાબ મોદીને સોલાપુર શેહેરમાં સુખવારી રીતે ઠરીઠામ થઇ જવાને હવે ત્રણ સાલ થયાં હતા અને હવે ૪થી જુને તો પોતાના વહાલા ભાઇ રૂસ્તમ સાથની કબુલાત પ્રમાણે તેને મુંબાઇમાં ફરજીઆત હાઝર રહેવાનુંજ હતું.

"બીચારો મારો ભાઇ, હમો બન્ને છુટા પડયાં બાદ કેઈ તરફ નીકળી ગીયો હોશે? ને તે સારી હાલતમાં પાછો ફરી મને મળશે કે નહી? ઓ તે ખુશાલી હવે તો અમો બન્ને ભાઇઓ ફરી એક વાર મુંબાઈમાં નવા જુનાં બી થઈ જઇશું.'

પ્રકરણ—૧૩ મું.

"વેલ વેલ મી. મોદી, હું તારી અરજ સાંભળીને ઘણોજ ખુશી છું. હું તુંને મોટી ખુશીની સાથ રજા આપું છું, પણ મને દલગીરી એટલાજ માટે લાગે છે કે હું પોતે તેમજ મીસીસ એમરસનને આ તારી બે માસની ગેરહાજરી ઘણીજ ભારી લાગશે. હું તુંને હરગીઝ થઇને નારાજ કરવા માંગતો નથી. તું બેલાશક સીધાર અને તું જ્યારે પાછો ફરશે ત્યારે તારે માટે એક મોટી જગ્યા મેં ખાસ રાખી છે તેનો હું તુંને એખત્યાર આપનાર છું."

"તમારી ઘણીજ મોટી મહેરબાની સાહેબ."

"આ નવી જગ્યા ટાઉન સુપરીટેન્ડેન્ટની છે. ત્યાં તુંને શરૂઆતમાં સાતસો રૂપ્યાનો દરમાયો મળશે અને ત્યારબાદ તુંને કેમ આગળ વધારવો તેનો પણ મે સારી રવેશે વીચાર કરી રાખ્યો છે." એમરસન સાહેબે આરબી એક ખુશ વધાઈ કહી સંભળાવતાં સોરાબને જણાવ્યું,

"હું તમારો તાબેદાર નોકર છું સાહેબ તમુંને જેમ સારૂં લાગે તેમ કરજો."

"અને ત્યારે તારી આ મારકેટ સુપરીટેન્ડેન્ટની ખાલી જગ્યા ઉપર કોઇ તારાજ જેવો ઇમાનદાર, સારા ખવાશનો કોઈ પારસી મળે તો મને ખુશીથી જણાવજે."

"ઓ ત્યારે તો મેહરબાન સાહેબ, મારો પોતાનોજ સગો ભાઇ છે, તે આ કામને સહંતરજ બંધ બેસતો થઇ પડશે."

"વેલ, ત્યારે તો ઘણુંજ સરસ, જરૂર તારી સાથ તારા ભાઇને લેતો આવજે. ઓ, ત્યારે તો તમે બન્ને ભાઇઓ મને ઘણાંજ કામના થઈ પડશો."

"પરવરદીગાર તમારૂં અને તમારાં વહાલાં કુટુંબીઓનું ભલું કરો. ખરેખરજ મુંજ ગરીબ નોકર ઉપર તમારી મેહરબાની જોઇયે તે કરતાંબી વધુ છે સાહેબ."

લે આય ચીઠી લે અને આપરા ખજાનચીને આપ, તું તાહારો બે માસનો પગાર લઈ લે. અને ઉપરથી બીજા પાનસો રૂપ્યા તે તુંને આપશે. તુંને ઉપસગના ખરચ ખુંટણ સારૂં જોઇરોજ, અને જા. ખુશીથી સીધાર પણ જોજે વહેલો પાછો ફરજે. અવારનવાર કાગજ પતર લખીને મને ખબર કરજે. સમજ્યો કે? જા, મીસીસ એમરસનને પણ મળી લે એબી બીચારી કેટલી દલગીર થશે, જા ફતેહ કર." અને તે ભલા ટોપીવાલાએ પોતાની ભલાઈ પુકારતા જણાવ્યું. તેને સોરાબને બે હાથે દાબીને શેકહેન્ડ કીધી અને પોતાની ઓફીસના દરવાજા સુધી તેને વળાવા આવ્યો. અતરે કહ્યા વીના ચાલશે કે ભલી મીસીસ એમરસન આ ભલા જવાન સોરાબની બે માસની ગેરહાજરીની ખબર સાંભળી દુ:ખથી ખરેજ દાઝી ગઇ.

"મી. મોદી તું હમુને બે માસ માટે છોડી જાય છે તો ભલે પણ

વહેલ્લો પાછો ફરજે હં? હમુને ભુલતો ના અને હવે આવે તો પરણીનેજ પાછો આવજે કે તાહારી મીસીસ મોદી માહારી એક ભલી કમપેનીઅન થઈને રહે. જા ફતેહ કર મી. મોદી ખુદા તાહારો નીગેહબાન થાય." આંખમાં ઉભરાઈ આવેલા ઝળઝળયા સાથેજ ભલી મીસીસ એમરસને જણાવ્યું. અને આ ભળી લેડીના રૂડા આશીરવાદ લઈ વીરલો સોરાબ ત્યાંથી ઘણુંજ ભારી દીલે વીદાય થયો.

જે દીવસે સોરાબ સોલાપુર છોડી જનાર હતો તે દીવસે મી. એમરસન પોતાના કુટુંબીઓ સાથ ત્યાંના રેલવે પ્લેટફોર્મ ઉપર હાજર થયો હતો. અને જ્યાં સુધી ઉપડી ગયલી ટ્રેન નજરે પડતી રહી ત્યાં ગુલીક તેઓ સર્વે જણાઓએ પોતાના રૂમાલો હલાવી છેક છેવટનું પણ માન તેને આપ્યું હતું.

પ્રકરણ—૧૪ મું.

સોરાબ સોલાપુરથી નીકલેલો સીધો મદ્રાસ ગયો, ૪ થી જુન ને હજુન તો થોડાક દીવસનો વીલંબ હતો, એટલા માટે તે મુંબાઇ પોંહચી જાય તેની અગાઉ તેને પણ પોતાના ભાઇ રૂસ્તમની માફક થોડુંક અહીં ફરી હરી લેવાનો મનસે ઇરાદો કર્યો. મદ્રાસમાં જોવાલાયક સ્થળો જોઇ લીધા બાદ તે ત્યાંથી કોલંબો ગયો. અને ત્યાંથી ફરીથી તેજ રસ્તે સીધો કલકત્તા આવ્યો, જ્યાં તેણે ત્રણથી ચાર દીવસો જોવા અને ફરવામાં ગાળી નાંખ્યા. ત્યાંથી તે જમશેદપુર આવી દર પડયો, અને સાહાસીક તાતાવાલાઓનું કોઇને પણ અજાયબીમાં ગરકાવ કરી નાંખે તેવું ત્યાંનું લગભગ સાડા ત્રણ માઇલ લાંબા વીસ્તારવાળું લોખંડ બનાવવાનું જગી કારખાનું ઘણુંજ ઉલાસ અને બારીકીથી જોઇ લીધું અને આખાં હીન્દુસ્થાનના મહાન અશીનર મરહુમ શેઠ જમશેદજી તાતાને આ અદભુત કારખાનામાં કામ કરતા હજારો કામદારોને રોજી—રઝખનું સાંધણુ પુરૂ પાડવા માટે લાખ લાખ આશીરવાદ દીધા. અલાદીનનાં ફાનુસની માફક ટુંક મુદતમાંજ નવું ઉગી નીકળેલું અને લગભગ દોઢ લાખ માણસોની પચરંગી વસ્તી ધરાવતું, શહેર જેવું કારખાનું વળી જેવી રીતે સોરાબને પસંદ પડયું તેને મુકાબલે આગળ જોઇ લીધેલાં ગાઇબી મોટાં શહેરો તેને કુચ્છ બીસાદમાં લાગ્યાં નહી.

જમશેદપુરથી સોરાબ કલકત્તા મેલમાં સાંજના ચારને અમલે સીધો નાગપુર આવી ઉતર્યો. તે ૨ જી જુનનો દીવસ હતો. યાને આ ઐતિહાસીક શહેરમાં રૂસ્તમ આવી લાગ્યો હતો તેની એક દીવસ વહેલ્લોજ સોરાબ ત્યાં પહોંચી ગયો હતો. સેનત્રલ પ્રોવીનસીસનું આ નામીચું પાયતખ્ત શહેર પુરૂં જોઇ લીધા બાદ ત્યાંથી રાત્રે નવ વાગે ઉપડતી નાગપુર એકસપ્રેસનાં ફર્સ્ટ કલાસ કમપાર્ટમેન્ટમાં તે ફરાગાટથી ગોઠવાઇ ગયો. તે દીવસ ૩ જી જુનનો હતો. ૪ થી જુનનો સળકતો સુરજ તો અસ્તો આવની કાલે ઉગનાર હતો.

નાગપુર એકસપ્રેસ ઉપડવાને અસ્તો થોડોક વીલંબ હતો તે અરસામાં એક બર્હની ઉપર સોરાબ પોતનું બીછાણું ઠીકઠીક કરવામાં રોકાઇ ગયો હતો. તેવામાંજ એક કોઇ ઘણુંજ જબરદસ્ત અને કદાવર દેખાવનો જવાન તેજ ફર્સ્ટ—કલાસમાં ધામધુમ કરતો દાખલ થયો. આ વીરલો

જવાન રૂસ્તમ હતો એમ કહ્યા વીના ચાલશે. રૂસ્તમે તો આ કલાસમાં દાખલ થતાંની સાથેજ પોતાનાં માં–જણ્યા વહાલા ભાઇ સોરાબને એક લેહજનમાંજ ઓળખી કાહાડયો. કારણ જવાન સોરાબનાં દેખાવમાં અગાઉના કરતાં કોઇબી જાતનો સેહેજ પણ ફરક પડયો હતો નહી. પણ રૂસ્તમમાં તો આપણે જાણી આવ્યા તેમ ચાંદ અને સુરજ જેટલો મોટો તફાવટ પડી ગયો હતો, અને ત્યારે કુદરતીજ છે કે સોરાબે પોતાનાં આ વડા ભાઇને મુતલગ થઇને ઓળખ્યો નહી. તે બીચારો પોતાના ભાઇને કયાંથી ઓળખે વારૂં ? પહેલું તો તેના દેખાવ અને કદમાંજ પુષ્કળ ફરક પડી ગયો હતો. બીજું તો તેને ફ્રેન્ચ કટની ફુંમકી દહાડી રાખી લીધી હતી. અને ત્રીજું તો તેનો વીચીત્ર પ્રકારનો પોષાક હતો. સોરાબ જ્યારે અપ-ટુ-ડેટ ફાશનેબલ કાળા સુટમાં સજ્જ થયો હતો ત્યારે તેના ભાઇ રૂસ્તમે એક તાતંગ તટરબંધ પાયજામો ઓઢ્યો હતો. અને શુદ્ધ સુફેદ લાંબી અને લટકતાં રેશમી શર્ટ ઉપર તેવોજ ફશાંકીતાટ કાળી બનાટનો કોટ ઓળખ્યો હતો. વળી પોતાનું શીર ઢંકાઇ જાય તેવો એક બસ મોટો ગુલાબી રંગનો રેશમી દુપટો વીંટાળ્યો હતો. વળી અધુરામાં પુરૂં પેલા સતારા વાલા શ્રીમંત મારવાડીને ત્યાંના ચકચક કરતાં નક્કર સોનાંના ભારી વજણનાં કડાઓ પોતાના બન્ને હાથો ઉપર લટકાવ્યાં હતાં.

રૂસ્તમ પોતાનાં વ્હાલા ભાઇને જોતાંની સાથ એટલો તો ખુશાલીમાં આવી ગયો કે તેનો હરખ જાણે તેનાં દીલમાં માયો સમાયો નહી. તેની ખુશાલીનો કાંઇજ પાર હતો નહી, પણ હાલ તુરત તો તે જરા જારતીજ માંજણું તપાશવાની સુભ મતલબથી સુપજ રહ્યો અને જાણે કશામાં હોય નહી તેમ તે પણ તેની સામેનીજ સીટ ઉપર પોતાનું બીછાણું ઠીકઠાક કરવા મંડી ગયો, સોરાબ નહી જોય અને જાણે તેમ રૂસ્તમે પોતાનાં ભાઇને બારીક નજરથી અનેકવાર જોઇ લઇ પોતાનું ઉછળાતું જીગર ત્રપ્ત કર્યું. જ્યારે સોરાબે તો આ પોતાનાં ભાઇને કોઇ રાજવંશી દરબારનો કોઇ મોટો ઓધેદાર માની લીધો.

એક્સપ્રેસ ટ્રેને જેવું નાગપુર સ્ટેશન છોડયું કે બન્ને ભાઇઓ તો નીરાંતે પોતપોતાની બેઠકો ઉપર લાંબા ટાટ થઇ ગયા, છેક સહવાર પડતાં એકાદ સ્ટેશન ઉપર સોરાબે જ્યારે ત્યાનાં બોયને ચા–નાસ્તાનો ઓરડર કર્યો ત્યારે રૂસ્તમે સાંભળ્યું કે પોતાના આ ભાઇના અવાજમાં પણ કશોજ ફરક પડયો હતો નહી.

વાંચનાર, જરા જુઓ તો ખરા કે સરજત કોઈ કોઈવાર કેટલી હદ સુધી ઠઠાબાઝ થઇ શકે છે? આ બન્ને ભાઇઓએ ત્રણ વરસની વાત ઉપર જ્યારે મુંબાઈ છોડયું હતું ત્યારે તેઓ પૈસા-કોડી વગરનાં બીચારા કંગાલ જેવાજ હતા, અને પૈસા-કોડી વગરનાં હતા કરીનેજ તો તેઓ મદ્રાસ-મેલમાં વગર ટીકીટે ઠપકી મારી જઈ મુસાફરી કરી હતી, તે વેળા, યાને ત્રણ વરસની વાત ઉપર આ બન્ને બીરાદરોનાં આંગ ઉપર પુરાં-પાધરાં કપડાં લત્તા પણ હતાં નહી, અને આજે? આજે તો તેઓ વળી પાછા દૈવયોગે એકજ ટ્રેનમાં મળી જવા પાંમ્યા હતા. બન્ને એસ્કી પોષાકમાં સજ્જ થયલા અને વળી બન્ને ખુબ માલદાર બનીનેજ પાછા ફરતા હતા, એ બધો પ્રતાપ "ફરે તે ચરે"ની કહેતીને અનુસરતો હતો. બપોરના બેને સુમારે નાગપુર-એકસપ્રેસ જેવી વીકટોર્યા તરમીનસના પ્લેટ-ફોર્મ ઉપર ઠરી ઠામ થઇ ઉભી કે રૂસ્તમ રૂઆબ માને રૂઆબમાં એક ટેકસીમાં ગોઠવાઈ જઇ સીદ્ધી તાજ-મહાલ હોટેલમાં હંકારી ગયો, જ્યારે સોરાબે કોઇ જુદાજ હોટલનો આસરો શોધ્યો.

પ્રકરણ—૧૫ મું.

ઓ તે ખુશાલી! મહાભારત ખુશાલી! દુન્યા વરણની આ મોટામાં મોટી ખુશાલીએ આ બન્ને ભાઇઓ રૂસ્તમ તથા સોરાબના ઉછળતાં જીગરોમાં જાણે નવુંજ અને તેથી તાજુંજ શેર શેર લોહી ઉમેરી દીધું હતું. આજેજ ૪ થી જુનનો તે સગણુવંતો અને સબકતો દીવસ હતો કે જે શુભ દીવસે તેઓની આગલી કબુલાત પ્રમાણે આ બન્ને બીરાદરો એક બીજાને ફરીથી એકવાર ક્રાફર્ડ મારકેટમાં મળનાર હતા. આજેજ ૪ થી જુનની તે સુખી સુખ્યારી સાંજ હતી અને આસરે સાત વાગતેના સુમારે તો આ બન્ને મા-જણ્યા વહાલા ભાઇઓ એકમેકની વહાલી ગોદમાં હરખભેર દબાઈ ચંપાઈ જનાર હતા.

સોરાબ ત્યાં અડધો કલાક વહેલ્લોજ આવી પોહોચ્યો હતો અને અતી ઉલટભેર આખી ક્રાફર્ડ મારકેટમાં એક લંબાણ ચકરાવો મારી લઇ બહારના મેન-ગેટ ઉપર તે આવી ઉભો.

પોણા સાત થયા.

"હમણા આવશે, હમણા આવશે, હવે આવતોજ હોવો જોઇએ,"

આટલું પોતાના મનમાંજ ધારી લઈ સોરાબે ત્યાંના ત્યાંજ હવે નાના નાના ચકરાવા લેવા માંડયા, ત્યાંના મેન-ગેટ ઉપર કાંઈબી મોટરકાર યાતો વીકટોર્યા અવી ઉભી રહેતી તો ઝટ સોરાબ બહુજ બારીક ઇંતેજારીથી તે તરફ આવી લાગતો.

સાતમાં હવે દશ મીનીટ બાકી રહી હતી. તેવામાંજ એક ટુ-સીતર કારમાં વીરસો રૂસ્તમ હવે ત્યાં આવી ઉતર્યો. ત્યાંના નજદીકનાંજ એક સ્ટોલ તરફ આ વડા ભાઇએ પોતાનાં નાના વ્હાલા ભાઇને દગમગતો જોઈ લીધો. તોબી તે કસામાં હોય નહી તેમ સીધો અંદરજ દમામમાં ને દમામમાં ચાલતો થયો. આ ગંજાવર કદના અને પાદશાહીજ દોરદમામ સાથના પુરૂષે ત્યાંની મારકેટમાં જમાં થયલાં સર્વે જણાઓનું પુશ્કળ ધ્યાન ખેંચ્યું હતું. તેને પહેલાંની માફકજ પોતાનો વાચીત્ર જેવો પોષાક સજ્યો હતો અને પોતાનાં હાથમાંની સોનાની મુંઠ સાથની એક ભારી વોકીંગ-સ્ટીક આમથી તેમ હવામાં હલાવતો તે બહુજ ધીરે ધીરે પગલે ભેલાર ભેલાર મારતો હતો.

સોરાબે ફક્ત એકજ ઉડતી નજરે આ કોઇ પહેલવાની કદનાં અને અસાધારણ જેવા દેખાતા આદમીને જોઈ તપાસી લીધો અને મનમાં ધારી લીધું કે આ તો તેજ શખ્સ હતો કે જે તેની સાથેજ નાગપુરથી એકસ-પ્રેસ ટ્રેનમાં મુંબાઇ આવ્યો હતો. પણ આવા એક ત્રાહીત પુરૂષ સાથ તેને કાંમજ શું હતું? તેને તો તેના ભાઈ રૂસ્તમનીજ તગર હતી આ વડા ભાઇએ બરોબર માર્ક કરી લીધું કે સોરાબ ઘણી ઘણી અધીરાઈથી અને બહુ બહુજ ઇંતેજારીથી તેનીજ રાહ જોતો ઉભો હતો.

સાતમાં હવે ફક્ત પાંચજ [મીનીટ બાકી હતી. રૂસ્તમ પોતાનાં ભાઇથી ખાસ થોડેકજ દૂર રહી લેહેરે લેહેરે લટાર મારતો ફરતો હતો, તેવામાંજ તેને જમશેદજી વખાર્યા, તેવણનાં ધણીઆણી અને તેવણની અતી રોણકદાર પણ મુંગી દીકરીને ક્રાફર્ડ મારકીટવાલા સાહાસીક અચારીઆનાં સ્ટોલ્સ ઉપર કાંઇ ખરીદી કરતાં જોઇ લીધાં. તે ધણી ધણીઆણીની તો રૂસ્તમ તરફ પીઠ હતી પણ આ મુંગી મનોહરે તો રૂસ્તમને આબાદ જોઇ લીધો. જોઈ લીધો એટલુંજ નહી પણ વળી તુરતજ પીછાંણી પણ લીધો. તેણીએ ઝટ તે જવાનને હસીને ડોકનું કર્યું અને રૂસ્તમે પણ મલકાટથી પોતાનાં ડોકયાંના લહેકાથી તે સુંદરીને જવાબ કર્યો અને તુરતજ ત્યાંથી આગળ વધ્યો. તે તુરતજ ત્યાંથી આગળ વધ્યો એટલાંજ માટે કે અગર જો આ ધણી ધણીઆંણી તેને કાંઇ વાતચીતમાં રોકી લે તો તેની પાસ

એટલો પુરતો વખત ફાલતુજ કર્યા હતો ? તેને તો તેનાં વહાલા ભાઇને ટાઇમસર મળવાનું હતું.

જવાંન રૂસ્તમનું આવું અસાધારણ કદ જોઇ ઘણાંક ત્યાંના પરવાર-તાઓ અને ખાસ કરીને નાંનાં ટેંગણો તેની પુઠે પુઠે અજાયબી સાથ નીહાળતા ભમતા હતા. તેઓએ અગાઉ કદી પણ આવું હાલ ચાલ કરતું ટાવર જોયું નહી હોય તેમ ! રૂસ્તમ અગર જો કોઇ સ્ટોલ આગળ ઉભો રહી જતો તો તુરતજ તેની પીઠ પાછળ ચાલતાં આદમીઓ પણ ત્યાંજ ઠરી ઠામ થઇ જતાં હતાં.

મારકીટનાં ઘડીઆળમાં હવે સાતનાં થોકા ઠોકાયા. રૂસ્તમ હવે તુરતજ જ્યાં તેનો ભાઇ ફેરા ફરતો હતો ત્યાં પોતે પણ ચાલ્યો અને જાણી બુઝીને સોરાબની છેક લગોલગથી પસાર થતાં જાણે અંજાણપણે લાગી ગયો હોય તેમ એક ઘણોજ નરમ આંચકો લગાડી તુરતજ પાછો આગળ વધ્યો. છતાં પણ આ નાના ભાઇએ તેને પકડી પાડયો યાતો ઓળખી શકયો નહી.

સાત ને પાંચ મીનીટ ઉપર થઇ.

"કેમ ? હજુએ સુધી રૂસ્તમનું તો કાંઇ ઠેકાણુંજ નથી ? એને ૪ થી જુન યાદ રહી હોશે કે ? ભલા આદમી હજુર આવ્યો કેમ નથી ? શું થયું હોશે ?" અને આવા આવા કાંઇ એકસોને એક વીચારો તેના મગ-જમાં ચઢ ઉતર થયા કર્યાં. તે હવે બીચારો 'ખરેખરોજ અકડવકડ અને ધવડ ખવડમાં પડયો. તેવામાંજ ખુદ રૂસ્તમ પોતે બહુજ ધીરે ધીરે બાજુથી નીકળી આવી સોરાબના મોઢાંની છેક લગોલગ અને બરોબર સામે ઉભો રહી જઇ પોતાના નાના અને વહાલા ભાઇને ઘણાંજ હેતથી એકી તગરે ટીકવા પડયો.

"કેમ સોરાબ, મહને ઓરખેઠ કે દીકરા ?" રૂસ્તમ ફક્ત આટલુંજ બોલ્યો. અને તેના ધાડા અને ઘોંઘારી સાદે સોરાબને ઘડીભરના તેના અવાચકપણાથી જાણે સીદ્ધો સાવદ્ધ કરી નાંખ્યો. સોરાબે તુરતજ ચોંકી જઇ સામે ઉભેલા પોતાના ભાઇની નજરો સામે એકાદ બે પળ જોયાજ કર્યું, પણ તેના હોથોમાંથી પહેલાં તો જાણે એક સાદો સુતરો સબ્દ વટીક બહાર નીકળી શકયો નહી.

"કેમ સોરાબ, તેં તારા ભાઇ રૂસ્તમને હજુર સુધી ઓરખ્યો નહી ?" કમરે બન્ને હાથો ટેકવી દઇ રૂસ્તમે પાછો એકવાર પોતાના નાના ભાઇને સવાલ કર્યો.

"ઓ ! ક–ક–ક–કોણ ? રૂ–રૂસ્તમ ? ઓ મારા વહાલા ભાઇ તું ?

તું-તું-પોતે રૂસ્તમ? ખરૂંજ કહેછ કે? હું તો જાણે માની પણ શકતો નથી." સોરાબ પોતાના વડા ભાઇને એકદમ ઓચીંતો અને નધારેલો પોતા પાસ આવી ઉભેલો જોઈ લઇ તે એટલો તો અકુળાઇ ગભરાઇ ગયો કે તે શું ને શું બોલતો હતો તેનું પણ જાણે તેને બે ઘડી ભાન થઈ શકયું નહી.

અને હવે તુરતજ અને ત્યાંને ત્યાંજ આ બન્ને વહાલા બીરાદરો એક બાજાને ઘણીજ મજબુતાઇથી એકમેકને ટાટે બાઝી પડયા, તેઓ પોતપોતાને વટીક બેઘડી ભુલી ચુકી ગયા. એટલુંજ નહી પણ ત્યાંના ફરતાં હરતાં આદમીઓની હાજરી વટીક તેઓ વીસરી ગયા.

"અરે પણ ભલા આદમી, આપણે ગઈ કાલે તો સાથેજ નાગપુર એકસપ્રેસમાં હતા તો ત્યાંજ કાંય નહી બોલ્યો વારૂં? મેં તો તુંને બીલકુલ ઓળખ્યોજ નહી, મારા સમ. કેમ, તું કેમ છે રૂસ્તમ? સારી કાની તો છેની? તું કાઇ મોટા રાજ દરબારનો દીવાન બનીને આવ્યો હોય તેવોજ આબાદ લાગેછ. બાપરે તારામાં કેટલો બધો ફેરફાર થઈ ગયો છ?" સોરાબે ખુશાલીથી તર થતાં જીગરે ઉપરા સાપરી સવાલો કર્યા.

"અરે નહીરે યાર, દીવાંન કોણનાં બાપનો? હું કાંઈ દીવાંન બી નથી બન્યો ને હેવાંન બી નથી બન્યો. માહારી હીસતરી સમજશે ત્યારે તું ખચીતજ અજાયબ થઈ જશે ને દાંતમાં આંગળાં ઘોસશે. બાપરે પછી ઘેરે જઇને બધી નીરાંતે વાત કરશું. આપણે ગઈ કાલે નાગપુર એકસપ્રેસમાં સાથે થઈ ગયા હતા ખરાં, તે મેં તો તુંને તુરતજ અને ત્યાંનો ત્યાંજ ઓળખી લીધો હતો, પણ હું જાંણી જોઇનેજ તું મને ઓળખેછ કે નહી તે જાણવાને સારૂંજ હું ચુપ રહયો હતો. વળી બીજું તો એ કે ગઈ કાલે તો ૩ જી જુન હતી. જયારે આપરી કબુલાત પ્રમાણે તો આપુંને ૪ થી જુને મળવાનું હતું. કેમ, તું સારી હાલતમાં તો છેની, સોરાબ?"

"ઓ યસ, માહારી હાલત ઘણીજ સારી છે. આપરે બધી વાત ઘેરે જઇનેજ કરશું. ચાલ ભાઈ, તું ઘેરે ચાલ. માહારો તો જીવ બધો ઘરમાંજ ભરાઇ રહયોછ."

"અને માહારે બી. પણ આપરે કાંઇ મોનાં ગમીનું આય મારકીટમાંથી ખરીદી લઇયે. બીચારાં આપરાં માંયજીએ રાંધ્યું હોય કે નહીબી. સાડા સાત તો થયા."

રૂસ્તમે કબુલ્યું અને ત્યારે તે બન્ને ભાઇઓ એકવાર ફરીથી ખુશાલ જીગરે મારકેટમાં ઘુસ્યા અને 'અચારીઆ સ્ટોર્સ' માંથી જાત જાતની અને મોંઘા ભાવોની ખરીદીઓ કરી લીધી અને ત્યાર બાદ એક મોટી ટેકસીમાં દર પડી ત્યાંથી પોતાંનાં ઘર તરફ વીદાય થયા.

પ્રકરણ—૧૬ મું.

"કેમ બાનુબાઈ માંય, મકુંએ શાંભરોપ કે? આજે તો તમારા શાહેબ-ઝાદાઓ આવશે જો. આજે તો ચોથી જુન શે. તમે જાંણોશ કે બાનુબાઈ." આજે દારાબદારૂ પંઠકી ખુશ ખુશ થતા વહેલાજ તેઓના ઘરે પધાર્યા હતા. તેવણે આવતાંની સાથેજ બાનુબાઇ ને બારણાં આગળથીજ ખુશ વધાઈ કહી સંભળાવી.

"ઓ હારે મરૂં તમારે મોંહને સાકર." તે અતી ઉલટમંદ થઇ ચુકેલી માતાએ હરખભેર જણાંવ્યું.

'ઓ નાંરે, એ તમારી પાકર બાકર કંઈ ચાલશે નહી જો? મને તો આજે અરધી બાટલી બરાંનડીન જોહશે! તમે શમજયાં કે માંયજી? આજેજ શવારનાં પોહોરમાં મેં પપનો જોયોપ, તેમાં બેઉ બઇઓને તમારે ત્યાં આવી ઉભેલા મેં જોયાપ.'

"હા માસીજી, મેં બી આજે સહવારે એક સ્વપનો જોયોછ. તેમાં રૂસ્તમ અને સોરાબને ઘણાંજ પૈસાવાલા થઇને પાછા આવતા જોયાછ" મીઠ્ઠી રોશને જણાંવ્યું.

"હું મારા મુરાદજી પરથી બધી ઓવરઈ જાંઉં રે. મારા બેઉ ચાંદો હરતા રમતા આવે એટલે બસ," ઉલટમાં આવી ગયલી તે માંવતરે જણાંવ્યું.

બરોબર આંઠને ટકોરે એક ટેકસી તેઓનાં ઘરનાં આંગણા સામે ધમધમ કરતી આવી ને ઉભા પણ રહી ગઈ. દારાબ દારૂ, બાનુબાઇ તથા રોશન તેઓનાં ઓટલા ઉપરજ ઘણીજ ઇંતેજારીથી આ બન્ને ભાઇઓની આવી ચહડાની ક્યારનાં રાહ જોતાં ઉભાં હતાં.

સોરાબ પહેલાંજ તે ટેકસીમાંથી બહાર કુદી પડી વહેંલો અંદર દોડી જઇ પોતાની વહાલી માવતરને ગળે બાઝી પડયો અને ત્યારબાદ રોશન તેમજ દારાબદારૂને ભેટયો. રૂસ્તમ પોતાનાં વીચીત્ર ડ્રેસમાં હજી ટેકસી તરફજ હતો.

"મારો રૂસ્તમ દીકરો કાંહ છે, સોરાબ?" ખુશાળીમાં ચકચુર થઇ ચુકેલી તે માતાએ જણાવા માંડ્યું.

"માંસીમાય, તમેબી શું જો, આય શું રૂસ્તમ ટેકસીની આગળ ઉભોછ તે." ચાલાક રોશને પોતાનાં મસીઆઇ ભાઇને તુરતજ ઓળખી લેતાં જણાવ્યું.

"ઓ મારા બાપજીરે અરે કોઇ આવો રે. આય રૂષ્ટમ? નકરો જાંણે તેહમતન રૂષ્ટમ પહેલવાન!" દારાબદારૂએ તાજુબ થતાં જણાંવ્યું.

ઓ ! શું તેઓની ખુશાલી ? શું તે સળકતી સાંજની બલીહારી ? શું તેઓનાં ખુશાલીથી તર થઇ જતાં દરેકનાં જીગરો ? કહોની કે દુન્યા વરણની તમામ ખુશાલીજ ખુશાલી આ એકવારનાં ગરીબ ઘરમાં પોતાનું આજે દસ્ત લંબાવી ચુકી હતી. પોહોગી પેશાણીના રૂસ્તમે પોતાની ગરીબ વહાલી માંદરને રબરનાં એક બોલની માફક પોતાનાં મસ્ત હાથોમાં સેહલાઇથી ઉપાડી લઇ તેવણ બીચારાંને જાણે બાચડી કચડીજ નાંખ્યાં.

"એ આય દાહારીનું પીચ્ડું કાંય ઉધાર્યું'પ ? મેં તો તુંને ઓરખ્યો બી નહી જો. ને આય માંથા પર પાઘોડું કાંય ઘાલ્યું'પ ? એ શું તારો અવતાર ?" દારાબદારૂએ તાજુબી અને હરખભેર સવાલો ઉપર સવલો કર્યા.

લગભગ કલાક એક સુધી તેઓએ ઊપર ટપકેની વાતચીત કરી લીધી અને ત્યારબાદ તેઓ સર્વે જણાંઓ ત્રણ વરસ બાદ આજે એક સુફરે જમવા બેઠાં. ખાણું લીધા પછી દરએક ભાઇઓએ પોત પોતાનું શરૂઆતથીજ દાસ્તાંન કરવા માંડયું. જ્યારે તેઓએ જાણ્યું કે ત્રણ વરસની વાત ઊપર તેઓએ એકજ મેલ–ટ્રેનમાં એકમેકથી અંજાણ રહી મુસાફરી કરી હતી અને બન્ને જણાઓ તે અકસમાત દરમ્યાંન સલામત બચી જવા પામ્યા હતા, અને વળી બન્ને ભાઇઓએ બીજા કંઇકોનાં પણ જાનો બચાવ્યા હતા તે સાંભળી સર્વે જણાઓને અજાયબીનો એક મસ મોટો આચકો લાગ્યો.

"ઓ વહીરે માંય; તમે દુસ્મનને કંઇ કરું થને તો હું તો જીવ પરજ કરીને મરી જતે જો." બચુબાઇ માંયે ધાસ્તીથી ધ્રુજી જતાં જણાવ્યું.

"અરે પણ ખરા જો; તમુંને ખબર કે રૂસ્તમ સોરાબ ? એક કોઇ જમશેદજી વખાર્યો નામનો પારસી આવીને માસીમાંયને આઠ હજાર રૂપ્યા આપી ગીયો તો, તમે વાત કરોની માસીમાય ?" રોશનને એકાએક યાદ આવતાં તેણીએ જણાવ્યું. અને ત્યારે આ બન્ને ભાઇઓ ખચીતજ હેરત થઈ રહ્યા.

"ખરેખર માયજી, આય જમશેદજી વખાર્યાંની એક છોકરી એટલી તો સોહામણી છે કે બોલ્યે વાત નહી. પણ બીચારી સહનતરજ મુંગી છે, માહારી પાસ એક જંગલની જડીબુટી છે તે હું આ છોકરી ઉપર અજમાવી જોવા માગુંછ," રૂસ્તમે જણાવ્યું.

"કેમ બબ્બા, કાંઇ ખાટી મીઠી નઝર છે કે ? તેવું હોય તો બોલી દેજે જો, એ મુંગી શોકરીને બોલતી કરશે તો ઘણું ધરમનુંજ કામ છે સમજ્યો કે તું ?" દારાબદારૂએ રોકડું પરખાવી આપ્યું.

પ્રકરણ—૧૭ મું.

"તું કહેછ તે તો ખરૂં છે, પણ તારી ખાત્રી છે કે તારા આ કલેક્ટર સાહેબ મી૦ એમરસન કાંઇ જાતનો પાછળથી વાંધો તો નહી કહાડે ?" વળતે દીવસે બન્ને ભાઇઓ ઘરમાંથી બહાર નીકળતાં રૂસ્તમે જણાવ્યું.

"અરે નહીરે રૂસ્તમ, આ મારો સાહેબ બીચારો એટલો તો માંયા માણસ છે કે હું તેની જેટલી વખાણ કરૂં તેટલી થોડી. તારૂં ગંજાવર બદન જોઇને એ તો બીચારો ખુશ ખુશ થઇ જશે, એટલુંજ નહિ પણ બીચારી એની મડમ પણ બહુજ ભલી બાઇ છે. બાર કામ કંઇજ નથીરે. ફક્ત બધી ત્યાંની મારકેટો ઉપર દેખરેખ રાખ્યા કરવાની, બીજું કાંઇજ નહી. તું જોજે તો ખરો, હું તુંને બે—ત્રણ દહાડામાંજ ત્યાં રાહે પાડી દેવશ." સોરાબ સમજાવતો હતો.

"બધું તો ખરૂં, આપરે જો બન્ને ભાઇઓ સોલાપુર જઇને દર પડયે તો બીચારાં આપણા માંયજીનું શું થાય ? ને વળી બીચારી રોશનને પણ કોણ પર મુંકી જઇશું ?"

"નહી નહી, માંયજી ને રોશનને આપુને સાથે સોલાપુર લઇ જવાંજ પડશે. સોલાપુર કાંઇ નાનું સુનું ના ધારતો કે ? બહુજ સરસ શહેર છે. ત્યાંના જરથોસ્તીઓ પણ બધા બહુજ ભલા છે. ત્યાંના પારસીઓમાં એટલો તો સંપ છે કે બોલ્યે વાત નહી. વળી મારો બંગલો એટલો તો મોટો ને ફાંકડો છે કે ત્રણ ચાર ફેમીલી સાથે સાથે અને સહેલાઇથી વસવાત કરી શકે. સમજ્યોની તું ?" સોરાબ પોતાનાં વડાભાઇને બધું સમજાવતો હતો.

"મુંબાઇમાંજ કંઇ હોતે તો બીચારી રોશનનું આપણે કંઇ ગોઠવી દીધું હોતે. સોલાપુરમાં તો—"

"તેનોબી વીચાર મેં કરીજ રાખ્યોછ. રોશાન સાથ તો મારો પોતાનો પરણી જવાનો વીચાર છે. પણ હાલ તુરત તો તું માયજી આગળ એ વીષે વાત કરતો નાં. અગર જો, રોશાન સાથ તારો પોતાનો વીચાર હોય તો સાફ સાફ મને કહી દેજે બા. હું તારા રસ્તામાંથી ખુશીથી નીકળી જવા તૈયાર છઉં."

"અરે નહીરે યાર બીલકુલ નહી. મારો તો પેલા જમશેદજી વખાચ્યાની મુંગી છોકરી સાથ પરણુવાનો મેં નકીજ વીચાર કરી રાખ્યોછ.

ઘણીજ ખુબસુરત અને એટલી તો ખુશકુન છે કે તું જોશે તો જરૂરજ ખુશી ખુશી થઇ જશે. પણ માંયજી આગળ તું હમણાં તો કંઇબી બોલ-તોજ નાં. એ છોકરી ઉપર હું મારી સાથ લાવેલી એક જડીબુટી અજમાવા માંગુંછ. મારી ખાત્રી છે કે નક્કીજ ફાયદો થઇ જશે." અને આવી રીતે પોત પોતાનાં શુભ વીચારો આપ લે કરતાં આ બન્ને ભાઇઓ હવે સેનત્રલ બેંકમાં દાખલ થયા.

સતારાના પેલા કરોડપતી મારવાડીએ પોતાના એકના એક પુરા વહાલા દીકરાની ગંભીર બીમારીમાંથી રૂસ્તમે પોતાની પાસની જડીબુટીની કરામતથી સાજો તાજો કર્યો હતો તેના બદલામાં આ શ્રીમંત મારવાડીએ રૂસ્તમને પાંચ પાંચ હજારના બે ચેકો બંધ પરબીડામાં આપ્યા હતા. તેજ ચેકો આજે વટાવી લેવાની મતલબથી તેઓ બન્ને બીરાદરો સેનટ્રલ–બેન્કમાં આવ્યા હતા. ચેકના નાણાં વટાવી લઇ તેઓ સીદ્ધા હવે જમશેદજી વખાર્યાને ત્યાં પોંહોચી વળ્યા.

સુભાગ્યે જમશેદજી પોતાના ઘરમાંજ તેઓને મળી ગયા અને રૂસ્તમને ન ધારેલો અને ઓચીંતો પોતાને ત્યાં આવી લાગેલો જોઇ તેવણ બહુજ વીચારમાં પડી ગયા.

"અલ્લો રૂસ્તમ, તું આજે અહીંયા? મેં તારા આઠ હજાર રૂપીયા તો તે દહાડનાજ તારા માયજીને પુગારીબી દીધા છે. તુને તેની ખબર છેની?" શેકહેન્ડ કરતાં વખાર્યાએ શરૂઆત કીધી.

"તે મને ખબર છે, જમશેદજી શેઠ પણ હું તો આજે એક ઘણીજ અગતની બાબદસર તમારે મકાને આવ્યો છે, આ મારો નાહ્લો ભાઈ સોરાબ," રૂસ્તમે પોતાના ભાઇ સાથ ઓળખાણ કરાવતા જણાવ્યું.

"તે બીજી અંગતની બાબદ શું છે? શું કાંઇ વરી પૈસા ટકાની બાબદ છે? તેવું હોય તો–"

"અરે નહીંરે, પરવરદેગારની મેહરથી હવે તેવું કશુંજ નથી, હું તો તમારી મુંગી દીકરી ઉપર હું મારો એક ઇલાજ અજમાવા માગુંછ. દાદાર હોરમઝદનું ચાહાવું છે તો કદાચ એ તમારી દીકરી પાછી એકવાર બોલતી પણ થાય, એ બીચારી કાંઇ જનમથીજ મુંગી તો નહી ઉતીની?" રૂસ્તમે જાણવા ચાહયું.

"અરે નહીરે, જરાકબી નહી, આજે સાત આઠ વરસની વાત પર હમે સર્વે જણાઓ દીવાળીની લાઇટ જોવા ગીયાતાં તે ત્યાંજ કોઇ નાંપાકે એની આગળજ એક મોટા ફટાકરાનો ધરાકો કીધો અને

એ બીચારી ધારતી ખાઇ ગઇ અને બસ તે દીવસથીજ બીચારીની વાચાજ જાણે બંધ થઈ ગઇછે. હમે ઘણાં ઘણાંબી ડાકટરોનાં ઇલાજો કીધા પણ બધુંજ ફોકટમાંજ. તે કરતાં મને પોતાને તો કંઇજ વાંધો નથી. પણ એ તારો ઇલાજ શું છે વારૂ તે જરા મને સમજાવશો?" જમશેદજીએ કાંઇક શકમંદ થતાં પુછ્યું.

રૂસ્તમ, તેવણનાં દીલમાં ઉભો થયલો આ શક તુરતજ પાંમી ગયો. "તમે જરાક પણ થઇને ગભરાતા નાં, મારા જમશેદજી શેઠ, આગલી આપણા વચ્ચે થયલી લેણદેણનાં બદલામાં હું તમુંને કે તમારી આય બીચારી નીદોષ અને મુંગી છોકરીને જરાક પણ થઇને નુકશાન કરવાનાં ઇરાદાથી આયો નથી. પણ હું આપણા પાક પવીત્ર ધરમનાં નાંમથી કહુંછ કે તેવું કશુંજ નથી. પરવરદીગાર મારો સાક્ષી છે. જો તમુંને કાંઈ અરચણ નહી હોય તો જરાક તમારાં આય દીકરીને બોલાવશો?" રૂસ્તમે એટલી તો સચ્ચાઇનાં જોશથી તેવણને કહી સંભળાવ્યું અને જમશેદજીની તે વીશેની ખાત્રી થતાંજ તેવણે પોતાની દીકરીને બોલાવી.

"બાનુ—ઓ બાનુ, જરા અહીં તો આવજે દીકરી." અને એક પળમાંજ આ મુંગી છોકરી તેઓ સર્વે જ્યાં બેઠાં હતાં ત્યાં દાખલ થઈ, અને આવતાંની સાથેજ પોતાના ડોકાનો લેહકો કરી લઈ પહેલાં રૂસ્તમને અને પછી સોરાબને માયાકુળ શેકહેન્ડ કરી. આ બીચારી મુંગી મંતર છોકરીની ગ્રેસ-ફુલ અદા, તેણીનો અતીઘણો મીઠો મનોહર ચેહરો જોઈ રૂસ્તમ એક વાર ફરીથી ઓછો છક થયો નહી. તેણી ખરેખરીજ નેકી અને નીતીનું એક નમુનેદાર રૂપ હતી. આ બન્ને ભાઇઓને એકજ ઝટકે માલુમ પડી આવ્યું કે તેણી સાચી, સુધ્ધી, અને અશોઇના એક સ્વરૂપ સમાન હતી.

તેણીનાં પીતાએ તેણીને દરેક બાબદોથી વાકેફ કરી દીધી અને તેના જવાબમાં આ મનોહર મુર્તીએ દયા ઉપજાવવા જોગ પોતાના નાજુક લહેકાથીજ જવાબ વાળ્યો. તેણી બીચારી સમજી બધું શકતી હતી, પણ એક ભાંગો તુટો શબ્દ વટીક બોલવાને જાણે અશક્ત હતી.

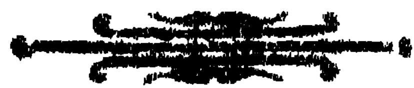
"જમશેદજી શેઠ, એક ગ્લાસમાં થોડુંક પાણી મંગાવશો? આય મારો એક બહુજ સહેલો ઇલાજ અજમાવી જોવાની હું તમુંને દાબીને ભલાબણ કરૂંછ." રૂસ્તમે સમજાવ્યું.

પાણી હાજર કરવામાં આવ્યું. રૂસ્તમે પોતાના ખીસામાંથી એક નાની ડબ્બી બહાર ખેંચી કાઢી અને પેલી જડીબુટીની ખાખમાં સોયની

અણી બેસી તે એમની એમ સોયને પાણી સાથે ડોહળી નાંખી. સોરાબ પણ પોતાનું ડાચું વકાસી પોતાનો ભાઇ શું કરામત કરતો હતો તે અચરતી સાથ જોવા પડયો.

"આય પી જાઓ જોઉંછ તો વારૂ !" રૂસ્તમે તે પાણીનું ગ્લાસ આ મુંગી છોકરીનાં હાથમાં પકડાવતાં સમજાવ્યું અને તુરતજ અને કાંઇબી જાતની આનાકાની અને ધાસ્તી ફીકર કર્યા વગર આ છોકરી ગટ-ગટ કરતી ગટાવી ગઇ.

"જોયુંની જમશેદજી શેઠ, આય મારો ઇલાજ પાણીથી ભરેલું એક મોટું અને સાફ વાસણ મંગાવશો તો પંદર દીવસ ચાલે તેટલું હું તમુંને હમણાંજ તયાર કરી આપુંછ મારી ઉપર વિશ્વાસ રાખજો, જમશેદજી શેઠ દીવસમાં ત્રણથી ચાર વખત આ પાણી એવણને પીવા મારે આપજો બરોબર પંદરમે દીવસે હું ફરીથી તમારી મુલાકાત લેવસ અને તેનું શું પરીણામ આવશે તે હું મારી નજરે નજર જોવશ, હવે એક વાત વધુ, જરા મને એવણનો ટપકો આપશોજી ? એ તમારી દીકરીનાં બરેહ દહાડા કેવા છે અને કયારે બદલાશે તે હું મારા એક ઓળખાંણવાલાને દેખાડવા માંગુછ." રૂસ્તમે જણાવ્યું. ટપકો તુરતજ હાજર કરવામાં આવ્યો અને બન્ને ભાઇઓએ સર્વેને સાહેબ સલામ કરી ત્યાંથી રૂખસદ લીધી.

પ્રકરણ—૧૮ મું.

'ખરેખર રૂસ્તમ, આ પરીસુરત છોકરી સુંદરતાનો એક નાદર નમુનોજ છે જો. પરવરદીગાર કરેને તારા હાથને જશ મળે અને તારા મનની મુરાદ બર આવે." સોરાબે પોતાનાં ભાઇને ભલી દુવાઓ ઇચ્છતાં જણાવ્યું, અને તેઓ વાતમાં ને વાતમાંજ પોતાના ઘેરબારે આવી લાગ્યા.

"લેવો માંયજી, આય તમારી પાસે રાખો." રૂસ્તમે પોતાની વહાલી માવતરનાં હાથમાં દશ હજાર રૂપયા પકડાવતાં જણાવ્યું. એ રૂપયા તે કેમ મેળવવા પામ્યો હતો તેને લગતી તમામ કહાણી વીગતવાર સર્વેને કહી સંભળાવી.

બીજેજ દીવસે દારાબદારૂ પંહકી આવી લાગ્યા, અને તેવણને જોતાંની સાથેજ વખારવાને ત્યાંથી લાવેલો તેવણની દીકરીનો ટપકો તેવણને જોવા રૂસ્તમે જાણે કાલાવાલાથી માંગી લીધું.

"બાબા તારી દારમાં કંઈ કારણે ખરૂં. લાવની જોઉં વારૂં? જોઉં શા તો તારો બી ટપકો મને જરા આપજેની." દારાબદારૂએ જણાવ્યું, અને રૂસ્તમે પણ પોતાનો ટપકો લાવી તેવણ આગળ હાઝર કર્યો.

"લેવો બાહરસા જરા બરોબર જો જો છ? મારે તો બસ આયજ છોકરી સાથે લગન કરવું છ. એવની કુમારી રાશ કેવી આવશી? રૂસ્તમે ઇન્તેજારીથી જણાવ્યું. અને ત્યારે દારાબદારૂ પંડીએ એક કાગજ ઉપર કોઈ બહુજ બારીક અને લંબાણથી ગણત્રી કરી, અને સરવાળા, બાદબાકી, ગુણાકાર અને ભાગાકાર વીગેરે વીગેરે બહુજ બારીકીથી કરી લઇ છેવટે નીચે મુજબ પોતાનું મત આપ્યું.

"બધુંજ સત્તર આના ને બે પૈ ઉપર દેખાઈ આવેછ. શોકરીને સાત વરસની પનોટી બેઠેલી, પણ થોડાજ દીવસમાં તે તો ઉતરી જાશે. ત્યાર-પછીથી એના ગ્રહ દહાડા એવા તો ફેરવાઇ જાશે કે બોલ્યે વાત નહી. રાશ બી શુન્નાં કરતાંબી પારી છે જો. વરી શોકરીનો આવતે મહીનેજ લગનનો જોગ છે. જરૂર બા જરૂર પરણવીજ જોઇયે. જો નહી પરણી જાય તો આ.ય હાથ કલમ કરી નાંખું જો. બધાંજ વાણાં પરા છે. એક સહેજથી બસ્તી ફીકર કરવા જેવું નથી." દારાબદારૂએ બન્ને ટપકાઓની બીંડરી કરતાં જણાવ્યું.

વચમાં ફકટ આઠ કે દશજ દીવસો પસાર થયા હશે તેવામાં રૂસ્તમને જમશેદજી વખાર્યા તરફથી એક નીચલું કાગજ મલ્યું.

"વાહાલા દીકરા રૂસ્તમ,

હું તારો ઉપકાર કયા શબ્દોમાં લખું, તારી અજમતી પાણીએ તો જાણે કમાલ કરી બતાવીછ. શરૂઆતમાં તો મારી દીકરીનું મણ જાણે કશાંથી ખેંચાતું હોય તેમ માલમ પડયું. અને આ કાગજ લખું છું ત્યારે તો અગાઉ જેમ ખેલતી ચાલતી હતી તેવીજ હાલતમાં આવી ગઈછ. આ કાગજ મલતાંની સાથેજ મને આવીને તુરતજ મળી જજે. મારી દીકરી બાનુ તુંને મળવા અને તારી સાથ મોંઢે મોંઢુ તારી હાજરીમાંજ પોતાની પરીક્ષા આપવા ઘણીજ ઇંતેજારીથી તત્પર થઈ રહેલી છે.

લી૦ તારા હકમાં હંમેશાં અને કાયમ ભલી દુઆનો ચાહનાર
જમશેદ વખાર્યનો ઘણો સલામ વાંચજે."

જવાંન રૂસ્તમને માટે આ શું કાઈ જેવા તેવા દૈયાને હરખાવી નાખ-

નારી ખુશાલી હતી ? તેને હવે ઉપરાસાપરી મળતી ફતેહો પર ફતેહ જાણી લઈ પોતાના પાક પરવરદીગારનો તેને પોતાનાં ખરાંજ જીગરથી ઉપકાર માન્યો. અને વળતેજ દીવસે ખુશાલીથી તર થયલાં જીગર સાથ તે જમશેદજી વખાર્યાને ઘરે જવ દોડયો, બલ્કે કહોની કે તે જાણે ઉડીનેજ ગયો.

રૂસ્તમ એટલો તો હરખમાં અને બેવડી ખુશાલીમાં આવી ગયો હતો કે તે જમશેદજી વખાર્યાના ઘરે પોંહોચતાની સાથેજ તેવણુના ઓરડામાં કોઇનીબી રજામંદી લીધા અને પુછયા પરછયા વગરજ જાણે પોતાનુંજ ઘર હોય તેમ બેધડક દાખલ થઇ ગયો તેનું વટીક આ ભાનભુલા જવાનને સેહેજે પણ ભાન થઇ શકયું નહી. રૂસ્તમને અંદર દાખલ થયો જોતાંની સાથજ ખુદ બાનું પોતેજ તેના ભણી એક નાજુક અને ખુબસુરત પતંગ્યાની માફક દોડી આવી અને જવાન રૂસ્તમનો હાથ પોતાના કોમળ કરમાં પકડી પાડયો.

"સાહેબજી રૂસ્તમજી, આવો તમારી બરકતથી હું હવે બોલતી થઈ છે જો." તે મધુરી મહાણુએ કોઇબી રીતે જરાકબી શરમાયા કે ઓશકાયા વીના જણાવ્યું.

"મેં તે જાણ્યું અને તે જાણીને હું ઘણોજ ખુશી છું હવે તમુંને કાંઈ હરકત માલમ પરેછ કે વારૂં ?"

'ઓ જરાકબી નહી, તમારી મેહરબાનીની માટે હું તમારો જેટલો આભાર માનું તેટલો થોરોજ કેહવાશે."

રૂસ્તમને હવે લાગ્યું કે આ મુંગી બાનું અગાઉ તેને જોઈ હતી તેના કરતાં હાલની બોલતી ચાલતી બાનું તેને ઓરબી દીલકશ, જાસ્તીજ મરોડદાર અને વધારેજ અપોઇના એક સ્વરૂપ જેવીજ ખેંચાણકારક દેખાતી હતી.

પ્રકરણ—૧૯ મું.

"અલ્લો રૂસ્તમ તેં મારી દીકરી સાથ વાત કીધી કે ?" રૂસ્તમને જોતાંજ સાહેબ સલામ કરી જમશેદજીએ જણાવ્યું.

"જી હા સાહેબ વાત કીધી," રૂસ્તમે હસીને જણાવ્યું.

'જી હમે તો જાણે માનીબી નહી શકયા કે આય ઓચીંતો ફેરફાર આટલી અજાયબી સાથ કેવી રીતે થઇ જવા પામ્યો જ્યાં કાબેલમાં કાબેલ

ડોકટરોથી મોંહ માગ્યા રૂપીઆ ખરચતાં છતાં કાંઈ વળી શક્યું નહી ત્યારે તમારા આય ફક્ત પાણીએજ જાણે ગજબ કરી બતાવ્યો, હમે જાવેદાન સુધી તમારા હેસાનમંદ રહીશું. એ તમારી દવા શું છે અને તમે એ ક્યાંથી શીખી આયા ?" જમશેદજીના ધણીઆણીએ પુછ્યું.

"રૂસતમે જડીબુટીને લગતી હકીકત કહી.

"અરે દીકરા રૂસ્તમ—જરા અહીંયા તો આવ." જમશેદજી એ હવે રૂસ્તમને જરા બાજુએ લઇ જતા જણાવ્યું, "રૂસ્તમ દીકરા, હું આજે તારી આગળ ઘણોજ શરમીંદો છેઉં તું ખરેખરો લાખમાંજ અને કવચીતજ મળી આવે એવો એક નેક બખત જવાન છે કે જેનું મુલજ નહી થાય. બુરાઇનો બદલો ભલાઇથી કેમ વાળી શકાય છે તેવો તો દાખલો આ મે પહેલ વેહલોજ જાણ્યોછ અને જોયો છે, આય મારી બીચારી દીકરી થોડાક વરસ થયા મુંગી મંતર બની ગઇતી તે કાંઇજ નહી પણ ધારૂં છે ત્યાં સુધી મારા આગલા કરેલા પાપોની ખુદાતાલાના ઘરની સખતમાં સખત સજા હતી. પણ તે મારી કદંગી આગલી રીતીઓને મેં છેલ્લીજ સલામ કીધીછ. અને તે મારા તમામ ગુનાહોની હું આજે તોબેશ કરૂંછ એમ હું તુંને આજે ખુલ્લે ખુલ્લું અને મારા ખરાંજ જીગરથી જણાવી દેવાને બીલકુલ શરમાતો નથી. રૂસ્તમ દીકરા રૂસ્તમ, આ તારી ભલાઇનો બદલો હવે હું પુરેપુરો ભલાઇથીજ વાળવા આતુર છેઉં અને તેથી કરીને હું તુંને—"

"થોભો સાહેબ, જરાકજ થોભજો" રૂસ્તમે તેવણને આગળ બોલતાં એકદમ અટકાવી નાંખતાં જણાવ્યું. "જરાક થોભો જમશેદજી શેઠ જરાક મારૂંબી બોલેલું મહેરબાની કરીને સમજી લેવો. એ તમારો બદલો ફદલો મને કશોજ જોઇતો નથી. પણ હું તમારી પાસ એકજ ચીજની માંગણી કરૂંછ. તમે કબુલ કરશો સાહેબ ?"

"મારાં સરોચશમથી કબુલ છે. તારી કોઈબી અરજ કબુલ કરવાને હું સાત પાણીએ ધોયલો બંધાયલો છેઉં તેં મારા ઉપર કાંઇ જેવો તેવો ઉપકાર કીધેલો નથી. બોલ દીકરા—બોલ રૂસ્તમ તારી માંગણી શું છે ભલા ?" જમશેદજી વખારયાએ તાજુબી સાથ જાણવા માંગ્યું.

"વધારે કાંઇજ નથી પણ આ તમારી દીકરી બાનુનો હાથ" રૂસ્તમે તડને ફડ ટુંકમાંજ જણાવી દીધું. અને દેખાઇતુંજ હતું કે તેનાં

આ ઓચીંતા અને ન ધારેલા સવાલથી આ જમશેદજી વખારવો ઘડીભર ડઘાઈ જઈ વીચારમાંજ પડી ગયો. શું આ બનવા જોગ હતું કે રૂસ્તમ જેવો એક જવાન તેવણુની દીકરીનાં હાથની માંગણી કરે? તે તો એમજ મનમાં ધારી બેઠો કે ઘણું ઘણું તો આય છોકરો હજાર કે બે હજારની રકમ તેની પાસ માંગશે.

"જોવ, જમશેદજી શેઠ, તમારા મનનાં વીચારો હું સમજી ચુક્યોછ. હું કાંઇ અગાઉના જેવો હાલમાં નાગો ભુખો નથી જો, આય ત્રણ વરસોમાં મેં દુન્યાદારીનો ઘણોજ બહોળો અનુભવ મેલવ્યોછ. એટલુંજ નહી પણ પરવરદીગારનાં હુકમથી અને તમારા પગની પુનાયથી હું પુરેપુરો માલદાર થઇનેજ પાછો ફર્યોછ અને તેથી કરીને હું તમુંને બાર મુકીને સાફ સાફ જણાવી દેવા માંગુછ કે તમારી આય વહાલી દીકરીને હું દરેક વાતે સુખીજ કરશ. મારી ઉપર તમારો પુરો વીશ્વાશ તો છેની જમશેદજી શેઠ?" રૂસ્તમે બાર મુકીને જણાવ્યુ અને વખારીઆના સરપરનો પણ કાંઇક બાર ઓછો થઇ ગયલો આ જવાંનનો આભાર લાગ્યો.

"રૂસ્તમ દીકરા, વીશ્વાશ તો સોએ સો ટકા પુરો. પણ એ વીશે મારી દીકરીની મંજુરીત મને પુછવી પડશે. જરા થોભ, હું હમણાંજ તારી હાજરીમાંજ એને પુછી જોઉછ." અને આટલું બોલતાં જમશેદજી વખારીઆએ ત્યાંજ ઉભા ઉભા એ પોતાની દીકરી બાનુને હાંક મારી જેના જવાબમાં આ સ્વરૂપ સુંદરી ઝટ દોડતી કે આવી ત્યાં હાજર થઈ

"બાનું, મારી વહાલી દીકરી બાનું" જમશેદજીએ તેણીનું મોહામણું સર વહાલથી પસવારતાં વધયું. "મારી પ્યારી દીકરી, આ ભલો જવાંન રૂસ્તમ તારા હાથની માંગણી કરેછ. બોલ તુંને કબુલ છે?"

તેણીના બાપ તરફથી આવો એકાએક અને ઓચીંતો સવાલ—અને તેબી વળી આવો નાજુક સવાલ રૂસ્તમની હાજરીમાંજ સાંભળી લઇ તેણી પહેલાં તો લજવાઇને લાલમ લાલ થઈ ગઇ પણ ત્યાર બાદ જાણે વીજળીક વેગે ઝટ–ને–પટ પોતાનાં સઘલા વેર વીખર થઇ ગયલા વીચારોને પોતાના કોમળ મગજમાં એકઠા કરી લઈ આ સચ્ચી, સુઘડ, અને સોભાગ્યવંતીએ નીચલો જવાબ દીધો.

"હા પપાજી, મારે કબુલ છે, મારૂં ભાગ્ય આવા એક પુરા લાયક નર સાથ જોડાય તો હું મને પોતાને આય દુન્યામાં ઘણીજ ભાગ્યશાળી સમજી લેવશ. એવણેજ મને મુંગીને બોલતી કીધી છે, એવણેજ મને

જાણે નવીજ દુન્યા દેખાડી છે, અને એવણેજ જાણે મને નવું જીવતદાન બખશ્યું છે. મને રોશણીનો ખરો રાહ દેખાડનાર એવણ પોતેજ છે. જયારે આજે સાત આઠ વરસો થયા તો જાણે હું અંધારા ગારમાંજ સબડયા કરતીતી, મારે સારૂં બેહેસ્તના દરવાજા ખુલ્લા એવણેજ મુકયા છે, તો આવા એક પુરા સો એ સો ટકા લાયકીવાલા જવાનને અગર જો હું ના કહી ના કબુલ કરૂં તો હું ધારૂં છે ત્યાં સુધી મારા જેવી અભાગણી, મારા જેવી નગુંણી અને મારા જેવી નાલાયક બીજી કોઈજ નહી. મારા ધનભાયગ હોય કે મને એવનના જેવો બહાદુર અને દીલાવર દીલનો જવાન મલે. પપાજી મારે કબુલ છે, મારા શરોચશમથી એવણનો નેક અને બખતાવર હાથ મને કબુલ છે," હીંમતવાન અને નીખલેશ છોકરી બાનુનો આ જવાબ હતો, અને રૂસ્તમ અને ખુદ તેણીનો બાપ વટીક આ ભરભર બોલી છોકરીનો જવાબ સાંભળી ઘડી વીસ્મય પામ્યા વીના રહ્યા નહી.

હવેજ રૂસ્તમને લાગ્યું કે આ દીલજીત બાનું કેટલી ચેહરેનમુન, કેટલી દીલજીત રીતભાતની અને કેટલી નમ્ર ખવાશની અને દરેક વાતે એકોમપલીસ્ડ લેડી હતી.

જમશેદજી વખારયાની આ છોકરી, આજકાલની કેટલીક ચીબાવળી અને ચરકુલી દુખ્તરીઓની માફક જરાકબી થઈને મરડાઈ મોચકાઈ નહી અને કશીબી તરેહનો નાલાયક ફસ કરી દેખાડયો નહી, પણ જે તેણીના જીગરમાં ઉંચ વર્ગના વીચારો આવી ગયા હતા તે બેધડક ચખ્ખાંની બે ફાક કરતાં ખુલ્લે ખુલ્લાં જીગરથી જણાવી દીધા હતા.

"કેમ રૂસ્તમ દીકરા, તેં મારી દીકરીનો જવાબ તો સમજ્યોની? એનો જવાબ તેજ હમારોબી જવાબ, બસ એ ખુશી તો હમે લોકો ખુશી ને હમે લોકો ખુશી તો હમારો પાક પરવરદીગાર ખુશી." જમશેદજીએ જણાવ્યું.

રૂસ્તમ હવે તુરતજ પોતાની બેઠક ઉપરથી ઉભો થઈને સર્વે જણાં-ઓને દાબીને વારા ફરતી શેકહેન્ડ કરતાં ટુંકમાંજ ઉમેર્યું "હું તમો સર્વે જણાઓનો ઘણોજ ઉપકાર માનુંછ." ધનમાયે પણ પોતાનાં આ ભવીષ્યનાં જમાઈને ઓવારણાં લીધા. રૂસ્તમને ઉપરા સાપરી ફતેહો પર ફતેહ તો મળીજ ચુકી હતી પણ આ તેની વળી નવીજ અને મહાભારત ફતેહ પુરવાર થઈ ચુકી હતી, કે જે ફતેહની બરકટથી તે હવે પોતાનું તમામ ભવિષ્ય સુખનીજ એક નાવમાં બેસી પસાર કરનાર હતો.

પ્રકરણ—૨૦ મું.

તે ખરેખરી સુખનીજ એક સહવાર હતી. તે એક એવી સખ્તતી અને સુખકરારની સહવાર હતી કે જે બખતાવર દીવસે રૂસ્તમ સાથ બાનું વખારયા અને સોહરાબ સાથ રોશનને આજે અદરાવાની શુભ અને પવિત્ર ક્રીયા ઘણી ધામધુમ સાથ થનાર હતી. ફકત ત્રણજ વરસની વાત ઉપર તો આ ઘરમાં સીર્દ ગરીબાઇએ પોતાનો જબરો ત્રાસ વરસાવ્યો હતો અને કમનશીબ કંગાળીયતે પોતાનું નેહુસ્ત કદમ ત્યાં સજ્જડ ઘાલી લંબાવી દીધું હતું. તેઓ બીચારાંઓને તો કોઇ કોઇવાર ખાવાનાં પણ વાખા પડતા હતા.

પણ હવે આજે? આજે તો તેઓનાં સર પરથી આફતોનાં સીહા વાદળાંઓ સદંતરજ વીખરાઇ ગયાં હતાં અને જાણે સર્વોના સુખનોજ સુરજ ત્યાં પ્રકાશતો થયો હતો. અને સુખનીજ સહવારનો લહવો ચાખતાં સર્વેનાં મોઢાં ફરી એકવાર હસતાં થયાં હતાં.

રમકડાં જેવી, સદા બોલકણી અને હસમુખી નવી વહુ બાનું ત્યાંના સર્વે જણાંઓને ઘણીજ ગમી ગઇ હતી. આ બન્ને દેરાણી જેઠાણીઓ રોશન અને બાનું વગર શક ખુશ સ્વભાવની મીઠા ખવાસની અને અતી નમ્ર રીતભાત વાલીઓ હતી આ શુભ અવસરનો તમામ કારોબાર દારાબદારૂ પંડકીના અનુભવી અને કરવૈયા હાથોમાં સોંપાયલો હતો, અને ત્યારે આ ભલા અને દોલ્યા પંડકી સાહેબે શરૂઆતથી લઇને આખેર પુલીકની તમામ બ્યવસ્થા એકલે હાથે કરી લઇ દરેક જણાંઓના પુરતા સંતોષ વચ્ચેજ તે તરી પાર ઉતાર્યો હતો.

વળી આ બન્ને ભાઇઓનાં લગન પણ બહુ વહેલાંજ નક્કી થઇ ચુક્યાં હતાં અને લગન વીત્યાબાદ એક અઠવાડીયામાં તો તેઓ સર્વે જણાંઓ સોલાપુર ઉપડી જઇ ત્યાંજ જાથુકનાં ઠરીઠામ થઇ જનાર હતાં વળી રૂસ્તમ માટે તો સોલાપુરમાં મારકેટ સુપરીનટંડન્ટની જગ્યા પણ તૈયારજ રાખવામાં આવી હતી એટલે તેને ત્યાંજ વધારે બંધ બેસતું થઇ પડનાર હતું. અને વળી ઘરનાં બીજાં બધાંઓ સાથેજ એક ઠેકાણે ઠરીઠામ થનાર હતાં.

—•◯•—

પ્રકરણ—૨૧ મું.

આલબ્મેસ બાગ આજે સહવારથીજ રંગરાગથી જાણે ગાજીબાજી રહ્યો હતો. બચુબાઇ મેદી તરફના તો કાંઇ ઝાઝા પરોણાઓ હતા નહી, પણ જમશેદજી વખાર્યા તરફના ઘણાક કુટુંબીઓ તથા દોસ્ત આશનાવોને બપોર તેમજ રાતનું બન્ને વખતનું ખાણુ હતું. દારાબદારૂ પણ આજે ઘણાજ ધામધુમમાં પડી જઇ બીચારા અછડાઇ પછડાઇ જતા હતા.

જમશેદજી વખાર્યાએ પણ પોતાની એક પુરી અને વહાલી બેટી બાનુંની સાજવારી માટે દુલ્લા દીલથી હાથ બહાર કાહડયો હતો.

મી. અને મીસીસ એમરસન તરફથી મુબારકબાદી તથા એકસોને એક રૂપ્યાનો ચેક રજીસ્ટર્ડ મારફતે સહવારના પોહોરમાં આવી ચુકયો હતો. વળી રૂસ્તમે પણ પેલા સતારાવાલા લક્ષ્મીપતી મારવાડીને તેઓના કુટુંબીઓ સુદ્ધા ખાણુ મોકલાવ્યું હતું જેના જવાબમાં આ ભલા મારવાડી કુટુંબ તરફથી પાંચસો રૂપ્યાનો ચાંદલો રૂસ્તમને કરવામાં આવ્યો હતો. અને ફરી એકવાર પોતાની નવી ધણીઆણી સાથ તેઓની મુલાકાત લેવાની ઓાજરખ્વાહ ભરી અરજ ગુજારવામાં આવી હતી લગન ઘણાજ ધામધુમના અને સર્વે જણાઓના સંતોષ સાથનાજ પુરવાર થયા હતાં.

* * *

ઠેઠ સોલાપુર વેરનો એક આખો ફસ્ટ-કલાસ બોગી આ બન્ને ભાઇઓએ ખાસ રીઝર્વ્ડ કરાવ્યો હતો. તેની ગોઠવણ એવા રીતે કરવામાં આવી હતી કે મદ્રાસ-મેલ આ ખાસ બોગીને સોલાપુરના સ્ટેશન ઉપરજ છુટો મુકી દઇ આગળ વધે. પોતાના આખા કુટુંબ કબીલા સાથ સોલાપુર આવી પુગવાનો એક એકસપ્રેસ ટેલેગ્રામ સોરાબે પોતાના વડા સાહેબ મી. એમરસન ઉપર મુંબાઇથી ઉપડવા અગાઉ મોકલી આપ્યો હતો.

સોલાપુરના સ્ટેશન ઉપર મદ્રાસ-મેલ જ્યારે ઠરીઠામ થઇ ઉભો ત્યારે ત્યાંના પોખાળ પ્લેટફોર્મ ઉપર વળી કાંઇ ઓરજ ધમાલ મચી મચલી નજરે પડતી હતી.

ભત્રી મીસીસ એમરસનને આ "દુ લવલી લીટલ ડોલ્સ"-રૂસ્તમ તથા સોરાબની ધણીઆણીઓ, પહેલીજ નજરે ઘણીજ ગમી ગઇ હતી અને આખો વખત આ નવી વહુઓને પોતાની સગી બહેનોની માફક પોતાની સાથેની સાથેજ રાખી હતી.

સર્વે માન અકરામ ખતમ થયા બાદ તેઓ માટે ખાસ રાખેલી મોટરોમાં સર્વે જણાંઓ સોરાબનાં બંગલા તરફ હરતાં બોલતાં રવાનાં થઇ ગયાં.

'મી૦ સોરાબ, તું હાલમાં થોડાક દીવસ પુરતી આરામ લે, અને ત્યારબાદ તારા વડા ભાઇને લઇને મારી ઓફીસમાં આવજે તારા નવા ઓદ્ધાનો અખત્યાર હું તુંને સમજાવશ, તેટલાં તું તારા આ ભાઇને તમામ મારકેગનો ચાર્જ આપી દેજે. તું સમજ્યોની." ભલા કલેકટર સાહેબે સોરાબને સમજાવ્યું.

સોરાબ ત્રણ ચાર દીવસો પસાર થયા બાદ પોતાનાં ભાઇ રૂસ્તમને લઇ મી૦ કેમરરસનની ઓફીસમાં દાખલ થયો.

"હું તમો બન્ને ભાઇઓને જોઇ બહુજ ખુશી છું તારી ટાઉન સુપરીનટંડન્ટની નવી જગ્યાનો ચાર્જ હું તુને મારે હાથે આતે સમજાવીશ અને સોંપીશ તેટલાં તું આ તારા ભાઇને તારી જુની જગ્યાનો ચાર્જ આપી શકશે. બીજું મી૦ મોદી મને કહેવાને ઘણીજ ખુશાલી લાગેછ કે મેં તારા બંગલાની પાસેનોજ એક મોટો બંગલો આ તારા ભાઇને માટે તૈયાર રખાવ્યો છે, ત્યાં એવણ પોતાની ફેમીલી સાથ આરામથી રહી શકશે" અને આટલું કહેતાં આ ભલા કલેકટર સાહેબે પોતાની બેઠક ઉપરથી ઉભો થતાં તેઓને દાબીને શેકહેન્ડ કીધી.

"કરે તે ચરે"—બુરૂ થાય તે સારાંને કાજે, એ કહેતી આ વાર્તાએ ખરી પાડી છે.

ત્રણ વરસની વાત ઉપર તો આ ગરીબ ઘરમાં હાય સોસારા, નીષફળતા, કંગાલ્યત અને ભુખમરાજ સીવાય બીજું કશું પણ હસ્તી ધરાવતું હતું નહી. પણ હવે તે મોહરત વખત વહી ગયો હતો અને તેને બદલે આજે તેઓને ત્યાં પૈસા-ટકાની બોલબાલા અને રેલમ છેલ જાણે હૈયાતી ભોગવતી થઇ હતી.

× × ×

સોલાપુરમાં ઠરી પડી જવાને આજે તેઓને પુરાં બે સાલ થઇ ચુકયાં છે. રૂસ્તમ અને સોરાબ આજે ત્યાં પોતપોતાનાં માનવંત ઓદ્ધાઓ ભોગવે કે અને દરેક વાતે ઘણાજ સુખવાસી છે. રૂસ્તમની પાસની પેલી જંગલની જડી-બુટીના પ્રતાપે વળી તે ત્યાં એક મોટા અને વળી નામીચા વૈદ તરીકે પણ બહુજ વીખ્યાતી પામી ચુકયો છે. રૂસતમ તથા સોહરાબના નેક માતાજી, આપણે તેવણ તરફ જો નેગાહ પોહોચાડશું તો માલમ પડશે કે તેવણ બપઇજી થઇને રૂસતમ તથા સોરાબના 'સેદ્યુલોઇડના બાબાઓ' જેવા બે ગલગોટાઓને પોતાના ખોળા ઉપર બેસાડી "તાતા તાબરડી ને ઘા ગોરની રાબરડી" રમાડે છે, સાહેબજી.

સમાપ્ત.

બાહેર પડી ચુકેલાં પુસ્તકો:—

૧ થી ૧૫ નંબરની વાર્તાની ચોપડી
ખલાસ થઇ છે.

૧૬ ગરીબીનો ગુનાહ
૧૭ અદેખાઇનો અંધાપો
૧૮ નાર નીરાધાર
૧૯ પર કામી પ્રેમ
૨૦ પુર્ણ પતીવ્રતા
૨૧ રૂપની રાણી
૨૨ છિછાછલીનો અંત
૨૩ ચતુર ચાતુરી
૨૪ કુદરતની કરામત
૨૫ પરણું યા તો મરૂં !
૨૬ પ્રેમ શકતી
૨૭ ડોળતી દયાનત
૨૮ તોખમમાં તફેશાજ
૨૯ બળવંત બળીદાન
૩૦ દિલાવર દિલબર
૩૧ ફોકતનો ફાંફા !
૩૨ કન્યા કસોટી !
૩૩ તગદીરનું ત્રાજુ
૩૪ કમબખ્તીના પારાવાર !
૩૫ પ્રેમનો પરમાર્થ
૩૬ ખુબસુરતીના ખેલ !
૩૭ ગમ્મતનાં ગાબરાં
૩૮ માયાકુળ મહિલા
૩૯ દયાનત નેવી બરકત
૪૦ વ્હેમની વિપતી.
૪૧ પ્રેમનું પ્રબળ !
૪૨ વફાની પુટલી !
૪૩ ખુને જીગર !
૪૪ 'અનાથ યુવતી'
૪૫ નાઝનીન મહેઝબીન !
૪૬ "કરપીણ કારગો"
૪૭ "કુળવંત કળી"
૪૮ બુલબુલ કે બળા !
૪૯ નેકજાદ નરગેસ
૫૦ વિર વનિતા
૫૧ દગાબાજ કન્યા.
૫૨ નકલી નાઇટ
૫૩ ઠગાઇ કોની સગાઇ ?
૫૪ ભપકાબંધ ભરથાર !
૫૫ "ભોળપણનો ભાર"
૫૬ વિવાહ પછીના વિઘન !
૫૭ નાદાનીનો નતીજો.
૫૮ એક તાગડો.
૫૯ "વનમાગી વનિતા."
૬૦ ગરીબીનો ગજબ.
૬૧ પવિત્ર કે પાપી ?
૬૨ વેશવાળ પછીના વાદળ !
૬૩ બે ઇમાન કોણ—મરદ કે ઓરત !
૬૪ અફસોસનાં આંસુ
૬૫ "પાપી પત્ની'
૬૬ દિલની સાચ્ચી
૬૭ કમાલ કૉમિડી !
૬૮ નિરાળી નિરધન
૬૯ ભલાનુ ભલું
૭૦ ખુદાને દારનું જોડું
૭૧ સમાજીક સંકટ.
૭૨ દિલાવર દુશ્મન
૭૩ પરણ્યા પછીની પંચાત.
૭૪ પુનર્મિલન
૭૫ જાસુસ કે જાદુગર
૭૬ સદગુણી શહેરીયાર
૭૭ 'નવ્વાણું તદ્દન નવી !"
૭૮ પુરાનું પુરૂં
૭૯ તકદીરની તોજેશ.
૮૦ માયાનો મોહ !
૮૧ "ઓરત કે આફત ?"
૮૨ "જોડભાઇની જંજાળ !"
૮૩ 'ચીલ ઝડપ'
૮૪ વફાહમાં વમલ !
૮૫ ફરે તે ચરે !

Printed by Moolchand Kasandas Kapadia at "Jain Vijaya" P. Press
SURAT & published by Ruttonsha F. Acharia
Crawford Market, BOMBAY. 1

નંબર ૮૬ મી આવતી વાર્તા, નામે—

“નાસમજ નાદાન.”

આવતી તા. ૧ લીએ બહાર પડશે.